PAUL CLAUDEL

SCHIMBUL

Titlul francez: L’fil HANGE

PRECIZARE

Cu privire la semiificaţiile multiple ale acestei piese, la starea de spirit care a generat-o şi la intenţiile ce i-au determinat o anumită structură, atât de deosebită de aceea a pieselor anterioare, precum şi la chipul în care autorul ţinea njapărat să fie jucată, există un amplu material documentar din care am socotit util să extragem fragmentele cele mai caracteristice, dezvăluind, pe de-o parte, chipul destul de maşteptat şi sinuos în care Claudel îşi considera unele din operele sale dramatice, iar, pe de alta, interesul pe care – devenit curând aproape un specialist în acest domeniu – îl acorda tehnicilor scenice. Aceste fragmente ne îngăduie să urmărim şi semnificativa evoluţie a concepţiilor şi viziunilor sale regizorale care, paralel cu ideile ce avea de exprimat, au determinat aprioric construcţia şi chiar scrierea unora din piesele sale.

La 19 iulie 1894, Claudel scria din Boston prietenului său Maurice Pottecher:

„*… am terminat o nouă piesă*: Schimbul 1. *Este o dramă destul de scurtă, 80 de pagini de format nu prea mare*; *nu are decât patru personaje şi respectă, în cele trei acte ale ei, regula celor trei unităţi*. *Din când în când mă bate gândul să*

1 Piesa a început să fie scrisă în iulie 1S93, când autorul se afla încă la New York.

Încerc s-o dau unui teatru s-o joace. *Dar tu ştii cât de fugare sunt în mintea mea gândurile de acest soi…*”

Abia în 1901 se hotărăşte să publice *Schimbul* în *Mercure de France*. Cu un an mai înainte, în 1900, îi scrisese poetului Marcel Schwob:

„*Sclavia în care mă aflam în America îmi era foarte penibilă şi m-am zugrăvit sub trăsăturile unui tânăr care-şi vinde nevasta*. *Am născocit drept întruchiparea dorinţei perfide de libertate sub toate formele o actriţă americană căreia i-am opus o soţie legitimă în care am vrut să încarnez «pasiunea de a servi»*. *Toate aceste roluri izvorăsc dintr-o singură temă, aşa cum într-o simfonie încredinţezi cutare parte viorilor şi cutare altă parte instrumentelor de suflat, de lemn*. În

rezumat, eu sunt toate cele patru personaje: *actriţa, soţia părăsită, tân & rul sălbatic şi negustorul socotit*".

Este o primă dovadă a iijlatei incapacităţi a lui Claudel de a-şi da seama de toată încărcătura emoţională şi de idei cu care, fără ştirea lui, în timp ce o scria, se îmbogăţise piesa.

„*Ce stranie distanţare pot lua unele opere faţă de creatorul lor*! observă Paul-Andre Lesort în remarcabilul său *Claudel văzut de el însuşi* (Ed. Le Seuil, p. 40). *Cum să-ţi poţi închipui că servitutea profesională a tânărului vice-consul ar fi fost de-ajuns ca să explice explozia de ciudă şi de ură care-l îndârjeşte pe «-flăcăul» Louis Laine împotriva blândei Marthe pe care a dorit-o, a luat-o de nevastă şi a adus-o cu el în America şi care îl iubeşte total*? *Ceea ce dă un alt sens dramei este faptul că Louis Laine nu numai că urăşte pe Marthe ci îi este şi teamă de ea*.

Cesa ce ai de spu? spui. Eşti ca o lampă aprinsă şi pretutindeni unde te afli tu, e lumină.

Dj acaea am ajuns să-mi fie frică şi să vreau să mă ascund de tine…

În Louis Laine este un Cain ce fuge ca să scape de glasul care-l urmăreşte… Puterea dramei stă şi în ambiguitatea ei, fiindcă Louis Laine nu se află, pur şi simplu, doar în situaţia i *de a alege între soţia sa Marthe şi actriţa Lechy Elbernon, între datorie şi libertate*. *Dac-ar fi aşa, conflictul moral ar fi uşor de rezolvat în abstract, punând binele de-o parte şi răul de cealaltă*. *Lucrurile merg însă mult mai în adâncime şi atracţiile sunt inverse*: *Marthe reprezintă fără îndoială datoria dar simbolizând constrângerea legii iar Lechy Elbernon simbolizează libertatea, dar întruchipând frumuseţea şi fantezia… Conflictul nu mii este moral, ci spiritual. În personajul Lechy apare în germen ceea ce vor fi mai târziu* Erato *în prima mare Odă*, Yse *în* Cumpăna amiezii *şi* doña Prouheze *în* Condurul de atlas. *Şi la acest nivel spiritual, ceva mai anunţă şi parabola* Animus şi Anima1. *Dar în speţă*, Anima *este dublă, constituită în acelaşi timp de Marthe, tăcută în căminul dragostei sale, şi de Lechy, care face să răsune cântecul venit din depărtări*. *Claudel nu va înceta să fie obsedat de această dublă vocaţie a femeii şi de dubla semnificaţie pe care o aduce în viaţa bărbatului*".

În 1914, Lugné-Poe montează *Ostatecul* şi Jacques Copeau *Schimbul*. În chip neaşteptat, fiindcă, din atâtea privinţe, *Ostatecul* avea

în ochii lui mult mai mare interes, Claudel se ocupă mai mult de montarea şi de stilul în care avea să fie jucat *Schimbul*. Dar manifestând un viu interes pentru *spectacol*, el se arată destul de indiferent faţă de piesă. Într-o primă scrisoare, puţin după ce aflase de intenţia lui Copeau de a monta *Schimbul*, Claudel îi scrie:

„Spune-mi cum vezi dumneata jucată aceasta piesă? În ce mă priveşte sunt atât de mulţi ani de când am scris-o, şi nu mi-am dat osteneala s-o mai citesc...”

În 19J1, când era ambasador la Washington, marele lui prieten Philippe B3 rthelot, secretar general al Ministerului Afacerilor Străine, îi scrie că Jouvet a preluat de la fraţii Rotsohild Teatrul Pigalle, de curând construit după cele xif. *Cunoaşterea timpului*, Opera poetică, Gallimard, Pleiade.

mai moderne cerinţe, şi îi sugerează să propună *SchimbuM* lui Jouvăt (care ar fi fost un admirabil Thomas Pollock). Claudel răspunde fără şovăire:

„Nu am niciun fel de poftă să văd reluându-se Schimbul, *piesă mediocră şi copilărească, asupra căreia e mai bine să lăsăm uitarea să-şi desăvârşească în tihnă opera. u* în 1937, când soţii Pitoeff montează *Schimbul* la Théâtre des Mathurins, Claudel se arată emoţionat numai de interpretarea – într-adevăr de neuitat – a Ludmillei Pitoeff în rolul Marthai. Doisprezece ani mai târziu, entuziasmul pasionatului dar lucidului animator Barrault izbuteşte să trezească în Claudel un interes cu totul nou şi neaşteptat pentru acsastă piesă, considerată de autorul ei drept o „încercare” de tinereţe.

„Într-o seară – povesteşte Barrault1 – reîntorcându-mă iar la această inepuizabilă hrană care este opera lui Claudel, am recitit Schimbul. *Absorbit de lectură, nici nu mi-am dat seama cum a trecut noaptea. A doua zi, când m-am trezit, am descoperit în mine nevoia să montez* Schimbul. *Era o senzaţie aproape organică. Încercând să analizez această fascinaţie, am văzut în cele patru personaje ale piesei polarizându-se Claudel – Louis Laine (poetul afară buzunare», discipol al lui Rimbaud), Marthe – echilibrul, Biserica, Fecioara; Thomis Pollock Nageoire – Claudel omul de afaceri. Şi Lechy Elbernon – Claudel întruchipind teatrul, cu un anumit aspect nsbunssc şi bufon... Cum să nu te entuziasmezi? Şi când era vorba de entuziasm, Claudel şi cu mine răspundeam întotdeauna «prezent!»*

M-am dus de îndată la el să-i mărturisesc noua mea obsesie. Bineînţeles, a primit cu bucurie2. Parcă văd şi a-um, în figura

1 Cahiers Renaud-Barrault, numărul 25 bis ed. Julliard.

2 Barrault nu cunoştea părerile exprimate anterior de Claudel despre *Schimbul*, de aceea spune *bineînţeles*. De altfel, acest *bineînţeles* se referă mai mult la plăcerea cu care, în ultimii ani, Claudel acceptase o adevărată colaborare *lui brăzdată de ani, privirea albastră de copil, mâinile fremătânde şi gura deschizându-se avidă. De îndată ce un proiect prindea viaţă în faţa lui, nu se mai gândea la nimic altceva. Ochii i se pironeau pe orizont ca şi cum ar fi şi întrevăzut punctul la care trebuia să ajungă. Întreaga lui făptură devenea un bloc… în cursul convorbirii noastre, mi-a spus*: «Schimbul este *una din rarele mele piese pe care niciodată nu m-am gândit să le refac. Aşa că totul o să fie cum nusepoate mai bine.* h *Acezstă liniştitoare atitudine nu avea să dureze. Demonul lui de a desăvârşi, deci de a relua totul de la început, s-a trezit din nou în el fără întârziere. Şi iată-l pornit să rescrie complet* Schimbul. *Necontenit, chiar când trebuia să lupte împotriva lui însuşi, Claudel căuta mai mult-ca-perfectul. O lungă perioadă încâlcită a început atunci, însăilată cu o întreagă corespondenţă* în *care au alternat – din amândouă părţile – dârze împotriviri, propuneri şi contrapropuneri, acceptări resemnate, noi răzgândiri ale lui Claudel, refuzuri înverşunate şi totale… Când eram uluit de soluţiile pe care le găsea, de vederile şi simţul lui atât de profund teatral, când îmi venea să urlu de ciudă şi de indignare în faţa cruzimii lui distrugătoare. Unele amputări mă dureau aproape fiziceşte. Nu-i era nicio milă de propria lui operă, pe care o făcea harcea-parcea. Filă cu filă, mi-a trimis o a doua versiune integrală, la care eu am răspuns cu o a treia, alcătuită din primele două; am primit atunci o a patra versiune, pe care am început să ne tocmim. Cu multă greutate, îmi făcea concesia să salvez ceva din frumuseţea primei versiuni, ca să ne chinuim apoi cumplit asupra altei scene. Încercam din toate puterile să apăr pe tânărul ataşat de ambasadă din 18911 de patriarhul plin de glorie. De când* cu el. Iar bucuria poetului era firească să descopere că un om de teatru ca Barrault, în care avea cea mai mare încredere, vine pe neaşteptate să-şi manifeste entuziasmul pentru o piesă pe care o socotea minoră şi care nu se bucurase niciodată de un mare succes.

1 Barrault greşeşte: piesa a fost scrisă în 1893.

Claudel şedea la Academie printre cardinali, părea să nu mai vrea să ştie de tânărul care fusese altă dată.

Munca noastră devenea diabolică. *Unele scene au rămas definitiv mutilate*; *altele, dimpotrivă, au dobândit un magistral relief*. *Ideea leagănului a fost genială, şi a ţâşnit ca o scânteie seminală a poeziei1*. *Monologul Marihei, cu care începe actul al treilea, poate da o imagine a acestei lupte care, pentru mine, însemna şi o sfâşiere, şi un sacrilegiu. În locul durerii Marthei care, în prima versiune, strigă*: Dreptate! *pe malul mării, în cea de a doua versiune, iat-o pe Marthe scriind o scrisoare duhovnicului din satul ei*. *Când am început să citesc textul acestei scrisori mi-am spus*: «*Catastrofă*! *Stil Sain t Sulpice2*! *Peste putinţă de acceptat aşa ceva*». *Dar dintr-odată, scânteia ţâşneşte*. *Ce aflăm din scrisoarea Marthei*?

Îţi aduci aminte de cartea pe care ţi-am trimis-o cându-vă?… Femeia aceea deznădăjduită care rătăcea pe ţărmul oceanului strigând: «Dreptate! Dreptate! Dreptate!» Ar fi fost mai bine să strige: «Iertare! Iertare! Iertare!» Şi chiar frângându-şi mâinile! 3

În această replică, întreaga viaţă a poetului ni se înfăţişează ca la lumina unui fulger. Întreaga lui aventură poetică este cuprinsă în substituirea acestui cuvânt. În această frază zvleneşte traiectoria gândirii şi suferinţei lui Claudel. *La douăzeci şi trei de ani striga*: Dreptate! *La optzeci şi trei*: Iertare! *Pentru cei ce-l iubeau*, *acest lucru nu era zguduitor*? *Această corespondentă a noastră cuprindea şi o scrisoare pe care nu an*

1 Barrault nu ştia că ideea leagănului fusese a lui Copeau, căruia Glaudel îi scria la 13 decembrie 1913: «Ideea leagănului este excelentă şi foarte americană; o adopt cu plăcere».

2 Cartierul din jurul bazilicei Saint Sulpice din Paris este şi astăzi roputat prin prăvălioarele cu clientelă bisericoasă, specializate în tot soiul de obiecte de artizanat bigot.

3 Cartea aceea este însăşi prima versiune a piesei în care Marthe strigă rătăcind pe ţărm: «Dreptate! Dreptate! Dreptate!» Claudel îşi recunoaşte astfel ceea ce el considera că fusese o greşeală a concepţiei lui de viaţă, din tinereţe!

păstrat-o. *Cu siguranţă fiindcă m-a durut prea tare*. *Claudel îmi scria că refuza să continue lupta cu mine, că nu mai voia nici măcar să audă de prima versiune şi mă soma să joc pe cea nouă*. *După multe*

sturuinţi, l-am convins să revină la sentimente mai bune şi am căzut în cele din urmă la învoială asupra unei versiuni intermediare".

Barrault avea, în bună măsură, dreptate. Incontestabil multe din marile, neasemuitele frumuseţi poetice din prima versiune au fost sacrificate de autor fără milă. Dar nu fără socoteală. Fiindcă poetul din prima tinereţe făcuse acum loc dramaturgului şi omului încercat care învăţase între timp că, în teatru – ca şi în viaţa – firescul (un firesc realizat, desigur, artistic) este esenţial pentru credibilitatea piesei şi a afirmaţiilor autorului. Preocupat tot mai mult şi în primul rând de autenticul omenesc, Claudel căuta acum mereu să dszbrace exprimarea personajelor de orice zorzoane şi, mai ales, de acele imense şi uriaş de dense revărsări lirice care-i dădeau – după trecerea anilor – impresia că piesele lui sunt ilizibile şi nejucabile şi că, pentru a li se putea da viaţă, se impunea să fie total rescrise. Dar dacă teatrul suportă într-adevăr foarte greu literatura, nu-i mai puţin adevărat că este literatură şi literatură. Şi, prima versiune a *Schimbului* dovedeşte acest lucru din plin. Necontenit muncit însă de năzuinţa desăvârşirii, Claudel îşi subestima preaadeseaopera, speriatdeneobişnuita densitate şi culoare a replicilor sale cu impetuozităţi şi amplitudini de fluvii tropicale căzând de la mari înălţimi în cataracte uluitoare şi care luau, astfel, aspect de monologuri sau de lungipoemedesine stătătoare. În realitate, nu textul era vinovat şi nici măcar întotdeauna publicul ce păreacopleşit, ci actorii care foarte rar se dovedeau înzestraţi cu păţiunderea, sensibilitatea şi priceperea ceiute pentru a putea să însufleţească cum se cuvine un astfel de text. De aceea, Claudel a fost uluit, ca în faţa unui miracol, de Ludmilla Pitoeff. Am avut şi noi fericitul

18*

prilej s-o vedem pe această prodigioasă actriţă în *Schimbul* şi cu acelaşi sentiment de miracol ne-am reîntors mai multe sari de-a rândul la Théâtre des Mathurins ca s-o mai ascultăm, cuprinşi de o adevărată vrajă. Alături de ea, însă, inteligent şi inspirat om de teatru dar actor mediocru şi păstrând şi un uşor accent străin supărător pentru un text de Claudel, Georges Pitoeff era fără relief, opac şi, în cele din urmă, obositor. În 1949, când Barrault i-a cerut încuviinţarea să joace *Schimbul*, Claudel şi-a datoare seama că Madeleine Renaud nu era Ludmilla Pitoeff şi că poate Barrault el însuşi nu putea fi acel Louis

Laine propus de prima versiune? Şi de aceea a ţinut să rescrie piesa pentru a o face *jucabilă* şi *inteligibilă*? De data aceasta, şi piesa şi spectacolul au cunoscut un mare succes. Poate, totuşi datorită „mutilării”. Cum ar fi fost jucată de aceiaşi actori, versiunea i uicială integrală? Cu siguranţă fără strălucire. Barrault singur mărturiseşte cu o emoţionantă delicateţe sufletească stânjanirea constantă care-l stăpânea şi-l impresiona şi pe el şi pe Madeleine Renaud şi care ar fi fost şi mai supără-tâare în prima versiune care cere o şi mai adâncă şi totală dăruire lirică.

„Să joc pe Louis Laine când Madeleine Renaud era… obiectul Schimbului, *mi-a fost… aş spune voluptuos insuportabil. Să întruchipez trădarea, părăsirea, răutatea, grosolănia tânărului primitiv faţă de făptura pe care o iubesc cel mai mult pe lume mă punea într-o stare pe care, din fericire, nu am cunoscut-o decât în această împrejurare silită. Mă simţeam sfâşiat. Nu cunoscusem o asemenea ipostază – nici în viaţă, nici pe scenă. Un vis rău, trăit cu ochii deschişi; Madeleine încerca acelaşi sentiment şi ni se întâmplă adesea şi acum să ne reamintim de durerea para-artistică pe care am încercat-o jucând* Schimbul”.

În vara anului 1963, „miracolul” Ludmillei Pitoeff a fost reînnoit. O trupă improvizată, alcătuită din actori tineri, puţin cunoscuţi, a reprezentat într-un hangar din curtea interioară a unui străvechi imobil din Cartierul Latin prima versiune integrală a *Schimbului*. Prin aspectul vestimentar şi prin stilul lui Thomas Pollock, acţiunea a fost situată în zilele noastre. Spectacolul cucerea de la primele replici, datorită tinerei, foarte tinerei actriţe, Paule Forte care interpreta rolul Marthei. Din nou, ne-am reîntors mai multe seri de-a rândul la spectacol. Şi reamintindu-ne iluminarea din privirea şi de pe faţa lui Claudel de câte ori vorbea de Ludmilla Pitoeff, ne-am gândit cu tristeţe la noua mare bucurie de care moartea l-a lipsit. Paule Forte şi-a construit personajul pe alte coordonate sufleteşti decât Ludmilla Pitoeff, care întruchipa puritatea, suavitatea şi o anumită inocenţă idilică. Fizicul firav al Ludmillei, ochii halucinanţi de mari şi expresivi întregeau impresia creată de muzica şi de intensitatea poetică a textului. Paule Forte aareat o altă Martha, o autentică ţărancă, aşa cum este vădit că o întrezărise iniţial Claudel, o făptură «de carne şi de raţiune” dar încastrată cu o mare gingăşie sufletească ce nu excludea tării de fier izvorâte tocmai din această gingăşie. Trăirea rolului era

atât de intensă şi poezia însufleţită de atâta vibrare umană, încât totul, comportarea şi exprimarea, dobândea în chip uluitor – acea autenticitate, acel firesc de care era preocupat Claudel. Şi fiindcă lucrurile cele mai subtile şi mai bogat nuanţate erau atât de spontan şi simplu rostite, ţi se părea cu totul normal ca făptura aceea primară dar permeabilă tuturor glasurilor naturii şi omenirii iiconjurătoare să fie în stare să simtă, să înţeleagă şi să se exprime cu subtilitatea cu care se exprima. Iar textul, atât de stufos şi, pe alocuri, inextricabil la lectură, spus de Paule Forte (care aproape tot timpul spectacolului, jucat fără antracte şi urmărit de sală cu o rară încordare, a stat nemişcată, aşezată de-a dreptul pe pământ ca femeile de la ţară) a dobândit o fluiditate de necrezut şi o limpezime de izvor de munte prin apa rapid sinuoasă căreia soarele face să-i sticlească feeriile policrome din străfunduri.

Ce a determinat, cu vremea – aşa cum am spus la începutul acestei precizări – o evoluţie fundamentală a concepţiilor teatrale ale poetului dramaturg?

În primul rând cursul împrejurărilor.

Până în anul 1912, când Lugn6-Poe a montat la The tare de l'Oeuvre piesa *Vestirea Mariei*, Claudel nu a avut niciun contact direct cu teatrul considerat ca *spectacol*. Adolescent, instalat la Paris abia în 1882, până în 1887 când începe să scrie *Cap-de-Aur*, se ducea rar la teatru. Fiindcă în acea epocă nici nu prea avea ce să vadă pe scenele din Paris, unde piesele de bulevard sau de salon erau în plină glorie. Autorii dramatici – puţini la număr de altfel – care îşi propuneau să vehiculeze unele idei sau să formuleze unele critici la adresa stărilor de spirit sau de lucruri existente – un Emile Augier, un Dumas – fils, un Daniel Halevy, un Jean Riche-pin, un Paul Hervieu şi un Henry Becque – acesta din urmă singur interesant – foloseau modalităţi scenice şi de exprimare care păreau minore tânărului a cărui hrană sufletească şi spirituală erau, în acea epocă, poeţii şi tragicii antici greci, Dante, Shakespeare şi Wagner. Antoine era abia la începuturile lui şi – cu toate incontestabilele sale merite de înnoitor în teatru şi descoperitor de tineri autoripractica un naturalism verist care pe Claudel nu-l putea decât îndepărta de scenă. Iar când Lugné-Poe, Gemier şi mai ales Copeau şi-au început căutările, şi au descoperit pe Strindberg, pe Ibsen şi pe marii ruşi, Claudel nu se mai afla în Franţa.

Ducându-se rar la teatru, el se pasiona însă tot mai mult, datorită lecturilor, pentru acest mod viu, concret, şi direct de exteriorizare a tumulturilor lăuntrice sau de întruchipare a unor viziuni postic: „Această abordare livrescă a teatrului avea să aibă o mare şi îndelungă înrâurire asupra lui. Gândul, apoi încercarea şi după aceea perseverarea de a scrie şi el teatru au fost iniţial şi au rămas multă vreme gratuite, în sensul că nu au fost însoţite de nicio dorinţă sau ambiţie de reprezentare. De aceea, piesele şi le-a publicat toate înainte de a fi jucate, iar Claudel personal nu a făcut niciodată niciun demers să i se reprezinte vreuna. Dimpotrivă, de cele mai multe ori, când un mare regizor sau actor venea să-i propună montarea uneia din piesele sale, poetul opunea întâi o surdă rezistenţă şi nu accepta decât după ce avea toate garanţiile că piesa va fi jucată potrivit vederilor sale. Chiar dacă ulterior, în cursul repetiţiilor, avea să recunoască spontan că multe din aceste vederi nu erau din cele mai fericite1. Dacă nu-l interesa reprezentarea pieselor lui, ce l-a îndemnat atunci să scrie teatru? Nevoia unei clarificări personale, printr-o dialogare cu numeroasele făpturi din care era alcătuit şi care erau în necontenită ciocnire în el. Într-o scrisoare către poetul Francis Jammes, Claudel mărturiseşte deschis acest lucru: „*Dramele mele nu au fost* niciodată *nimic altceva decât nişte mecanisme, mai mult sau mai puţin complicate, destinate să-mi uşureze sufletul, să mă descotorosească de convorbirile interioare şi lini dau seama că acest caracter eruptiv al lor trebuie să le facă lectura îndeajuns de obositoare*”.

„În 1904, scria lui Gabriel Frizeau:

„*Toate piesele mele de teatru nu sunt decât strădania, lupta unui suflet deznădăjduit cu sufocantele bezne cu care toţi încearcă să-l înăbuşe, alchimia unui cuget care nu se împacă cu gândul că nu este cu putinţă să găsească în jurul lui, în toată această lume vizibilă care-l înconjoară, ordinea, pacea, bucuria – al căror puternic şi cert sentiment îl poartă în adâncul lui*”.

Cu prilejul unui interviu pe care i l-am luat pentru ziarul *La Tribune de Genève*, puţin după magistrala creaţie a

1 în 5 septembrie 1912 îi scrie lui Gide, de la Frankfurt*: „În cele din urmă m-am lăsat convins de Lugné-Poe să-l las să încerce să joace* Vestirea Mariei. *Am încredere mai ales în Maria Kalff* (actriţa aleasă să joace rolul Violainein.tr.) *care are o mare calitate, singura pe care i-o*

pot pretinde: *entuziasm şi încredere în opera mea*. *Oricare ar fi rezultatul, voi avea prilejul să învăţ ceva*".

Ludmillei Pitoeff, Claudel ne-a spus: „*Fiecare din cele patru personaje din* Schimbul *sunt, în egală măsură*, *eu-şi adevărata scenă a dramaticei lor ciocniri nu este aceea a teatrului ci adâncul făpturii mele*".

În volumul consacrat tatălui său, Pierre Claudel rezumă astfel chipul în care poetul considera *Schimbul*, reluând comparaţia cu distribuirea temei dintr-o simfonie între mai multe instrumente. Dar Pierre Claudel evocă un cuartet, şi într-adevăr, *Schimbul* are mai mult caracterul unei compoziţii de cameră.

„*În această piesă se află patru instrumente executând o singură partitură*. *Patru suflete provocându-se unele pe altele într-un concert în care se construiesc şi se luminează reciproc*. *Aceste patru personaje nu sunt, în fapt, decât unul singur, acela al autorului, înfăţişat sub toate aspectele lui*. *Fiindcă omul este făcut din elemente disparate*. *Niciunul din aceste elemente nu intră însă în joc fără ca celelalte, într-un chip mai mult sau mai puţin latent, să nu conspire cu el, în vederea împlinirii unei nevoi sau a unui imbold oarecare*. *Louis Laine se căsătoreşte cu Marthe împins de nevoia omului de a se lega de contrariul lui*. *Dar tocmai de aceea, această unire a lui Laine cu Marthe nu se poate realiza decât pe un plan pur, total gratuit, chiar dacă acest lucru trebuie plătit cu moartea.11*

Impresionat de acest aspect de *convorbire interioară* al piesei, regizorul italian Lavelli, afirmând de asemenea că *Schimbul* este o bucată de muzică de cameră pentru patru voci, spunea că lucrul care i s-a părut cel mai interesant în munca de transpunere a acestei muzici în limbajul teatral, a fost tocmai desăvârşita acordare a ansamblului celor patru voci, chipul în care ele să se desfăşoare, găsirea timbrului care să convină în totul fiecăreia…1

Considerat de către autor ca un instrument, ca o modalitate experimentală de cunoaştere, ca o formulă de exorcism

1 *Revue d'Histoire du Théâtre*, no 1/1969, p 82.

sufletesc, era firesc ca teatrul lui Claudel, în prima lui versiune, să fie aproape un fel de antiteatru *avânt la lettre*, iar primii contact cu scena şi cu tehnicile teatrale concrete să însemne pentru poet revelaţia unei noi lumi. Este interesant de notat că acest contract nu l-a avut cu

teatrul european, ci cu cel chinez şi japonez. Universul culturii extrem-orientale a deschis curiozităţii intelectuale şi sensibilităţii poetului artist, orizonturi cu vaste implicaţii, dincolo de orice exotism superficial. Forma de spectacol chinezească şi japoneză l-a fascinat şi studierea ei amănunţită i-a sugerat multe inovaţii pe care apoi a încercat să le experimenteze în teatrul european, cu care avea să facă cunoştinţă directă abia în 1912.

Datorită interesului stârnit de teatrul chinezesc şi japonez ca *spectacol* şi cercetărilor amănunţite întreprinse de el în acest domeniu, perspectiva de a-şi vedea jucate piesele nu-l mai lasă nepăsător ca mai înainte, dar trezeşte neîncredere în valoarea acestor piese, conştient de măsura în care ele puteau părea nejucabile şi greu de suportat de public. Tocmai această teamă îl obligă să mediteze la modalităţile posibile de reprezentare a lor, şi în el se trezeşte un adevărat om de teatru cu vederi juste şi interesante.

La 20 septembrie 1912, într-o scrisoare din Frankfurt, Claudel îi spune, printre altele, lui Gide:

„*Tocmai mă cufundasem, cuprins de înfrigurare, în încercările de a da o formă mai scenică* Vestirii Mariei, *să sugerez mişcările actorilor, decorurile, costumele* etc. *Şi iată că-mi soseşte o scrisoare de la doamna Kalff, care mă anunţă că este foarte bolnavă şi trebuie să facă o cură de zăpadă şi de altitudine*...”

În octombrie, îi scrie lui Gide la Cuverville: „*Am stat 15 zile în Paris, foarte prins şi hărţuit dar angrenat într-o activitate deosebit de interesantă, din care am avut multe de învăţat. După cum ştii, Teatrul* L'Oeuvre *s-a*

247

hotărât definitiv să joace Vestirea (*fără biata Kalff, tot bolnavă*) *spre sfârşitul lunii decembrie. Mi-ar părea bine să te văd asistând la această reprezentaţie, scumpe prietene, şi îţi sunt foarte recunoscător că mi-ai făgăduit să vii, renunţând la alte planuri pe care ţi le făcuseşi. Deşi şederea mea a fost plină de interes de data asta, sunt totuşi fericit să plec din Paris. Oraşul acesta nu e pentru mine. Cu caracterul meu slab, mă las antrenat de o sumedenie de oameni, de declaraţii, de făgăduieli, de care mă căiesc după aceea. Plec mâine dimineaţă.*

Paul Claudel” La 8 decembrie îi scria din nou lui Gide:

„*Dragă prietene.*

*Sunt la Paris de luni. Cum trebuie să bănuieşti, sunt foarte prins. Aş vrea totuşi să te văd dar toate după-amiezile inele sunt blocate începând de la orele 2 şi curând şi serile îmi vor fi blocate. N-ai putea trece pe la mine într-o dimineaţă? Primele spectacole vor avea loc în serile de 20, 22 şi 23. Bineînţeles, îţi voi trimite locuri dacă vei vrea să-ţi înfrângi de dragul meu aversiunea dumitale pentru teatru. Trebuie să-ţi mărturisesc că aceste studii scenice departe de a-mi displace, dimpotrivă mă interesează în mod extrem. Este într-adevăr pasionant să «lucrezi» un gest, un ansamblu, o atitudine şi să vezi totul însufleţ*indu-*se treptat şi prinzând o viaţă de sine stătătoare. Nu ştiu ce efect va avea spectacolul asupra publicului dar mie munca aceasta de pregătire şi realizare mi-a dat de pe acum mari satisfacţii*…"

Dovada cea mai convingătoare că în ultimii ani, după întoarcerea din Extremul Orient, Claudel meditase la posibilitatea şi la modalitatea reprezentării pieselor sale, este scrisoarea adresată la 2 martie 1912 (deci cu multe luni îna-jnte de începerea repetiţiilor) Mariei Kalff. În această scrisoare sunt cuprinse directive de regie foarte interesante. Unele dintre ele încă stângaci formulate (poate nici pentru el încă îndeajuns de limpezi) au fost repudiate chiar de el mai târziu (ca cea de la punctul 1). Altele rămân valabile încă şi astăzi.

„Dacă ar fisă-mi îngădui să vă dau sfaturi privitor la interpretarea teatrului meu – scrie el Mariei Kalff – ele ar îndrăzni să vă atragă atenţia asupra următoarelor principii:

1. Muzica este mai importantă decât sensul versului şi trebuie să-l domine.

2. Actorii nu trebuie să caute, aşa cum se procedează la Comedia Franceză, să sublinieze deliberat toate nuanţele textului şi să facă o problemă din fiecare cuvânt, ci să se pună într-o asemenea stare de spirit care să le îngăduie să dea textului aerul că este expresia neapărat obligatorie a gândurilor personajului încarnat în acel moment, şi atunci nuanţele vor rezulta implicit.

3. Trebuie evitate mişcările şi jocurile de fizionomie inutile. Nimic mai frumos şi mai tragic ca o imobilitate totală, întotdeauna *atitudinea este mai importantă decât gestul.*

4. Versul meu să fie respectai fiindcă el constituie o unitate respiratorie şi emotivă şi el trebuie să vă călăuzească în rostirea lui.

Studiile pe care le-am făcut m-au învăţat foarte multe lucruri. De

pildă că trebuie să accentuezi consoanele şi nu vocalele ca să obţii un efect de bună calitate şi accentul să fie pus îndeosebi pe ultimele silabe. *Ceea ce mă nelinişteşte sunt gesturile fiindcă nu îmi mai aparţine mie să le indic*. *Lara a rămas încremenită când i-am spus că, în privinţa gesturilor, nu trebuie să te bizui pe inspiraţia de moment şi că ele trebuie studiate cu tot atâta grijă ca şi intonaţiile*…"

Fiindcă el ne arată şi înapoierea în care se afla teatru francez în acea epocă – de vreme ce mai era nevoie de astfel de îndrumări – şi măsura în care, în Claudel, se trezise, cu o ascuţită pătrundere, instinctul omului de teatru, ni se pare la fel de interesant şi textul înserat de poetul-drama-turg în programul teatrului L'Oeuvre:

„*1*. *Actorul este un artist, nu un critic*. *Menirea lui este nu să comenteze un text în timp ce-l rosteşte, ci să facă să trăiască un personaj*. *Trebuie deci să se pătrundă total de spiritul şi sentimentul rolului pe care-l încarnează, pentru ca rostirea pe scenă să pară în cel mai înalt grad exprimarea lui firească*. *Nu trebuie deci ca actorul să* detalieze, *să* nuanţeze, *să* coloreze *tot rolul în chip egal şi nediferenţiat de la un capăt la altul ci să-şi concentreze această strădanie, în fiecare scenă, pe momentele culminante ale exprimării, momente care domină şi luminează tot restul*. *Adesea ceea ce emoţionează la un actor nu este atât ceea ce spune ci ceea ce simţi că o să spună*. *Una este să înţelegi ca om inteligent şi alta să înţelegi ca artist şi creator, şi un rol nu este într-adevăr* compus *decât dacă actorul este conştient de importanţa relativă a diferitelor părţi din care este alcătuit rolul*.

2. *Ceea ce este mai important pentru mine după emoţie este muzica1*. *Un glas plăcut, articulând limpede, precis şi concertul inteligibil pe care acest glas îl face cu celelalte constituie o delectare în sine şi aproape independentă de sensul abstract al cuvintelor*. *Poezia cu simţul ei subtil al timbrelor şi acordurilor, cu imaginile şi mişcările ei, care pătrund până în suflet, este aceea care îngăduie glasului omenesc să se facă din plin folositor şi să se desfăşoare*. *Împărţirea versului pe care am adoptat-o, întemeiată pe reprizele respiraţiei şi îmbucătăţind fraza în unităţi nu logice, ci emotive va înlesni – cel puţin aşa cred eu – studiul actorului*. *Când îţi aţinteşti auzul la vorbirea*

1 Claudel a precizat ulterior că, prin muzică, nu înţelesese declamaţia cântată, atât de supărătoare pe atunci la Comedia Franceză, ci o grijă de *timbru* şi de *tonalitate*. Într-un concert, toate

instrumentele cântă în aceeaşi tonalitate, într-un spectacol *total*, niciun element nu trebuie neglijat. Elementul auditiv este extrem de important. De altfel, recomandarea lui privea îndeosebi teatrul poetic de felul *Vestirii Mariei* şi *Schimbului* (prima versiune).

cuiva, observi că într-un punct variabil, spre mijlocul frazei, glasul se ridică şi, spre sfârşit, coboară. Aceste două timpuri şi modalităţile intermediare constituie versul meu.

Observaţiile acestea ale mele nu sunt destinate să încurce pe actor sau să-l împingă spre o mecanicitate abrutizantă, îi va fi de ajuns să aibă în minte acest principiu călăuzitor privind chipul general de a rosti textul.

Din pricina acestui principiu muzical, mă feresc de tot ce, în rostirea textului, ar fi prea violent, prea sacadat, prea abrupt. Nu trebuie rupt prin violenţe excesive acel soi de vrajă care leagă personajele unele de altele. Cred că există şi alte mijloace de a percuta sensibilitatea spectatorului şi de a obţine efecte usturătoare sau mişcătoare. Dacă sunt neapărat necesare strigătele, cu cât vor fi mai rare, cu atât vor impresiona mai mult.

Bineînţeles, formulez aceste idei cu toată rezerva şi modestia ce se cuvine din partea cuiva ca mine care a practicat atât de puţin teatrul.

3. La fel şi în jocul de scenă şi în gesturi trebuie evitat tot ce este brusc, violent, artificial, sacadat, după cum nu trebuie nicio clipă pierdut sentimentul grupului şi al atitudinii. Am o deosebită oroare de ceea ce se numeşte umblatul pe scenă:

doi paşi mari şi un pas mic urmaţi de o scurtă oprire. Nici strâmbături, nici contorsiuni. În clipele patetice, încetineala

...tragică a unei mişcări care se desfăşoară firesc spre sfârşitul ei este preferabilă tuturor exploziilor. Dar şi în acest fel de comportare trebuie să ne ferim de manieră *şi de* afectare şi să *ascultăm de propria noastră natură.*

Principiul marii arte este să ne ferim fură cruţare de tot *ce este inutil. Şi evoluţiile actorilor care se plimba necontenit de-a lungul şi de-a latul scenei, pretextând gogoriţa mişcării şi nevoia de a umple scena, care se aşază, se ridică, se întorc, se sucesc, sunt cu desăvârşire inutile. Nimic nu mă irită mai mult ca un actor care se străduieşte să-şi întipărească în detaliu pe faţă toate emoţiile pe care le trezeşte în el replica partenerului. Să înveţe să stea liniştit, chiar şi imo* în *atunci când*

trebuie, chiar cu preţul unei anumite stângăcii, pentru care spectatorul îi va fi recunoscător.

Fiecărui moment al dramei îi corespunde o atitudine şi gesturile nu trebuie să fie altceva decât compunerea şi descompunerea acelei atitudini.

Şi aceste păreri ca şi celelalte au drept scop doar să dea de gândit actorului care singur îşi cunoaşte posibilităţile, nu să-l stânjenească, să-l înlănţuie şi să facă din el un soi de marionetă.

Nu pentru public este important să joci; *trebuie ca actorul să fie în stare să se ridice până la dezinteresarea marilor artişti şi să fie preocupat nude succesul lui personal, ci de cea mai bună realizare a operei de artă căreia i se cere să-i dea viaţă*. *Şi poate tocmai în această nepăsare de ce va spune publicul stă secretul cel mai sigur de a ajunge până la acest public şi de a-l zgudui*".

Adevărata mare revelaţie a teatrului – a unui teatru modern, cu tehnici aproape identice celor de astăzi, căruia – a netezit drumul – Claudel a avut-o în anul următor când a fost invitat de faimosul *Institut Experimental de Artă* de la Hellerau, din împrejurimile Dresdei, să ia parte la pregătirea unui spectacol cu *Vestirea Mariei*. Tot ce găseşte la Hgllerau – construcţia sălii şi a scenei, compusă din nenumărate practicabile manevrate electric, orgile de lumini, decorurile obţinute numai prin jocurile de umbre şi lumină, ritmica mişcărilor şi supleţea corpurilor studiate şi experimentate de Jacques Daleroze – îl entuziasmează în cel mai înalt grad. Trimite telegrame şi scrisori lui Lugné-Poe, lui Copeau, lui Gide să vină „să ia lumină". Nimeni nu se mişcă. Parisul era încă puţin permeabil la aceste căutări şi experimente. Dându-i-se întreaga libertate, Claudel îşi pune singur în acenă piesa, montând-o pe trei nivele suprapuse şi dispunând, pentru Violaine, de o mare actriţă: doamna Dietrich. Din nou îi scrie lui Gide, la 29 septembrie:

„*Reprezentaţiile cu* Vestirea Mariei *vor fi – cred – foarte frumoase şi de pe acum constituie un eveniment pentru Germania*. *Întreaga presă va fi prezentă aici, prin cei mai de seamă reprezentanţi ai ei*. *Voi căuta să scriu ceva şi pentru* N.R.F (Nouvelle Revue Française) *dar am făgăduit totul ziarului* Comoedia*. Încearcă să-mi trimiţi pe Jacques Riviere*. *Te asigur că totul prezintă cel mai înalt interes şi este vorba de o formulă cu totul nouă*…"

Câteva luni mai târziu, *Vestirea* era montată la Berlin de Reinhardt cu un enorm răsunet.

Reîntors la Paris, Claudel se ocupă în grabă de reprezentarea*schimb ului*, cerută de Jacques Copeau. În scrisorile a-dresate acestuia, Claudel exprimă puncte de vedere sensibil diferite de cele exprimate cu un an înainte Mariei Kalff, şi mai ales de cele care rezultă din indicaţiile regizorale şi din conceperea de ansamblu a primei versiuni a piesei *Schimbul*, din 1893 – 1894. Lucrul este explicabil. În timpul şederii lui de câţiva ani în Germania, la Frankfurt apoi la Hamburg şi cercetând cu atenţie, aşa cum îi era pretutindeni obiceiul, viaţa culturală din ţara în care se afla în misiune, expresionismul, atunci în plină înflorire, nu-l putea lăsa indiferent. Claudel a fost interesat de modalităţile de exprimare ale lui Wedekind şi Hasenklewer, ale lui Werfel (trecut apoi la catolicism) şi ale lui A.J. Sorge, care manifesta şi el tendinţe mistice. De asemenea, urmărea revista *Der Sturm*, pe care o scotea la Berlin Herdworth Walden. În urma contactului direct cu teatrul şi tehnicile scenice, prilejuit de reprezentarea *Vestirei Mariei*, reprezentare care l-a făcut să se gândească în mod firesc la posibilitatea reprezentării şi a celorlalte piese sau scrierii unor noi şi mari lucrări dramatice, nimic mai natural ca poetul să fi meditat mai mult la tehnicile scenice şi să se documenteze concret, frecventând mai asiduu teatrale din Germania. Dovada acestui lucra o găsim într-o scrisoare adresată lui Jean Variot, pictorul scenograf care a făcut decorurile pentru *Vestirea Mariei* la teatrul L'Oeuvre. Printre alte minuţioase indicaţii, Claudel precizează: „Trebuie folosit, aşa cum a făcut

Julius Klein pentru piesa *Jederman*, un funda] imuabil” şi „... scena trebuie împărţită în două, ca la Künstlertheater”. Experienţa de la Hellerau l-a făcut şi mai permeabil unei estetici care acorda elementului gestic cvasi-caricatural o importanţă destul de mare. Iată, spre surprinderea noastră, cum întrevede el interpretarea *Schimbului*, a acelei „muzici de cameră” plină de discreţie şi, pe alocuri, de patetică poezie. Precizăm că era vorba de prima versiune, deci de un teatru esenţial poetic.

6 decembrie 1913 „*Scumpe domnule Copeau*.

Spune-mi cum vezi dumneata jucată această piesă?... *Iată părerea mea*. *Două alternative sunt posibile*: *sau să fie jucată delicat, gri*,

armonios ca o muzică de cameră, sau colorată violent, excesiv, aproape caricatural, ca un tablou de Van Don-gen. Eu, mai curând în *această ultimă manieră aş vedea-o. Aş vrea ca singură Marthe să aibă acrul unei femei adevărate între trei marionete sinistre, cu gesturi ţepene şi cu chipuri impasibile (ar trebui poate chiar măşti). Deci, colorat sumbru şi intens. Marea în albastru indigo, terminată cu o ondulaţie pe fundal. Podeaua acoperită cu o pânză de un cafeniu ca tutunul. Louis Laine cu o cămaşă roşie ca focul. Nageoire, costum de vară cu cravată şi brâu verde1. Lechy bluză ca zmeura, cravată albastră şi acoperită cu diamante. Marthe poate cu un şal negru pe umeri. Nageoire, gras, cadaveric la faţă, chel dar cu plete lungi negre la ceafă, cu aer de predicator şi semănând cu secretarul de stat Bryan. Lechy cu o enormă pălărie de pai, cu o buclă mov pe frunte, cu nasul scurt şi cu bărbia ascuţită. Toţi trei cu gura strâmbă.*

Îţi dau aceste amănunte parţiale ca să-ţi explic psihologia personajelor. Întreaga dramă este constituită din contrastul dintre femeia vie şi cele trei paiaţe sinistre. La sfârşit, Thotnas

1 În acea vreme, în loc de jiletcă, bărbaţii purtau un fel de brâu lat de mătase groasă.

Pollock în negru, cu un formidabil ţilindru pe cap. În actul al III-lea, Lechy va purta un mare şal spaniol de mătase albă. Sper că actriţa care va juca rolul va avea temperament...'1 Două zile mai târziu, Claudel îi scrie din nou lui Copeau:

„8 decembrie, 1913.

Dacă rolul Marthei este jucat la modul plângăreţ şi dulceag, aşa cum există o tendinţă de a fi jucată Violaine, *piesa nu mai are sens. Marihe este o femeie* practică, *şi în cursul spectacolului va trebui ca textul ei să fie cirnit fără milă de o bună parte din vegetaţia poetică pe care nu m-am putut împiedica s-o adaug când am scris piesa.*

Pentru Lechy, îmi trebuie o femeie plină de fo'. ntezie, rara avis. O *văd în actele I* şi II *în fustă de călărie, desfăcută într-o parte, cu cizme şi cravaşa şi în actul III în rochie de bal, roşie, de un extrem prost gust şi cu un şal spaniol (Doamna Berthe-lot are unul superb pe care-l poate împrumuta). Lechy se aruncă la pământ, pe burtă, cu nasul pe covor şi cu o palmă deschisă, întoarsă în sus. Paiaţa asta spartă va face pendant cadavrului lui Louis Laine. Thotnas va veni să arunce pudic pe ea un macferlan. În actul III, personajul principal va fi jobenul lui Thomas, care*

trebuie să aibă dimensiuni considerabile şi să nu i se clintească de pe cap. Omul acesta în frac şi joben, trăgând de picioare cadavrul lui Laine, va fi de mare efect. În actul II, *trebuie adăuga*t la *costumul lui Laine un fular în jurul gâtului.*

Toată drama constă în această idee: idealismul este reprezentat numai de Marthe care este, pe de altă parte, singura femeie cu adevărat pozitivă. Toţi ceilalţi care par oameni exclusiv materialişti, sunt în realitate pradă visurilor. Zadarnic Marthe încearcă să-l scuture pe Laine, nu izbuteşte să-l trezească din visul lui pe acest sălbatic pe jumătate. În actul al III-lea, dară din cele trei popice sunt la pământ. Nu mai rămâne în picioare decât Thomas Pollock, şi Marihe întinde mâi

X9 – Teatru *nile acestui om trist ca pontifului grotesc şi negru sub diadema unei civilizaţii imbecile.*

Thomas şi Lech trebuie să vorbeascăpe nas".

Jacques Copeau a respectat întocmai recomandările lui Claudel. Şi nu a făcut bine. Spectacolul a fost primit cu mare răceală şi de public, şi de critică. Din judecăţile acesteia se desluşeşte limpede că spectacolul nu a fost gustat şi sensurile adânc umane ale piesei nu au fost înţelese din pricina chipului în care *Schimbul* a fost montat şi jucat. Grotescul este la fel de primejdios pe scenă ca şi în literatură. În 1937, Pitoeff a ales o formulă medie, între „muzica de cameră" şi „tabloul Van Dongen". Fiindcă am asistat la acest spectacol puteii afirma că nici această formulă hibridă nu a fost fericită. Reluarea a fost bine primită dar nu piesa a avut succes, ci singură Ludmilla Pitoeff.

În 1950, nimic din recomandările făcute lui Copeau în 1913 nu a mai fost menţinut de Claudel care, între timp, optase pentru adâncul omenesc izvorât din firesc. Modalitatea „muzică de cameră" a triumfat. Poate imboldul dat lui Claudel a fost tot interpretarea, rămasă de neuitat, a Ludmillei Pitoeff. Iată emoţionanta pagină pe care Claudel i-a consacrat-o zece ani mai târziu, cu prilejul reluării din ianuarie 1947:

„*Ludmilla Pitoeff nu ridică niciodată prea mult glasul. Dar nici n-a început bine să vorbească şi spectatorul a şi pierdut orice dorinţă de a se afla în altă parte decât unde este: acolo.1 Sufletul a fost dibuit. Cineva a izbutit, eu timbrul potrivit, cu inflexiunea neapărat necesară, să-mi dibuie sufletul. Cu urechea încă fremătândă de cuvântul a cărui vibrare abia s-a stins, cel ce ascultă aşteaptă, cu inima zvâcnită, şi pin-deşte buzele care din nou au să se întredeschidă. Dar ea însăşi cum*

ascultă! cum sfinţeşte – dacă pot spune astfel – şi ce putere de semnificaţie şi de emoţie dă cuvântului ce-i este adresat, prin simplul fapt ce-i oferă acest noroc de a putea pătrunde, prin simplul fapt al luării aminte a sufletului, prin simpla tăcere receptivă a ei. Iată adevărul! Ochii se umezesc şi în străfundul nostru se trezeşte ceva de demult, bun, autentic. «Tu nu ne explici nimic, poete, dar datorită ţie toate lucrurile devin explicabile.»

*Ce noroc a însemnat pentru mine gura aceasta fermecă*toare *care a ştiut să-mi explice, alternând cele două feluri de timbru atât de bine cunoscute de mine, slăbiciunea şi nefericirea mea, cu o suavitate atât de înţeleaptă! Şi ce frumos sună limba franceză pe buzele ei pe care nimic nu ştirbeşte desăvârşirea. Ce precizie în situarea atomului intelectual şi sonor care conferă frazei echilibrul ei şi cât tact fără greş în folosirea registrului gingăşiei, cu o rezonanţă zguduitoare. Tristul alexandrin a fost înlăturat ca să nu ne mai impună aritmetica şi toate obositoarele lui artificii săltăreţe. Nu mai avem în faţă decât un suflet – Filomela – care-şi inventă pe măsură ce ni se dezvăluie propria sa prozodie. Mamă, iubit*ă, *pe tine te-am aflat, în cele din urmă, femeie, ea o ciudată asemănare a înţelepciunii dumnezeieşti*.

Şi ce aş mai putea spune despre precizia înceată, despre înceată ajungere la precizie a atitudinilor şi mişcărilor care, pe partitură, se contopesc cu desfăşurarea melodiei; despre înaintarea pe portativul cu trei dimensiuni a acelei linii despărţitoare de măsuri, plină de autoritate, care este făptura umană, înzestrată cu braţ şi cu mină; despre genialele găsiri de gest, sfâşietoare şi-aş *zice – aproape atentatoare la acele regiuni în adâncul nostru în care sufletul veghează orbeşte asupra comorilor sale cele mai sacre*?

Am cunoscut pe Eleonora Duse în ultimii ei ani. Nu cred să fi ajuns vreodată în faţa publicului, la ceva care să se poată asemui cu această desăvârşită împletire de simplitate, de sensibilitate şi muzică întruchipate de Ludmilla Pitoeff”.

*

Numale celor două personaje masculine din piesa *Schimbul* a pus traducătorului o problemă căreia – după părerea sa – nu i se poate da o soluţie pe deplin satisfăcătoare. De altfel, însăşi soluţia autorului privind numele unuia dintre cele două personaje – Thomas Pollock Nageoire – nu a fost din cele mai logice.

Dificultatea provine din deosebita importanţă pe care o aveau pentru Glaudel numele ca şi prenumele. Consonanţa şi, mai ales, puterea lor evocatoare erau uneori de ajuns pentru a-i sugara nu numai un personaj, ci o întreagă piesă de teatru. Vom da o pildă ce ni se pare din cele mai edificatoare. Multă vreme Claudel nu a găsit pentru doña Prouheze, personaj principal din *Condurul de atlas*, un nume pe care să-l socotească potrivit. Piesa se afla încă în gestaţie, dar fiindcă numele rămăsese *în alb*, în mintea poetului-dramaturg, personajul refuza să se contureze. Într-o noapte, întorcându-se acasă împreună cu soţia sa, prin acel Paris pustiu de după miezul nopţii, ale cărui faţade, din străzile vechi, înguste şi întortocheate, atrag cu o stranie fascinaţie privirea ce pare abia atunci să le descopere, Glaudel s-a oprit şi a exclamat:

„Ah, iată în sfârşit numele care-mi trebuie!" Cu vârful bastonului a arătat o mică firmă ruginită, înnegrită de ploi, deasupra intrării unui gang întunecat: *Prou-h & ze-Charbon1*.

De cele mai multe ori, Claudel foloseşte nume cu semnificaţii de porecle, dar care, datorită spiritului limbii şi deprinderii moştenite din evul mediu, nu mai sună ca o poreclă. Într-o oarecare măsură, acelaşi lucru se întâmplă şi în limba română. Numai într-o oarecare măsură, fiindcă dacă pare firesc ca cineva să se numească Lungu, Scurtu, Albu sau Roşu – şi nimeni nu mai ia în seamă aspectul semantic al numelui – nu mai este la fel dacă cuiva i se spune Ionescu Aripioară-de-peşte. Dintr-odată, numele dobândeşte un caracter de poreclă cu iz declasator, între Ionescu şi Aripioară subînţelegându-se: *zis şi*.

Într-o piesă scrisă în limba franceză şi destinată să se joace în primul rând în Franţa, unde un ministru, de pildă.

Prouheze – cărbuni.

se numea Lehideux (hidosul) şi un ofiţer superior Barben-viande (barbă în carne), fără ca aceste nume să trezească zâmbete răuvoitoare, era firesc ca Claudel să dea unuia din personajele din *Schimbul* numele de Louis Laine – fiindcă într-adevăr personajul este încâlcit şi moale ca un scul de lână. Dar dacă voia să dea un nume la fel de sugestiv şi celuilalt personaj, trebuia ca Thomas Pollock să fie completat cu echivalentul american al cuvântcului *Nageoire*. Fiindcă adăugat numelui *american*, acest cuvânt *francez* ia un caracter de poreclă peiorativă. Care nu se potriveşte cu adevăratul caracter dat de

Claudel personajului. Mai ales aşa cum el este înfăţişat în cea de a doua versiune. Thomas Pollock poartă pecetea unei anumite specii de civilizaţii de care nu este însă răspunzător. Mai curând victimă decât reprezentant al unei asemenea civilizaţii, el nu este un personaj negativ. Viziunea regizorală caricaturală, pe care o avea despre el autorul în epoca în care credea în virtuţile grotescului pe scenă, se datora intenţiei de a denunţa prin îngroşare excesivă tarele unui mod de viaţă cu care ţăranul din Tardenois-ul natal nu se putea fireşte împăca, deşi acelaşi ţăran îi înţelege fundamentarea practic realistă originară. Claudel nu putea adăuga în englezeşte cuvântul *Nageoire*, fiindcă publicul francez nu l-ar fi înţeles. El nu este însă o poreclă declasatoare pentru că atunci ar fi fost scris cu litere mici şi cu cratimă. De altfel, acest cuvânt este, în limba franceză, un termen aproape ştiinţific, desemnând organul de orientare, de mare precizie şi forţă al înotătoarelor. În limba română, traducerea ar fi fost, dimpotrivă, deformant peiorativă, implicând neapărat şi cuvântul *peşte* iar diminutivul *aripioară* (fiindcă peştele nu are *aripi* ci *aripioare*, indiferent de dimensiunea lui) ar fi dat numelui o încărcătură străină de adevărata intenţie a autorului. De aceea, în traducere, am lăsat numele în alcătuirea lui originală integrală numai în lista personajelor piesei, suprimând *Nageoire* din dialoguri. Mai adăugăm că şi Claudel foloseşte foarte rar în aceste dialoguri numele integral de Thomas Pollock Nageoire.

Pentru aceleaşi motive de deosebire de spirit al limbii şi de obişnuinţe nu am tradus nici numele lui Louis Laine – care devenit Ludovic Lână ar fi dăunat ambianţei poetice a piesei – aşa cum, de pildă, nicio clipă nu ne-am gândit în transpunerea în limba franceză, să traducem – potrivit samaificaţiilor lor – pitoreştile sau dramaticele nume dintr-un roman de Tudor Arghezi sau de Zaharia Stancu.

Bineînţeles, în cazul unei reprezentări a piesei, rămâne, totuşi, la latitudinea regizorilor să folosească numele personajelor în felul în care vor crede ei de cuviinţă.

I. 1.

PREFAŢA AUTORULUI

Chimia modernă a descoperit substanţe care, prin simplul fapt al prezenţei lor, ele însele rămânând intacte, determină combinarea unor elemente indiferente unele faţă de altele fără această prezenţă. Aceste

substanţe sunt numite catalizatori. *Catalizatori se află şi între suflete. Iată unul din ei, actor inert, expus pe o masă şchioapă, în centrul acestei piese intitulată anume* Schimbul. *Acest* catalizator *este banul. Banul ca posibilitate a altceva. Mijlocul aproape mistic de a-ţi procura* altceva. *„Agentul de schimb" Thomas Pollock este un soi de pontif căruia destinul i-a hărăzit puterea solemnă să hotărască şi să cumpănească tot ce rezultă dintr-o comparaţie între valori. Totuşi, zadarnic va fi făcut el să foşnească teancul gros de bancnote verzi – dolari! – sub ochii unui sălbatic înzestrat cu o inexistenţă, să spunem congenitală, de buzunare? Teancul îşi păstrează puterea de sugestie, căreia nu i se poate rezista. Ultim reprezentant al unei rase condamnate, Louis Laine – în care creşte puţin câte puţin chemarea zărilor şi a morţii – se dusese să caute tocmai de cealaltă parte a oceanului singura făptură – Marthe, o femeie – În stare să aibă în acelaşi timp menirea şi puterea de a-l smulge povârnişului propriei lui firi, pe care aluneca. Dar nu se află oare şi în marile oraşe de la noi sălbatici, adică ireductibili, angajaţi în protestul – să fie acest protest în întregime nelegitim? – individului împotriva regulii? Drama* Schimbul *ne înfăţişează unul din aceste conflicte în care îndrăgostiţii, în ciuda atracţiei reciproce născută tocmai din tot contrariul pe care ei îl reprezintă, sunt despărţiţi de interese divergente1… Marthe este raţiunea, virtutea, mântuirea, viitorul simbolizat de copilul pe care-l poartă în pântec. Dar cealaltă femeie, care-i stă împotrivă în acest joc al celor patru unghiuri, Lechy Elbernon întruchipând închipuirea, Necunoscutul, câtă putere are ea asupra unui suflet tânăr, plin de taine şi de ceţuri? AKKERI EKKER1 UKERI AN? iat-o procedând la o nouă distribuire a rolurilor.*

Nu suntem noi, unii faţă de alţii, propriile noastre Parce?

14 februarie 1952

PAUL CLAUDEL

1 Prin *interese*, Claudel înţelege aici *năzuinţe de ordin sufletesc, aspiraţii de trăire, de realizare în viaţă* (n.tr.).

PERSONAJELE

Louis Laine

Thomas Pollock Nageoire

Marthe

Lechy Elbernon

ACTUL I

America. Ţărmul de răsărit. (Carolina de sud).

Louis Laine, gol. Abia a ieşit din mare.

Marthe (pălărie mare de pai, legată pe sub bărbie cu o panglică), pe un scăunel, cârpeşte hainele lui Louis Laine.

Un leagăn spânzurat de un umbrar sau de orice altceva.

De preferinţă, la scurtă vreme după războiul de secesiune, pentru a da mai bine impresia unui soi de ev mediu american.

LOUIS LAINE

(*Întinzându-se îndelung, pe cât de îndelungă este şi fraza pe care o rosteşte*)

Zi în care vezi limpede şi care la fel ţine până îşi află împlinirea!

MARTHE (*se întrerupe din cârpit şi-l priveşte*)

Ştii, Louis, toată noaptea a plouat.

Cu găleata, aşa cum plouă pe-aici; şi eu ascultam apa curgând şiroaie şi mă gândeam la toţi care trebuiau, ca şi mine, s-o asculte…

(*Coase.*)

Ca şi mine, în aceeaşi clipă, fie că atunci se treziseră, fie că somnul îi ocoleşte.

La miezul nopţii, când se rostogoleşte înapoi din larg, marea s-a revărsat peste ţărmuri

Cu tot vuietul ei şi a împroşcat până şi uşa zăvo-râtă.

Şi acum uite: s-a tras iarăşi departe.

Dar tu, nu-i aşa, tu n-ai petrecut noaptea afară?

LOUIS LAINE Ei!

Am mai văzut eu vreme şi mare real N-avea tu grijă: mă aflam într-un pat…

(*Se joacă cu prosopul.*) Un pat foarte bun…

MARTHE Unde?

LOUIS LAINE (*cântat pe două note*) La ei…

MARTHE Bine-ai făcut că n-ai rămas noaptea afară.

LOUIS LAINE

(*tot pe două note dar cu un fel de silă*) Eh!

Împotmolit ca într-un nămol cleios în moleşeala aşternutului, priponit printre cearşafuri!

Am ieşit din casă încă adormit, dar plin de voioşie şi de visuri şi din pini

Stropi mari îmi picurau pe umeri… (*Vorbeşte repede.*)

...mi se rostogoleau de sus până jos. Şi atunci, marea! Eu şi marea ne cunoaştem bine şi ne şi avem bine... Pentru mine, marea e ca laptele supt din uger.

Am crezut că n-o să mă mai satur niciodată afundându-mă, mereu afundându-mă

Şi ieşind apoi din nou la lumină. Dar ce s-a petrecut între timp? Soarele m-a păcălit şi a răsărit tocmai când eram în adânc. Ei da, tâlharul ăsta bătrân mi-a făcut-o! Abia am mai apucat să mă cufund din nou ca să mă duc să caut.

MARTHE Ce să cauţi?

LOUIS LAINE

Banul de aur pe care-l aruncase în apă ca să mă reped să-l prind. Cu dinţii!

MARTHE Şi mi l-ai adus?

LOUIS LAINE

Cred că l-am înghiţit.

MARTHE

(*gânditoare*)

Te-am văzut jucându-te de-a leul de mare. E plăcut să te speli...

LOUIS LAINE

Sigur că-i plăcut să te speli... (*O tăcere*.) MARTHE

Plecăm de-aici mâine, aşa cum ai spus? Ar fi timpul s-o ştiu şi eu.

LOUIS LAINE (*cântat*)

Mâine?

Nu există mâine.

Pentru mine, astăzi e de-ajuns.

MARTHE

Acum, că s-au întors stăpânii...

(*Tăcere*. *Louis Laine se duce şi se aşază pe scândura spânzilrală de o creangă groasă, apoi se leagănă visător*. *Puţin cele puţin, mişcarea se transformă în cuvinte*.)

LOUIS LAINE (*deschizând braţele cât îi sunt de lungi*)

Zbor prin văzduh ca un şoim de baltă sau ca eretele în voia vântului

Şi văd lumea dezvăluindu-şi întinderile sub vă-păile soarelui şi aud

Trosnetul i-lu-minării cuprinzând

Pământul sub biruinţa soarelui, fluviile şi toate apele care, din toate părţile, înaintează de-a lungul şi de-a latul lui şi drumeţii care mişună mărunt pe cărări... (*ritmat de legănare*) ... şi drumurile de fier şi casele risipite şi toate oraşele astea roşii, îmbucătăţite de străzi, mocnind prin fumul lori

Dar eu... (*mai încet*) ... eu mă uit numai să văd dacă nu aş putea prinde un iepure înainte ca să apuce s-o zbughească în pădure, sau o curcă pe vreo cracă.

MARTHE (*se aşază lângă el*)

Ştii...

Eu cred că ar fi mai bine să plecăm de aici, aşa cum fusese vorba...

LOUIS LAINE

De ce?

MARTHE

Îmi spuneai, când m-ai luat, că aici o să trăim undeva, într-o căsuţă a noastră...

Dar, bineînţeles, am să fac cum vrei tu, Louis!

(*Din adâncul inimii.*) Nu-mi plac oamenii ăştia la care stăm. E drept: a fost foarte frumos din partea lor că te-au luat aici ca paznic.

Numai că, vezi, nu mă-mpac cu omul ăsta care stă şi se uită ţintă la tine, cu mâna în buzunar, ca şi cum, pipăindu-şi banii, ar socoti cât preţuieşti.

Şi femeia aceea... – cu siguranţă femeia lui

(*expresiv*)

Ochii ei...

Felul ei de a râde...

LOUIS LAINE

Screeching! Aşa se spune aici. 269

MARTHE

Screeching! Da, aşa e: *screechingl* LOUIS LAINE

(*îi ia braţul şi se foloseşte de el ca să-i arate ceva în depărtare*)

Vezi?

MARTHE Ce să văd?

LOUIS LAINE

Ceva ce s-a ivit în vreme ce tu spuneai prostii: un fum.

MARTHE Nu văd niciun fum.

LOUIS LAINE

Acolo! E Baba-de-sub-valuri: îşi face mâncare în bucătăria ei.

Are scoici drept urechi. Când marea scade, hornul bucătăriei iese din apă.

(*Destul de repede*.)

Încăperile ei sunt pline de veşminte de marinari.

Mai multe ca pe tarabele telalilor.

Pline şi de ceasuri şi de fluiere

Şi de clopote cu numele corăbiilor pe ele.

Şi de bani de aur şi argint – pe care marea i-a tocit, cum toceşte pietrişul – şi de saci plini cu peruzele şi granate…

(*îi suflă în faţă cuvintele prin palmele făcute pil-niej, n jurul buzelor*.)

Într-o zi, fochistul de pe Narragansett… 270

MARTHE

Tu ai întotdeauna tot felul de întâmplări de povestit…

LOUIS LAINE

Ştiu că ţie nu-ţi plac povestirile mele dar de ce n-aş fi slobod să sâcâi un pic pe fetiţa asta?

MARTHE Spune mai departe…

LOUIS LAINE

Eu n-am fost crescut în oraşe… Un păianjen…

(*îi cuprinde încheietura mlinii*.)

Un păianjen

Mă priponise de încheietura mâinii cu un fir şi iarba îmi ajungea până la gât

Şi din mijlocul pânzei lui, păianjenul îmi spunea poveşti – ca o femeie care toarce pe vatră.

Cunoşteam furnicile după naţia lor şi le urmăream cu privirea cum se duc şi vin întocmai ca cei ce descarcă corăbiile, ca cei ce taie trunchiul copacului cu ferestraiele, în lungul lui, şi apoi pornesc cu o scândură pe umăr…

Asta se întâmpla demult, când mai eram la doica mea.

Pe urmă, tatăl meu…

Tatăl meu? Să fi fost de-adevăratelea tatăl meu? Eu n-am avut niciodată nici tată, nici mamă; m-am născut singur!

Într-o zi, m-a luat cu el la întreprinderea unde avea o slujbă. Dar

eu nimic nu ştiam să fac şi mă ascundeam toată ziua în groapa cu cărbuni.

Ca să citesc *Biblia*.

Şi luam bani din sertarul casierului. Eu am sânge de indian în vine. Indienii aveau un zeu căruia îi spuneau *Mincinosul*. Fiindcă n-a mai venit niciodată. Înţelegi?

MARTHE

Înţeleg.

LOUIS LAINE

Nu se ştie nimic despre pieile roşii. Nici cum, nici de unde au ajuns aici.

Fără să aducă nimic cu ei în aceste ţinuturi, care erau ca o moşie părăsită şi unde aveau prea mult loc.

Se războiau doar cu sălbăticiunile aflate de când lumea pe meleagurile astea. Între ei, trăiau în bună înţelegere şi în prietenie.

Toţi se cunoşteau unii pe alţii şi îşi spuneau pe nume, pe adevăratul lor nume, ca în familie, fiindcă toţi laolaltă alcătuiau o mare familie.

Dar au venit albii.

Şi de atunci nu mai e acelaşi lucru.

A început să existe Tom, Jack, Dick, fiecare cu petecul lui de pământ; al lui şi numai al lui – înţelegi tu? – oprit altcuiva.

Ah! şi-i de necrezut ce au ajuns să facă să se nască şi să crească pe blestematul şi spurcatul ăsta de pământ!

Iar războinicul de altă dată se duce ca pe aripa fumului.

(*Proptindu-se pe picioare, împinge leagănul înapoi şi-l ridică* cât *poate maisus, ţinând-o strâns pe Marthe*). Acum văd cum trăiesc milioanele de oameni aici…

MARTHE Mă doare!

LOUIS LAINE (*dă drumul leagănului*) Tâmplar! Aş vrea să mă fac tâmplar… (*Din nou se propteşte ca să facă vânt leagănului.*)

MARTHE De ce tâmplar?

LOUIS LAINE

(*cântând*)

Surugiu de poştalion în California! (*Dă drumul leagănului*)

MARTHE Mi se face greaţă!

LOUIS LAINE

(*sare din leagăn şi, parcă inspirat, pocneşte din degete liric şi dansează sau, în tot cazul, sare şi joacă pe loc*)

Neostenitul ferăstrău

Scânteiază de-a lungul scândurii; sunt ceasurile zece, zece dimineaţa, şi fabricile sunt pline, şcolile la fel şi muncitorul în genunchi.

Ţinând un şurub între dinţi, ia cleştele, în timp ce, în furnicarul Bursei.

Oamenii banului, cu ochi de surzi, latră şi telegraf iază cu mâinile!

Şi noaptea readuce plăcerile trupului.

Eu.

Eu nu fac nimic toată ziua; vânez singur, ascultând ţipătul veveriţei, în timp ce razele soarelui mereu se tot mută.

(*încetează dansul*. *Se întoarce brusc*.)

Au mai rămas cumva ceva bani în punga Doamnei mele?

(*Se duce să se uite*. *Lângă scaun este o pungă, în ea o altă pungă şi în aceasta încă una*.)

MARTHE N-a mai rămas nimic.

LOUIS LAINE Din toţi banii pe care i-ai adus cu tine?

MARTHE N-a mai rămas nimic.

(*Louis Laine* se *întoarce şi o priveşte lung, pe gânduri*. *Vrea să-şi bage mâinile în buzunare dar îşi dă seama, cu părere de rău, că nu are buzunare*.)

MARTHE

Da, aşa e cum îţi spun: n-a mai rămas nimic. De ce te uiţi aşa la mine?

LOUIS LAINE (*din nou brusc inspirat*)

Băcan!

Băcan, băcan, m-auzi tu? Asta el o să deschidem o băcănie în vest.

MARTHE Cr. ce bani vrei să deschidem băcănia?

LOUIS LAINE (*aproape cântând*)

Deschidem o băcănie în vest cu banii lui Thomas Pollock!

Cu banii lui Thomas Pollock *încorporatei*, o să ne facem băcani în vest. Chiar *incorperated* în firmă mi-a dat ideea asta.

MARTHE Vrei să spui nevastă-sa...

LOUIS LAINE Vreau să spun... nevastă-sa.

(*îi face semn cu ochiul să se aşeze iar pe leagăn, apoi se aşază şi el lângă ea dar în sens invers, aşa că nu se pot privi decât dacă o vor neapărat. Uşoară legănare ca să facă să-i vină inspiraţia*.)

Vezi? Ne-am dezlegat amândoi de pământ. Ne avântăm ca îngerii! Nu mai suntem legaţi decât unul de altul.

MARTHE Ai grijă să nu-mi dai drumul.

LOUIS LAINE

Cum ţi se pare? Nu stăm bine aşa? Bărbatul şi nevasta se înţeleg de minune numai când nu se văd.

MARTHE

De văzut, nu te văd, dar te ţin cât pot de strâns; ah, băieţaşule, din capul locului mi-am dat seama că o să trebuiască să te ţin din toate puterile şi vai de tine dacă mă laşi!

275

Ce năstruşnică împerechere; să pornim noi în aceeaşi luntre, aşa anapoda, stând de-andoaselea, ca nişte dansatori care se ţin în braţe dar se învârtesc unul în jurul altuia, fără să izbutească niciodată să vadă de-a binelea cum arată fiecare la faţă.

LOUIS LAINE

Ce are omul în suflet, numai de asta trebuie să ţii seamă.

(*Răsuceşte brusc frânghia leagănului în aşa fel încât să-l întoarcă şi să-şi inverseze poziţia faţade public*.)

MARTHB

Potoleşte-te odată! Nu mă mai chinui... (*Louis Laine întoarce leagănul la prima poziţie*.)

LOUIS LAINE Îmi place să te chinui...

MARTHE

Chinuie-mă atunci! *Un job1*... parcă aşa se spune aci: *job*? Cu al naibii *job* m-am mai potcovit eu cu tine, afurisită piele-roşie!

LOUIS LAINE

Şi încă cum!

MARTHE

Cum să fac ca să scap? Dacă te-aş lăsa, praful s-ar alege de tine!

Eu te iubesc, Laine. Şi nu vreau ca indianul meu drag, aşa cum e el, în tot ce face şi-i trece prin

1 *Slujbă, funcţie* (engl.)

minte, dincolo de săbuință, să-mi fie spart ca o jucărie.

Nu sunt fericită, Laine! Sunt geloasă, Laine. Da, știu, lucrurile astea nu trebuie spuse, nu te supăra; de altfel, poate nici nu voiam să spun chiar asta...

Tu mă dori. Ce prostie e să te doară cineva!

Ce poznă mi-o mai face netotul, când e singur și o ia razna? Ce-o mai fi născocit? Ce năzbâtie mai pune la cale?

Mă întreb câteodată: cine mi l-o fi hărăzit ca să am grijă de el, de spânzuratul ăsta scos din ștreang?

LOUIS LAINE

Mă întreb și eu. Cu toate astea, să știi că, fără doar și poate, noi, urnul pentru altul eram făcuți. Așa cum suntem noi, unul de-andoaselea ăluilalt.

Dar crezi tu că mi-e chiar atât de bine că suntem făcuți unul pentru altul?

Am douăzeci de ani. Toată lumea e sigură că am douăzeci de ani. La douăzeci de ani, nu e prea vesel să simți că ești făcut unul pentru altul.

Vesel sau nu...

MARTHE

LOUIS LAINE Și atunci, și atunci.

De ce să nu-ți fie îngăduit să faci o mică încercare, din când în când?

MARTHE Să nu încerci așa ceva!

LOUIS LAINE

(*prostindu-se*) Așa... un fel de mică încercare artistică...

277

MARTHE

Să nu încerci... Nu face pe istețul. Până la urmă, ar fi rău de tine, sunt sigură de asta...

LOUIS LAINE

Îți vorbeam de un păianjen adineauri.

Nu e adevărat. Nu e păianjen. E o bufniță. Un fel de bufniță de pădure care cântă ca cucul. N-am izbutit niciodată să-i mai dau de urmă.

MARTHE

Eu sunt bufnița?

LOUIS LAINE

Tu nu eşti bufniţă, tu eşti privighetoarea mea. Numai acolo, de unde vii tu, de cealaltă parte a lumii…

MARTHE A lumii adevărate?

LOUIS LAINE

…a celei adevărate, sunt privighetori. Bărbaţi şi femei.

MARTHE Privighetoriţa nu cântă.

LOUIS LAINE Numai el cântă.

MARTHE Nu te-am auzit niciodată…

LOUIS LAINE Trebuia să asculţi.

(*Tăcere adâncă. Louis Laine visează.*) „Mândro! Mândro! Mândro!"

MARTHE

Ce-o mai fi şi asta? „Mândro! Mândro! Mândro!" LOUIS LAINE

„Mândro! Mândro! Mândro!" Nu-ţi mai aduci aminte?

Un cearşaf era întins pe iarbă şi cineva izbea cu o piatră într-o cratiţă şi striga: „Mândro! Mândro! Mândro 1".

MARTHE

Îmi aduc aminte. Aşa se face la noi ca să ademeneşti albinele, roiurile de albine!

Cad ameţite pe cearşaf şi stupul e gata să le primească.

LOUIS LAINE

Stăteam şi ascultam în dosul pârleazului, îmi era sete, Doamnei ce sete mi-era! N-am putut să mă mai stăpânesc: am sărit peste pârleaz.

MARTHE

Şi ai venit şi te-ai aşezat în spatele meu. LOUIS LAINE

Şi ţie ţi s-a părut foarte firesc, ca şi cum pe mine m-ai fi aşteptat…

MARTHE Pe tine te şi aşteptam…

LOUIS LAINE

Te văd şi acum uitându-te cu coada ochiului la mine, râzând.

Şedeai pe iarbă şi eu la fel, Ja spatele tău.

Aveai o felie mare de pâine în mână şi o ungeai cu unt, pentru copii.

Mi-ai dat-o mie.

MARTHE

Era bună?

LOUIS LAINE

Şi cidrul era bun…

Mi-era sete… mi-era foame!

Teii miros atât de frumos în luna iunie…

MARTHE

Aşa a fost sorocit ca mireasma lor să se împletească cu a finului cosit.

LOUIS LAINE Şi eu, din spate, mă uitam la gâtul tău. Şi…

Ştiu…

MARTHE (*tulburată*)

LOUIS LAINE

„M-ai rănit, prietenă, cu un singur fir al părului tău de pe gât…" În *Biblie* scrie aşa.

Şi atunci, peste mireasma finului cosit şi poate a teilor, ce m-a plesnit dintr-odată peste faţă ca o palmă zdravănă? Trandafirii aceia roşii…

MARTHE Aşa ţi-a trebuit!

LOUIS LAINE

La toate astea, da, la toate astea mă gândeam din nou pe corabie.

Tu erai pilotul. Pe tine te puseseră în faţă ca să găseşti calea; tu erai pilotul.

Iar eu mă aşezasem în locul tău, în spatele corăbiei, cu capul întors spre vechiul ţărm.

„Mândro! Mândro!" parcă striga acolo, rămas departe, bătrânul continent, bătând într-o cratiţă.

Şi eu mă strâmbam la el.

Dar – ai să mă crezi dacă am să-ţi spun? – mai-mai să alerg la căpitan şi să-l rog să se întoarcă.

MARTHE

Nu ar fi fost cu putinţă. În faţa noastră era steaua aceea mare care ne-ar fi împiedicat să ne întoarcem.

LOUIS LAINE

E adevărat. De vreme ce plecasem, era mai bine să mergem tot înainte.

MARTHE

Şi ştii – nu ţi-am spus-o încă – am regăsit-o aici.

Ge-ai regăsit?

LOUIS LAINE

MARTHE

Cum ce? Steaua! Ca şi păsările, îşi are şi ea cuibul ei, bine ascuns printre crengi şi printre păpuri-şuri. În nopţile lungi în care mă laşi singură, stau de vorbă cu ea.

LOUIS LAINE

Ştii ce şi-a pus în gând Thomas Pollock să facă din locul ăsta în care ne aflăm?

Un sanctuar. Un sanctuar numai al păsărilor şi al plantelor rare. Al naturii. Şi eu voi fi paznic...

Nu cu chipiu verde cum sunt paznicii în Franţa, ci cu puşcă şi gloanţe adevărate ca să alunge haimanalele...

MARTHE

Un sanctuar! îmi place cuvântul ăsta.

Ştii că am fost să mă plimb pe acolo. Şi am recunoscut numaidecât locurile.

Pletele acelea lungi care atârnă de crengi, ca nişte văluri de văduvă... Aşa ceva nu se poate născoci. Cineva m-a purtat cândva, în vis, pe acolo.

LOUIS LAINE

Pletelor lungi, cum le zici tu, li se spune aici „muşchi spaniol". Dar nu e muşchi fiindcă nu sunt prinse de copaci.

Au fost aruncate aşa, ca nişte mantile peste crengi, de frumuseţe.

(*Se lasă pe spate*.)

Pentru „efect".

Şi pe dedesubt, apa, da, pe alocuri apa clipoceşte pe dedesubt neagră, neagră ca cerneala, din pricina unui soi denucicarecad în ea. Sticlăneagră.

282.

Dar ce focuri de artificii aprind în desişuri aza-leele, primăvara!

MARTHE

Trebuie să fie ţinutul despre care am citit într-o carte. Era vorba acolo de o fecioară pe care un zeu o răpise ca s-o aducă aici. Iubitul ei a venit după ea, s-o caute şi s-o aducă înapoi în ţara lor, în adevărata lor ţară. Numai că trebuia să ia bine seama: nu avea voie să se întoarcă cu

faţa spre ea. Dar el s-a întors…

LOUIS LAINE

Nu trebuia…

MARTHE

E tocmai povestea noastră. Vreau să spun tocmai contrariul ei. Eu venisem, în vis, să te caut pe tine aici, în străfundul acestui „sanctuar”. Erau şi vălurile şi toate aceste prezenţe din jurul nostru.

Numai că sfârşitul nu a fost la fel. Tu m-ai adus pe mine înapoi, aici.

LOUIS LAINE

Ţine-mă bine ca nu cumva să mă fac într-o bună zi nevăzut, nu se ştie cum, printre toate aceste prezenţe ascunse în văluri.

MARTHE

Nu e bine să spui asemenea prostii. Prezenţe, neprezenţe, cu sau fără văluri, nu se face nimeni nevăzut aşa dintr-odată fără ca eu să nu prind de veste.

Atunci la ce ai mai venit să mă iei de acolo de unde m-ai luat? Iar eu, din parte-mi, la ce…

(*Lungă pauză*.)

…la ce-aş mai fi venit să te caut în mijlocul acestor mlaştini cu broaşte?

LOUIS LAINE

Nu sunt mlaştini cu broaşte, e un sanctuar… MARTHE

Un sanctuar cu broaşte… Aud un broscoi în fiecare noapte; are un glas de ţârcovnic…

LOUIS LAINE Ţine predici lunii.

MARTHE

El predică lunii cum eu predic unei anume stele care s-a ascuns în mocirlă. Dar eu tot am găsit-o!

LOUIS LAINE

Nu-mi place să fiu găsit. MARTHE

Tu *eşti job*-ul meu. Dacă mă faci să nu izbutesc, ar fi păcat. La ce aş mai fi de folos atunci?

LOUIS LAINE Nu-mi place să fiu găsit!

MARTHE

Da’ eu tot te-am găsit. Crezi tu că eu n-am înţeles oftatul acela din adânc, aproape sughiţ de plâns, al omului care, pentru prima dată,

pătrunde o femeie? Biet copilandru al nimănui căruia bunul Dumnezeu îi trimite o mamă? Ah, am făcut un jurământ în clipa aceea şi niciodată n-ai să mă poţi dezlega de el. Nu numai ţie ţi-am jurat, ci acelui soi de stea din adâncul pieptului, din miezul făpturii noastre, din noroiul în care mi-o auzeam bătând.

LOUIS LAINE Tu ai să mă aduci pe lume?

MARTHE

Da, pe lume. De ce nu? Nu-i minunat lucru să vii pe lume? Să dai la iveală steaua care eşti fără să fi ştiut? în loc să vrei să te faci nevăzut, să fii tovarăşul cuiva, al cuiva al cărui *job* este să facă să strălucească steaua care eşti fără s-o ştii? Al cuiva mai tare ca tine însuţi?

La fel faci cu America ta. Crezi că mă sperie America ta. Nu, nu mă sperie, nu-mi e frică, sunt mai tare ca ea!

LOUIS LAINE

Ce vrei cu mine?

MARTHE

Vreau să te-nvoieşti cu jurământul pe care de la cea dintâi împreunare a noastră l-ai jurat în străfundul măruntaielor mele.

LOUIS LAINE

Mă-nvoiesc.

(*Intră Thomas Pollock cu Lechy Elbemon*. *Thomas Pollock are o tresărire neplăcută văzând ţinuta neaşteptată a salariatului său şi se aşază în faţa lui Lechy ca s-o scutească de acest spectacol*.

Tăcere stânjenitoare.)

LECHY ELBERNON Pantalonii dumitale, domnu' *fooll*!

Îţi desfăşoară şalul sau deschide umbrela în timp ce Louis Laine îşi trage pe el pantalonii.)

LECHY ELBERNON (*făcând gestuvde a sufla într-o goarnă*)

Tu-tu-tu-tu! Stăpânul! Vă prezint pe stăpânul vostru. A sosit! Chiar acum a sosit. Şi numaidecât a şi vrut să-şi ia în stăpânire distinşii lui oaspeţi. Până acum n-a avut timpul să facă cunoştinţă cu ei. De aceea a şi vrut să şi-i ofere numaidecât, fără să mai piardă o clipă.

LOUIS LAINE

(*acum prezentabil dar cu bustul gol*) Vă credeam în Canada...

(*O tăcere*. *Thomas Pollock arată cu bărbia partea de îmbrăcăminte care-i lipseşte lui Louis Laine, ceva cu pătrate mari roşii, care este în Uns la uscat pe o frânghie*.)

LOUIS LAINE

(*nedumerii că nu a primit răspuns şi neînţelegând gestul*)

Vă credeam în Canada.

(*Thomas Pollock*: *aceeaşi mimică*. *Râzând*, *Lechy Elbernon face un pas*, *ia de pe frânghie cămaşa cu vârful umbrelei*, *apoi se aşază cu spatele la el ca să-i folosească de paravan*. *După o clipă*, *Louis Laine apare* all complete. O *tăcere*.)

1 Zănatec (engl.).

THOMAS POLLOK Nu. Vin de la Denver.

(*Tăcere*. *Toţi patru se privesc îndelung*, *cântărindu-se parcă din ochi*.)

LOUIS LAINE

Umblă vorba că nu prea merg lucrurile bine pe acolo.

THOMAS POLLOK

Yes, sir! De când India nu mai bate monede de argint, toţi sunt în pom, asta-i sigur. Dolarul a scăzut la cincizeci şi patru de cenţi, *manx*!

Aurul e totul; nu există altă valoare sigură decât aurul. Nimeni nu mai crede în argint.

Eu am spus-o întotdeauna: o singură valoare, un singur preţ, un singur metal.

LOUIS LAINE

Atunci e cam de rău pentru afaceri, nu? THOMAS POLLOK

WeW!

LOUIS LAINE

Dar dumneavoastră puţin vă pasă! THOMAS POLLOK

Wellt

MARTHE

Dumneata, domnule Thomas Pollok, eşti… samsar. Parc-aşa se spune, nu?

1 *Omule* (enig.).

2 *Aşa e* (enig.).

21 – Teatru

THOMAS POLLOCK Eu sunt tot.

LECHY ELBERNON Tot. El e tot, înţelegi?

THOMAS POLLOCK

Cumpăr tot, vând tot. Dacă aveţi pantofi vechi de vânzare, aduceţi-mi-i.

LEGHY ELBERNON

N-aţi văzut niciodată casa lui din New York? THOMAS POLLOCK

Old Slip, *see*?

E pe stânga: clădire veche, cu ceas.

Trebuie să v-o arăt într-o zi.

În ea sunt sumedenie de lucruri. Aşa cum în subsolurile hotelurilor se află maşinăriile şi cum bisericile sunt zidite peste moaşte de sfinţi.

Temeliile locuinţei mele adăpostesc aur şi argint în case de fier aliniate ca nişte butii; tot acolo sunt depozitate şi acţiunile şi celelalte lucruri de preţ.

Şi aşa cum, duminica, trimiţi fetiţa să-ţi tragă bere într-o cană.

Şi banii tot din pivniţă se scot.

(*Cu o solemnitate aproape religioasă*.)

Deasupra beciurilor se află casieria, în dreapta sunt birourile băncii şi, în stânga, agenţia de vapoare şi de navlu.

Iar şi mai sus, la etajul de deasupra, mă aflu eu.

Da, eu, Thomas Pollock *incorporated* şi acolo se află şi serviciul meu telegrafic.

Tac, tac, tac! Tac, tac, tac!

Aveţi Chicago, aveţi Londra, aveţi Hamburg!

Iar eu mă aflu în mijlocul unei sumedenii de mâini, care parcă fac tot soiul de semne, eu, Themas Pollock *incorporated*, ca cineva care mereu întreabă şi mereu răspunde.

LECHY ELBERNON

Straşnic! Dă-i înainte!

Iată-l că se înfierbântă, ca atunci când are pe cineva de desfiinţat. Nu te lăsa, urs alb!

LOUIS LAINE

You are pretty smart, are you? *1* THOMAS POLLOCK

Well, trebuie să ştii să te ţii tare când vinzi, şi să pari sigur de tine, ca şi cum ai şti dinainte totul, când eu nu ştiu nici măcar cum va fi vremea mâine.

Fiecare zi îşi urmează cursul ei dar eu am ajuns să cunosc lucrurile în ele însele.

Am făcut doar tot felul de *job-uri*. Ştiu totul, am mânuit totul, am chibzuit totul, am negociat şi am făcut comerţ cu toate.

Am învăţat cum se fac toate, unde se simte nevoia de ceva şi de ce anume, care este costul transportului, care sunt stocurile aflate pe piaţă şi cât e prima de asigurare;

Am mereu în evidenţă, sub ochi, scadenţele şi sunt tare şi la aritmetică.

Sunt ca un negustor care stă în prăvălia lui şi socoteşte

Fiindcă, întocmai ca şi Justiţia Negoţul ţine în mână un cântar

1 *Eşti foarte îndemânatic, nu-i aşa*? (engl.).

21*

Iar eu sunt ca limba aceea de metal care se mişcă pe cumpăna talgerelor.

LOUIS LAINE

(*se uită la amândoi cu o nesfârşită admiraţie şi-i arată pe fiecare cu câte un deget*)

Oh!

THOMAS POLLOCK

Ce, „oh”?

În afaceri nu există oameni bogaţi. Singurul lucru care contează este cumpănirea socotelilor la inventar. O cifră la lichidare. (*Tăcere*. *Lechy Elbernon vorbeşte încet cu Louis haine*.)

LECHY ELBERNON

Ba da, ba da! Ţin neapărat! Vreau să văd cum v-aţi instalat.

LOUIS LAINE

Aşa şi aşa...

LECHY ELBERNON

Nu face nimic. La New York, ne ducem câteodată să dăm o raită prin *slum-uri*. Aşa se numesc maghernițele săracilor. Când faci o astfel de trăs-naie, se spune că faci *sluming*. E interesant.

Hai vino să-mi arăţi cum v-aţi instalat.

(*Lechy îl ia de braţ şi ies amândoi din scenă*. *Marthe îşi reia cârpitul*. *Thomas Pollock se uită lung la ea*. *Tăcere*.)

THOMAS POLLOCK Ce faci acolo?

MARTHE Ce vezi şi dumneata: cârpesc.

THOMAS POLLOCK Asta nu-i o treabă de cucoană.

MARTHE Păi nici nu sunt cucoană...

THOMAS POLLOCK La noi, femeile nu muncesc.

(*Tăcere*. *Se uită mereu la ea*.)

Nu-i aşa... eşti mai mare ca el? câţi ani ai? Douăzeci şi cinci, nu?
MARTHE Nu.
THOMAS POLLOCK Mai puţin sau mai mult?
MARTHE Mai puţin.
THOMAS POLLOCK *Welll*
(*Lungă tăcere.*)
Clopement1, nu? Ai fugit cu el, nu? Tatăl nu se învoia, *didnH, he2*?
MARTHE
Nu te priveşte...
1 Fugă, răpire (engl.). 2 *Nu-i aşa*? (engl.).

THOMAS POLLOCK
Stai, nu te supăra. La noi, fetele se mărită după placul lor.
(*O priveşte în tăcere.*) Ia spune, te bate?
MARTHE De ce trebuie să-mi pui toate întrebările astea?
THOMAS POLLOCK
Nu văd niciun rău în asta! Poate că se mai şi îmbată uneori... Ar fi bine să ai întotdeauna un pistol la îndemână.
Şi ce gânduri aveţi? Cum o să vă descurcaţi?
MARTHE Până una alta, ai binevoit să ne angajezi aici...
THOMAS POLLOCK *Well*... Şi pe urmă?
MARTHE
Nu ştiu. N-ai vrea să-l iei în întreprinderea dumitale?
THOMAS POLLOCK Ascultă bine ce-ţi spun:
(*Solemn.*) Nu l-aş lua nici ca să-l pun la ascensor.
MARTHE De ce spui aşa?
THOMAS POLLOCK
Nu-i bun de nimic. Nu valorează nici măcar un *cent*.
MARTHE (*se ridică*)
Nu-i adevărat! Cum poţi spune aşa ceva? THOMAS POLLOCK
Nu ştie să facă nimic cu banii; tot ce-i spui îi intră pe-o ureche şi-i iese pe cealaltă. E ca un om care n-are buzunare.
(*Concluzie hotărâtă.*) Părăseşte-l! Nimic nu-i de făcut cu el.
MARTHE
Cum să-l părăsesc? Doar sunt măritată cu el! THOMAS POLLOCK
Ei şi? Divorţul nu a fost inventat de florile mărului.
(*Se aude râsul în hohote al lui Lechy Elbernon.*)

Şi eu sunt însurat.

Gel puţin aşa cred. Nu-mi mai aduc bine aminte.

Cred că ne-a cununat cineva. Eram aşa de ocupat că n-am fost atent...”

Cred că era un baptist.

Nu-mi amintesc deloc. Parcă era farmacist. Dar n-are importanţă.

Divorţul, cum spuneam şi adineauri, nu a fost inventat de florile mărului.

(*Tăcere*.) Cum de te-ai lăsat prinsă de el?

293

MARTHE Aşa mi-a venit mie bine.

(*Thomas Pollock face, stângaci, un pas spre ea, apoi încă o jumătate*. *Dar gândurile lui, foarte limpezi, nu trebuie indicate* decât *printr-o tresărire a degetelor*. *Marthe se trage înapoi*. *Louis Laine şi Lechy Elbernon se întorc*.)

LECHY ELBERNON (*se uită cu un râs ironic la amândoi*) *Hello*!

(*Adresându-se Marthei*.)

Sper că nu te-a plictisit prea rău? Cum stau acţiunile *Nyack and Northern*? Ţi-a povestit cum s-a năpustit ca un rinocer în *corn*erul deţinătorilor seului?

THOMAS POLLOCK (*mormăie*)

Nonseme!

LECHY ELBERNON (*cu un ton afectat*)

Scumpa mea! Ce drăguţ e cuibul vostru!

Cum faci să ţii totul atât de curat fără nicio slujnică?

Chiar dumneata freci duşumelele?

Da.

MARTHE

LECHY ELBERNON

Strălucesc de curăţenie. La noi, slujnica nu le lustruieşte aşa de bine.

Şi v-aţi făcut şi o grădină, o adevărată grădină! Am văzut rufele întinse pe sfoară în ea. Louis...

(*Se uită la el cu coada ochiului*.)

...nu voia să mă lase să intru în grădină. Dar, spune-mi, tot singură speli şi rufele? Ah, ce obositor trebuie să fel

MARTHE Eu pot să muncesc.
LECHY ELBERNON
O, dear! *1*
Fiecare cu gusturile lui! Eu n-aş putea!
(*Pauză*.)
Ce linişte! Marea e ca un ziar pe care l-ai deschis, un ziar cu rânduri şi litere.
Şi acolo, în fund, dincolo de limba aceea de pământ, se văd trecând marile corăbii ca nişte castele de pânză.
Scumpo, vorbeam tocmai despre dumneata. E adevărat că nu ai fost niciodată la teatru?
Niciodată.
MARTHE
LECHY ELBERNON
Oh! Şi că niciodată nu ieşiseşi din ţinutul în care te-ai născut?
(*Marthe face semn că-i adevărat*.)
Dragă (engl.).
Şi uite că el te-a adus tocmai aici!
Eu cunosc lumea. Am fost pretutindeni. Şi de-o parte şi de cealaltă a cortinei. Tot timpul am stat de amândouă părţile cortinei. Nu ştiu dacă ştii că eu sunt actriţă. Joc teatru.
Dar dumneata nici nu ştii ce-i teatrul…
MARTHE Nu ştiu.
LECHY ELBERNON
(*ia o atitudine ca pe scena şi dă drumul glasului ca şi cum ar recita un rol*)
De-o parte-i scena şi de cealaltă e sala.
Totul e închis de jur-împrejur şi oamenii vin seară de seară şi se aşază în rânduri, unii în spatele altora şi se uită. Da, se uită.
MARTHE La ce? Ce pot vedea dacă totul e închis?
LECHY ELBERNON
Se uită întâi la cortină.
Şi când se ridică cortina, se uită la ceea ce se află în dosul ei.
Atenţie, atenţie! Ceva o să se petreacă! Ceva neadevărat dar ca şi cum ar fi adevărat.
MARTHE La ce bun dacă nu e adevărat?
LECHY ELBERNON

Adevărat, adevărat! Toată lumea simte că adevărul e perdeaua.

Toată lumea își dă seama că, după perdea, se află ceva.

THOMAS POLLOCK O altă perdea?

LECHY ELBERNON

O pasienţă. Ceea ce noi numim o pasienţă. Ceva care te ajută să ai răbdare. O perdea care se mişcă!

În viaţa noastră, nimic nu se petrece. Nimic care să se desfăşoare de la un capăt la celălalt. Nimic nu începe şi nimic nu se sfârşeşte.

Merită osteneala să te duci la teatru ca să vezi ceva ce se petrece. Înţelegi? Care se petrece în toată legea. Care începe şi sfârşeşte.

(*Se întoarce spre Louis Laine*.) Şi tu, băieţaşule, ce părere ai despre teatru?

LOUIS LAINE

Este locul care nu se află nicăieri. S-au pus garduri ca să nu poţi intra. Dar după ce ai intrat, te simţi cineva. Toţi care intră acolo se simt împreună cineva. Cineva care aşteaptă. Cineva care priveşte.

MARTH E

La ce priveşte?

LOUIS LAINE La ce o să vină.

LECHY ELBERNON

Şi eu vin, eu!

Şi merită să vii. Să vii şi să te dărui acelei blestemate şi uriaşe guri căscate de parcă ar vrea să te înghită.

Şi să-ţi faci ţie bine cu fiecare mişcare pe care o săvârşeşti cu artă şi cu patimă, pentru ea, pentru acea gură, ca s-o tulburi şi s-o stăpâneşti.

Şi este destul să-mi fi auzit glasul şi să las cu meşteşug şi furie să-mi ţâşnească fiecare cuvânt, ca să simt pe mine toate sufletele care se făuresc, se transformă şi se călesc din nou, cu puternice lovituri de ciocan pe sufletul meu.

Şi eu, eu sunt pe scenă şi, necruţătoare, în întregime goală, mă dărui tuturor:

Casierului care ştie că mâine

Va veni controlul să-i verifice scriptele, Mamei adultere al cărei copil a căzut greu bolnav

Şi celui ce a furat prima oară şi celui ce a trândăvit toată ziua.

Eu sunt aceea care sosesc pentru toţi ca o vijelie şi care, cu fiecare lovitură dată drept în faţă şi din plin, le smulg inima cu artă, cu furie, necruţătoare, pe de-a-ntregul goală.

LOUIS LAINE

Uitaţi-vă la ea. Mi se face frică. Personajul pe care-l întruchipează îi iese prin toţi porii.

THOMAS POLLOCK Liniştiţi-vă! Joacă…

LECHY ELBERNON *Eu* vin, *eu*!

MARTHE întotdeauna vine o femeie…

LECHY ELBERNON

E adevărat, întotdeauna vine o femeie. Şi această femeie… este necunoscuta, făptura care soseşte ca o solie a necunoscutului şi nimeni şi nimic pe lume nu poate să poarte mai viu grăitor ca ea solia necunoscutului.

(*Arătând-o pe Marthe*.)

Această cuconiţă, de pildă, care ne-a sosit din cealaltă parte a bălţii cu scrumbii, vreţi să-i joc eu rolul ei?

L-aş juca mult mai bine!

MARTHE

De ce nu?

LECHY ELBERNON

Soţia virtuoasă cu o vinişoară albăstruie pe tâmplă.

La fel

Fecioara.

Curtezana dezamăgită.

Pitia cu spumă verde pe buze, strivind între dinţi frunza de laur profetic.

Şi când strig cu un anume glas pe care mi-l ştiu…

MARTHE

Cum îi sticlesc ochii! Nu te uita la mine cu căutătura asta de fiară flămândă!

LECHY ELBERNON

Dar trebuie să mă uit bine la tine. Cine ştie dacă nu va fi nevoie să mă folosesc şi de necunoscutul pe care şi tu îl întruchipezi, draga mea.

Da, *draga mea*. Fiindcă îmi eşti foarte dragă. De ce nu vii de loc

pe la mine? Vino! Vreau tocmai să-ţi cer ceva. Şi cred că şi gentlemanul acesta are ceva de vorbit cu celălalt gentleman. Să nu-i stânjenim. Vrei să-i lăsăm singuri?

THOMAS POLLOCK (*lui Louis Laine*) E adevărat. Am ceva să-ţi spun.

(*Cele două femei ies*. *Cu spatele la public, Thomas Pollock îşi dă la o parte pulpana redingotei şi bagă mina în buzunarul pantalonului unde se poartă revolverul*. *Rămâne câteva clipe nemişcat*. *Apoi brusc scoate din buzunar un teanc de dolari pe care îl pune sub nasul lui Louis Laine*.)

THOMAS POLLOCK Ce-i aici, *gentleman*?

LOUIS LAINE

Away! Ia te uită ce-a scos din frigider! THOMAS POLLOCK (*mirosind teancul*)

Hm! E drept că a trecut prin multe mâini Dar eu nu găsesc totuşi că ar mirosi urât. Spune: ce-i asta, *gentleman*?

LOUIS LAINE Hârtie veche care miroase a peşte.

THOMAS POLLOCK

(*ridică pachetul cu respect şi solemnitate*) Da, dar uite ce scrie pe ea: *dolari*.

—...

LLOCK

r e; o: >.

Ia bine aminte la ce-ţi spun acum.

Cel ce are un anumit lucru nu are decât acel lucru şi nu altceva.

Dar acest lucru este o valoare în sine şi având acel lucru, fiecare poate avea mijlocul de a dobândi un alt lucru în locul lui.

Înţelegi?

(*Accentuând pe cuvinte*.)

Are deci mijlocul de a avea altceva în schimb.

Pricepi? *Altceva*!

Şi nu există lucru pe lume care să-ţi pară veşnic bun. Aşa se întâmplă şi când eşti sătul: nu-ţi mai face plăcere să mănânci.

Atunci poţi să cedezi altcuiva ceea ce ai, obţinând, în schimb, preţul pe care-l merită.

LOUIS LAINE Nu poţi avea chiar totul...

THOMAS POLLOCK

Ba da! Tocmai că poţi avea Totul 1

La preţul pe care-l socoteşti că se cuvine. Şi dacă ai bani să plăteşti acest preţ, poţi obţine orice.

LOUIS LAINE

(*atingind cu vârful degetelor teancul de dolari, cu teama, şi respect*)

Wellt

THOMAS POLLOCK (*uitindu-se ţintă la el*)

Şi dacă ai răsfoi teancul – dar nu e nevoie să-l răsfoieşti fiindcă eu sunt un om cinstit – ai vedea că toate hârtiuţele astea la un loc fac mulţi dolari.

Un capital

(*Gest cabalistic*.) Un capital!

LOUIS LAINE

Un capital!

THOMAS POLLOCK (*uitându-se fix în ochii lui*) *See, mani*

Spui: un lucru cântăreşte atât, nu?

Atâtea kilograme şi că ai în stoc atâţia *bushels* de grâne sau atâtea galoane de petrol;

Şi socoteşti apoi cât valorează în dolari toate aceste cantităţi.

Fiindcă după cum totul Are

O greutate şi o măsură Totul

Valorează atât sau atât.

Totul adică orice lucru care poate fi dobândit cu un preţ şi vândut cu un altul Socotit în dolari.

LOUIS LAINE.

Wellf Eu n-am avut în buzunărelul de la jiletcă decât nişte biete hârtioare ca foiţele de ţigară

Şi, uite ce purcoi de dolari a scos el din buzunar…

Numai să ai bani…

LOUIS LAINE (*uitându-se la dolari*) *Well*, sir!

THOMAS POLLOCK (*violent*)

Cash1! *Well*, sir!

LOUIS LAINE

THOMAS POLLOCK (*punându-i dolarii în mină*) *Take that, man*%!

LOUIS LAINE (*închizând aproape jumătate mina pe dolari*)

Ce, ce? Ce faceţi? De ce îmi daţi toţi banii ăştia? Nu vreau să-i

iau!

THOMAS POLLOCK

Take that, man, I say3

Ia banii, ascultă ce-ţi spun. Ce-nseamnă pentru mine o biată mie-două de dolari?

(*Vehement*.)

Şi or să mai pice şi alte mii. Hai, bagă asta în buzunar.

1 *Bani gheaţă* (engl.). *2 Ia-i, omule* (engl.). *3* l-ai *omule, ţi-am spus* (engl.).

LOUIS LAINE Eu n-am buzunare.

(*Neavând în ce să-i pună banii, Thomas Pollock aruncă pachetul de dolari pe masă şi peste el pune cărămida cu care era proptii un picior al mesei*.)

THOMAS POLLOCK

Şi acum, ia bine aminte la ceea ce am să-ţi spun. Câţi ani ai?

(*Tăcere*.) LOUIS LAINE Douăzeci de ani.

THOMAS POLLOCK

Douăzeci de ani! Hm! Ai şters-o cu banii stăpânului?

LOUIS LAINE

Lucram la taică-meu. Care ţine un fel de bancă în Far-West.

THOMAS POLLOCK

Ascultă bine ce-ţi spun. Ce ai de gând să faci? Spune-mi drept… aş putea să te ajut…

LOUIS LAINE Nici eu nu ştiu bine.

(*Face o mişcare ca şi cum ar vrea să spună ceva*.

Apoi deschide larg braţele, arată toată zarea şi zâmbeşte.)

THOMAS POLLOCK

Ei da, înţeleg. Şi eu am fost aşa. Nu puteam sta mereu în acelaşi loc, să fac mereu acelaşi lucru.

Numai că, vezi, dumneata ai o nevastă, şi-aici e buba…

LOUIS LAINE Da, dar ea face tot ce vreau eu.

THOMAS POLLOCK

Acum, poate. Dar aşteaptă să aibă copii… Şi atunci ai să vezi.

Eşti prins în laţ.

Acum nu mai e de glumit, trebuie să dormi cum ţi-ai aşternut.

Cumpără păpic, cumpără pantofi, cumpără boarfe. Şi, dă bani, dă bani, dă bani!

Nu mai ai nimic care să fie numai al dumitale. Nici dumneata însuţi nu-ţi mai aparţii, nici ziua, nici noaptea.

Va trebui să trudeşti ca un cal într-o mină.

Şi nimeni nu va voi să-ţi dea de lucru, să se-ncurce cu dumneata.

LOUIS LAINE Credeţi chiar aşa, că nimeni?...

THOMAS POLLOCK

Îţi spun adevărul adevărat. Un adevăr mai de neclintit ca cea mai neclintită stâncă. Nu, nimeni nu-ţi va da nimic.

(*Ridică mâna ca pentru un jurământ.*)

LOUIS LAINE Şi ce-am să mă fac atunci?

22»

THOMAS POLLOCK *DonH know1*...

LOUIS LAINE N-ar fi trebuit să mă însor...

THOMAS POLLOCK

N-ai o para...

O para „roşie" cum se spune aici.

Ehei! Ai să vezi că nu-i uşor să faci bani fără bani!

E ca şi cum ai vrea să scormoneşti pământul cu unghiile.

Eşti prins în laţ...

Ha, ha! A ştiut cum să pună mâna pe dumneata! De acum înainte n-ai să mai fii liber să umbli hoinar, încoace şi-ncolo, după pofta inimii.

LOUIS LAINE Ba am să umblu! Nimeni n-a pus mâna pe mine!

THOMAS POLLOCK* *Well*...

LOUIS LAINE

Sunt liber. Nimeni n-a pus mâna pe mine! Viaţa mea este numai a mea, nu a altora!

THOMAS POLLOCK

Ce-i, la urma urmei, o femeie? E plină lumea de femei, nu-i numai una singură!

LOUIS LAINE Ea a vrut s-o iau cu mine...

1 *Nu ştiu* (engl.).

THOMAS POLLOCK

(*scoate din buzunar un pumn de bănuţi şi de monede de argint*; *în gestul lui este o patimă reţinută*)

Uite aici! Ce reprezintă bănuţii ăştia, gentleman?

(*Accentuând puternic.*)

Viaţa, libertatea dobândită o dată pentru totdeauna!

Pleacă! Am să-ţi dau eu tot ce-ţi trebuie.

(*Cu un oftat, trage adânc aer în piept şi continuă să se uite drept în ochii lui Louis haine*. *Tăcere*.)

Gândeşte-te bine, tinere. Eu sunt un om cucernic dar când vreau...

(*cu o gravitate onctuoasă*)

...să am un lucru...

Înţelegi? Este un fel de datorie faţă de mine însumi. Altfel nu se poate...

Trebuie!

Eşti Louis Laine şi eu sunt Thomas Pollock!

Nu-mi sta în cale!

Trebuie. Eu n-am vreme de pierdut.

Ce rost are să te împovărezi cu o femeie

Ca s-o nenoroceşti, să trageţi amândoi pe dracul de coadă, biet egoist ce eşti?

Haide! Vino să mănânci cu mine.

Am să-ţi dau tot ce-ţi va trebui.

Liber!

Liber pentru totdeauna, înţelegi?

Şi eu am fost ca dumneata...

LOUIS LAINE Nu pricep ce vreţi să spuneţi...

(*O tăcere*.) THOMAS POLLOCK

Şi eu am fost aşa, dar curând mi-am dat seama că, înainte de orice.

E bine să ai bani la bancă.

Slăvit să fie Domnul care a dăruit omului dolarul!

(*îşi ridică uşor pălăria în chip de salut*.)

Ca fiecare să poată vinde ce are ca să obţină ceea ce-şi doreşte

Şi ca fiecare să trăiască într-un chip decent şi confortabil.

Amin!

Totul are o valoare, totul, înţelegi?

Orice reprezintă posibilitatea de a avea *altceva*.

Să ai *altceva*! Asta-i totul.

Şi banii înseamnă *altceva*.

Trebuie deci să faci bani.

LOUIS LAINE Asta vreau şi eu.

THOMAS POLLOCK

(*violent*) Nu-i de-ajuns să vrei.

Când am pornit eu la drum, n-aveam nicio para chioară.

Dar nu-mi luasem pe cap o femeie. Şi în două sau trei rânduri

Am pierdut tot ce strânsesem. (*Eroic*).

Ei şi? Am luat-o de la capăt.

Aici sunt de toate, nu ai decât să te înfrupţi, să iei din grămadă.

Vinde, urcă-te pe un scaun şi pune-ţi numele pe pălărie.

Fiindcă aici e târgul unde toată lumea vine să cumpere.

Colcăie toţi într-un furnicar negiu şi n-au îndeajuns să mănânce.

Du-te în Far-West, cumpără un *ranch* dacă nu eşti în stare de altceva!

Trage o brazdă cât poţi de lungă şi seamănă grâu, seamănă porumb; pământul a făcut economii pentru tine!

Apucă-te să creşti porci…

(*cu un gest măreţ*)

…o mare de porci.

Poate m-am înşelat în privinţa dumitale; poate pricepi totuşi ce înseamnă puterea banului.

Banul reprezintă *altceva*. Îţi dai seama? Ceva care, bineînţeles, este mai bun şi cu care apoi poţi să-ţi plăteşti ceva şi mai bun, din ce în ce mai bun.

S-a făcut? Vino să mănânci cu mine… Ah, văd că cele două *lady* se reîntorc…

(*Marthe şi Lechy Elbernon se reîntorc în scenă.*) LECHY ELBERNON

Eşti o femeie ciudată. De ce?

De ce stai aici? De ce te încăpăţânezi să stai în cocioaba asta în loc să vii să stai în casa noastră, aşa cum ţi-am propus?

Măcar vino acum să mănânci cu noi…

MARTHE Nu vă supăraţi…

LECHY ELBERNON

Nu-nţeleg…

MARTHE O să vină Louis. Eu nu pot. Nu mă simt bine.

LECHY ELBERNON (*arată un fluture pe iarbă*) Un fluture negru?

MARTHE (*ia fluturele şi i-l arată*)

Uite: când zboară e negru

Şi când se aşază, e cenuşiu ca ţărâna.

(*Dă drumul fluturelui.*)

Bărbatul meu mi-a spus că noaptea asta a rămas la dumneavoastră.

Da.

LECHY ELBERNON

MARTHE

Eram singură. Şi ce furtună s-a dezlănţuit!... Auzeam, dincolo de uşă.

Marea muncită, ieşită din minţi şi de-a lungul coastei până departe

Talazurile bubuind în crestăturile stâncii; şi întreitul sclipit al fulgerului care umple casa cu lumina-i viorie, în timp ce aştepţi să cadă trăsnetul; şi nesecatul şiroit al ploii

Şi, necontenit, urgia vântului care se năpusteşte Culcând pădurea ca pe un Ian de porumb. Nu ştii ce anume e; dar ceva suflă cum sufli tu însuţi.

(*Suflă în palmă.*) LECHY ELBERNON (*uitindu-se la Louis Laine cu coada ochiului*)

Am auzit şi noi...

Salcia cea mare din spatele grajdului a fost smulsă din rădăcini.

MARTHE

Aşa e marea:

Ga ceva care s-ar teme, dă de veste celor care au ceva pe cuget.

Îmi aduc şi eu aminte de neliniştile valurilor când ne aflam în largul ei.

Din prag vedeam parcă un câmp pe care ar fi rămas urme de zăpadă; apele răvăşite sub biciuirea ploii şi întinderea ca de moarte.

Cine ştie de ce suflă vântul? De ce talazurile se dezlănţuie, apoi se potolesc?

Lumina izvorâtă din slăvi

Îşi opreşte pasul în cumpăna văzduhului, aşternându-şi strălucirea pe întinderea care o răsfrânge ca o oglindă.

Marea însăşi a dat înapoi, s-a tras de la ţărm, până în depărtări înainte de a se întoarce iarăşi.

Numai durerea mea

Stăruie, pe loc rămâne şi de fel nu se trage din inima mea.

Tot ţărmul este presărat cu bucăţi de lemn şi cu crengi de care mai atârnă încă frunze.

LECHY ELBERNON

A sosit mijlocul zilei şi vremea ei este împărţită în două.

Soarele mănâncă lacom umbra trupurilor noastre, însemnând astfel ceasul care nu mai este ceas: amiaza.

Şi iată că umbra a şi început să se rotească şi să cadă în cealaltă parte.

LOUIS LAINE

Dacă adierea asta din larg mai ţine, o să putem face spre seară o frumoasă plimbare cu barca.

THOMAS POLLOCK *Nonsense*! Astăzi este *Sabbath*!

Thommyl

Welll

LECHY ELBERNON

THOMAS POLLOCK

LECHY ELBERNON

Themas Pollock şi-a găsit salvarea gata pregătită.

De asta a făcut avere; fiindcă trebuie neapărat să faci ceva.

LOUIS LAINE

Într-o zi treceam călare prin ţinutul care se-ntinde la nord de Missuri.

Drumul şerpuia printre nesfârşite mlaştini.

La un cot, am dat peste un nenorocit în zdrenţe, plin de mâl roşu, cu o barbă care aducea cu iarba uscată din timpul iernii.

Mi-a cerut să-i dau ceva de mâncare; mi-a dat mai curând să înţeleg prin semne, vârându-şi degetele în gură; niciodată nu cred să fi văzut gură mai largă şi mai adâncă.

Mi-a povestit apoi că, un an mai înainte, în timp ce se afla în acelaşi loc, un drumeţ care trecea, ca şi mine, pe acolo, i-a aruncat un pumn de bănuţi.

O parte din ei a căzut pe drum. El i-a cules din ţărână.

Cealaltă parte a căzut în mlaştină.

De atunci, mereu îi caută în apa tulbure de mâl, fără să-i găsească.

De aceea îmi şi cerea să-i dau ceva să mănânce.

Şi îmi tot spunea: în schimb, eu am să-ţi dau binecuvântarea

Celui-de-Sus.

Dar eu nu mai aveam decât patru drugi de porumb în desaga atârnată de şa şi mai aveam treizeci de mile până la Horsesbeads.

Auziţi, oameni buni! Binecuvântarea Celui-de-Sus! Ce era să fac eu cu ea?

THOMAS POLLOCK

Va să zică n-ai primit-o?

Nu am să pun niciodată bani într-o afacere cu dumneata.

De unde ştiai dinainte că nu folosea la nimic? Trebuie să iei orice ţi se oferă!

LECHY ELBERNON

Stăm aşa toţi patru, laolaltă, în picioare şi pălăvrăgim, în timp ce privirile ne aleargă de la unii la alţii.

Culegând câte ceva cu fiecare drum de la unul la celălalt.

Ochiul sfredeleşte şi urechea ascultă.

313

Eu am auzul ager ca o coţofană şi ţigăncile

(Fiindcă am trăit o vreme printre ele) mi-au! spus

Că dacă aş găuri lespedea mormântului şi mi-aş! lipi urechea de ea

Aş auzi morţii din adâncul hrubei fiindcă şi ei tot despre bani vorbesc.

(*Râde*.)

Acum aud – auziţi şi voi?

— Printre vorbele noastre trei zgomote: Marea, Frunzişurile…

(*Gest cu degetele*)

…un uşor freamăt al frunzelor…

(*Aproape în şoaptă*)

…ca răsuflarea cuiva care doarme. Apoi scrijelitul Lăcustelor în ierburile înalte: Cri!

(*Vorbeşte alternativ celorlalte trei personaje, apropii*ndu-*se de ele şi atingându-le aproape faţa cu faţa ei*.)

Dar eu pot pătrunde până în adâncul sufletului fiindcă vorbele

Se trezesc şi pătrund de la sine în gândul celorlalţi, aşa cum se întâmplă când sunt pe scenă şi când ştiu dinainte ce va răspunde celălalt, fiindcă nu poate face altfel.

Fiindcă glasurile sunt ca şi culorile

Şi, întocmai ca între glasuri, există răspuns… (*r* a's *este spus unui personaj şi* p u n's *altuia*) … şi între suflete, fie că se iubesc sau se urăsc. Dar noi, iată-ne adunaţi aici, toţi patru, la nişte ţesători tocmiţi să urzească acelaşi covor

(*Gesturi îndemânatece de ţesătoare.*)

Să ne aşezăm în cerc. (*îi aşitză pe toţi în cerc şi intră şi ea printre ei.*)

Aşa! Cum fac copiii, aici la noi, când numără ca să ştie care va fi prins, aşa voi face şi eu acum:

(*Numără cu mina.*)

Akkeri ekkeri ukeri an

Fillassi fulassi – Nicolas John

Quebee Quabee – Irishman

Stingle em – stangle em…

(*Ridică mâna ca şi cum ar vrea s-o pună pe capul lui Louis haine, dar, răzgândindu-se, o pune pe jobenul lui Thomas Pollock; jobenul cade în ţărână, unde va rămâne până la sfârşitul piesei.*)

…buck!

THOMAS POLLOCK

Welll

(*Se aude o lovitură de gong.*)

Auziţi gong-ul pentru masă?

(*Cei trei ies; Lechy Elbernon luând de braţ pe Louia haine. Marihe rămâne singură. Se mai aude o dată gongul. Apoi, îndepărtându-se, râsul lui Lechy Elbernon.*)

ACTUL II

Acelaşi decor. După-amiaza aceleiaşi zile. Marthe stă pe acelaşi scăunel în faţa cabanei. i

În momentul în care intră Louis, scutură de pe rochie câteva fărâmiluri de pâine.

LOUIS LAINE Ce face fetiţa aci? A mâncat?

MARTHE Nu mi-era foame…

LOUIS LAINE

O cojiţă de pâine goală, nu-i aşa? „Nu mi-era foame"…

Asta ca să-mi fie mie ruşine că m-am dus să mănânc la ei?

Până şi pâinea tot tu singură o faci; numai aşa, ca să nu mănânci pâinea pe care o mănâncă şi ceilalţi.

MARTHE

Nu; nu pot să mă obişnuiesc cu pâinea de aici; nu-i îndeajuns de coaptă.

LOUIS LAINE

Şi de ce trebuie să te văd mereu trebăluind? Nu eu îţi cer asta!

MARTHE Fiindcă n-avem pe nimeni ca să ne servească.

LOUIS LAINE

Şi de ce eşti mereu urât îmbrăcată? Adineauri, în faţa lor, mi-a fost ruşine. Uite ce rochie ai pe tine…

MARTHE Pentru mine e destul de bună.

LOUIS LAINE De ce n-ai venit să mănânci cu noi?

MARTHE Nu vreau să stau cu ei la masă.

LOUIS LAINE

De ce? Ce ai împotriva lor? Hai, spune!

Întotdeauna ne-au vrut numai binele. Te-au poftit cât se putea mai frumos şi tu te-ai purtat grosolan, nevoind să primeşti.

Ai rămas tot fata din ţara de unde ai venit.

MARTHE

Nu voi sta niciodată la masa lor… LOUIS LAINE

De ce, reauo? Hai, spune măcar ce ai de spus împotriva lor. Nu-i crede mai prejos de tine.

Ce sunt mofturile astea pe care le faci? N-o să-mi spui că-ţi place mai mult să-ţi mănânci singură colţul de pâine goală?

Faci aşa numai ca să mă amărăşti fiindcă îţi închipui că mor să mă duc la ei.

De altfel, mereu eşti geloasă de tot ce-mi face mie plăcere.

Ei bine, află că nu-mi face plăcere să mă duc la ei. Dar uite

O fac fiindcă e spre binele meu.

Dar tu nu te gândeşti decât la tine, ăsta-i adevărul.

MARTHE

Louis Laine, de ce îmi vorbeşti aşa?

De ce trebuie neapărat să mă duc la femeia asta?

LOUIS LAINE

Femeia asta! Ai putea să vorbeşti mai frumos.

Nu preţuieşte mai puţin ca tine. Ei da, cam ştiu eu ce vrei să spui dar nu ai dreptul să vorbeşti fără să ştii.

Lucrurile nu sunt aşa cum crezi tu; mi-a lămurit totul.

Numai că tu te crezi mai înţeleaptă ca toată lumea.

Nu-i totul să fii chibzuită şi cu picioarele pe pământ. Mai e şi inteligenţa. Femeia *asta* mă ascultă când eu vorbesc; cu ea pot sta de vorbă fără să mă găsească smintit.

MARTHE

Dar eu n-am spus niciodată că eşti nebun, Louis. (*Plânge*.)

Nu eu sunt de vină dacă nu m-am născut deşteaptă.

LOUIS LAINE

Hai, nu plânge! Hai, lasă, opreşte-ţi lacrimile. E drept, am fost cam prea aspru. Iartă-mă.

MARTHE

Nu mai eşti cum erai înainte. LOUIS LAINE

Dulce-amară, tu eşti simplă şi peste fire de bună.

Eşti mereu la fel în dragostea şi în îngăduinţa ta şi totul în tine este un singur tot şi fiindcă eşti astfel, nimic din ce ţi-aş spune eu nu va trezi mirare în cugetul tău. Aşa ai fost întotdeauna şi aşa mai eşti şi acum.

Ce ai de spus, tu spui. Eşti ca lampa aprinsă în întuneric şi acolo unde eşti tu, e lumină.

De asta mi se întâmplă uneori să-mi fie frică şi să-mi vină să mă ascund de tine.

MARTHE

Frică? De mine? Aş putea eu să-ţi fac vreun rău? Şi ce anume ţi-e teamă să nu descopăr cumva în tine? Sau tu în mine?

LOUIS LAINE

Ştii?

Aşa cuminte cum pari tu, trebuie totuşi să se ascundă o înclinare vicioasă în tine.

Altfel

Cum s-ar fi putut să te îndrăgosteşti de mine? Ce eram eu? Un copil!

Şi încă un copil venit de nu se ştie unde. Fiindcă nimic nu ştiai despre mine.

23 – Teatru

Şi totuşi a fost destul să te iau de mână şi ai pornit la drum cu mine.

Ce ruşine pentru ai tăi!

Dacă cineva te-ar fi văzut şi ar fi aflat că eşti măritată.

Şi-ar fi spus că ai luat pe omul ales de părinţii tăi şi că trebuie să fii mândră de el.

Eu însă eram un străin şi dacă altul ar fi venit în locul meu… Se vede că tare ţi se urâse în casa părintească…

MARTHE

Laine, despre tine niciodată nu vorbeşti aşa. De ce vrei să mă umileşti?

Am făcut oare rău că te-am iubit, că te iubesc? Nu te-am luat cum se cuvine, cu cununie?

LOUIS LAINE

Eu eram încă un copil. Dar tu, tu ar fi trebuit să ştii ce e bine şi ce nu e. Şi să nu dai ascultare vorbelor mele.

MARTHE

Acum e prea târziu. Adu-ţi aminte ce ţi-am spus atunci: „Iată-mă, de azi înainte sunt a ta.

Dar ia bine seama cum sunt şi ce sunt. Fiindcă pentru totdeauna mă iei, fie că-ţi voi părea blândă sau sâcâitoare. Şi mereu voi fi atârnată de tine şi nu voi fi uşoară de purtat!"

Iar tu îmi spuneai că mă iubeşti…

LOUIS LAINE

Bineînţeles că te iubeam. Şi acum tot te mai iubesc.

Fii pe pace, Marthe! N-am să-ţi mai fac nicio vină.

Eu, eu singur m-am purtat prea uşuratic. N-ar fi trebuit niciodată să mă căsătoresc cu tine.

Omul are unele îndatoriri. M-am împovărat cu nişte îndatoriri faţă de tine. Nu, nu le neg.

Dar nu le pot împlini.

N-am cu ce să te ţin. Acum merge cum merge, ne mai putem noi descurca; ce-o să ne facem când o să avem copii? Te-ai gândit vreodată la asta?

Trebuie să ne gândim neapărat şi la viitor.

Lasă-mă să plec. Lasă-mă să mă duc şi nu mă opri lângă tine.

Mă voi duce acolo unde nu va mai fi nimeni în preajma mea.

Pot eu să te ţin? Gândeşte-te: ce ştiu eu să fac? Am întrebat pe Thomas Pollock

Dacă aş fi în stare să fac ceva şi mi-a spus răspicat că nu.

(*Tăcere.*)

MARTHE Mi-a spus-o şi mie adineauri.

LOUIS LAINE Da? Va să zică ţi-a şi vorbit?

MARTHE Cum, „mi-a şi vorbit”?

LOUIS LAINE ia spune-mi: ce crezi despre el?

MARTHE Cred că-i foarte bogat.

LOUIS LAINE

Boat? Fireşte că-i bogat. MARTHE Da.

23»

LOUIS LAINE

O putere înfricoşătoare, ţâşnită parcă din străfundul pământului. Îţi aminteşti de *tugs*; unii se înalţă şi alţii trag.

Da.

MARTHE

LOUIS LAINE

Peste tot se vorbeşte de el. Ce vână! Ce siguranţă în privire! Dintr-o ochire a cântărit totul! At cât de bogat şi atât de simplu!

Nu-mi venea să cred că s-ar putea îndrăgosti de cineva.

Şi când te gândeşti că e un adevărat rege!

Da.

MARTHE

LOUIS LAINE

A făcut danie de o sută de mii de dolari spitalului Eticilor. N-am înţeles tocmai bine ce-i asta; cred că e o asociaţie culturală.

Un rege!

Cu o mână ia şi cu cealaltă dăruieşte.

Şi femeia pe care ar lua-o de nevastă…

MARTHE Cum s-o ia? Nu e căsătorit?

LOUIS LAINE

Căsătorit… căsătorit! Tu nu priveşti lucrurile cum trebuie. Căsătoria este doar un contract care se desface prin consimţământul părţilor.

Înţelegi? Prin consimţământul părţilor.

Un contract se desface prin consimţământul părţilor. Sunt sigur că am citit asta undeva.

Cât despre Lechy, nu ţine de loc să rămână nevasta lui.

Ştii, ea e artistă; nu ţine de loc la bani. Şi de iubit, nu l-a iubit

niciodată.

Iar el o ţine, cum să-ţi spun, aşa cum ţii un cal.

Da.

MARTHE

LOUIS LAINE

El nu-i ca mine. E un om chibzuit care nu va arunca niciodată, aşa, dintr-o năzăreală, ceva ce i-a plăcut într-o zi din toată inima

Să aibă.

O femeie simplă şi blândă. Asta şi-a dorit.

Aşa de mult aş vrea să fii fericită, Marthe!

Mi s-ar lua o piatră de pe suflet să ştiu că am îndreptat tot răul pe care ţi l-am făcut.

Ascultă ce vreau să-ţi spun. Dar poate că şi bănuieşti?

MARTHE

Să şi bănuiesc?

LOUIS LAINE

Ascultă şi nu-mi lua în nume de rău ce am să-ţi spun; dă-ţi seama şi cât de greu îmi vine să ţi-o spun.

Şi mai ales gândeşte-te bine. Sau poate te-ai şi gândit…

Nu ştiu ce anume ţi-a spus el azi-dimineaţă

Dar uită-te bine la mine şi spune-mi dacă te poţi aştepta de la mine la altceva decât la fi & mântare şi necazuri.

Lasă-mă să plec, nu te lega de mine.

Un soi de duh pământesc s-a aciuiat în mine şi mintea mea nu are nicio putere împotriva lui.

Şi tu nu vei izbuti niciodată să faci din mine ce ai vrea tu.

Nu ştiu ce ţi-o fi spus el azi-dimineaţă

Dar

Dacă pe tine te vrea ca să fii femeia lui…

MARTHE

…Dacă pe mine mă vrea ca să fiu femeia lui… LOUIS LAINE

(*rar*) Femeia care poate că anume…

(*repede*) … pentru el era făcută.

MARTHE

Şi femeia care, poate că anume pentru tine nu era făcută?

LOUIS LAINE Nu poate. Sigur!

Sigur. Femeia care anume pentru mine nu era făcută.

Ai să mă crezi dacă am să-ţi spun? Am înţeles asta din prima clipă când te-am văzut.

MARTHE Şi pentru asta m-ai cerut şi m-ai luat?

LOUIS LAINE Sigur. Nu poate, ci sigur, tocmai pentru asta.

MARTHE

Priveşte! Ridică-te! Întoarce-te. E cineva în spatele tău care se uită la tine.

(*Louis Laine se ridică şi se uită*.)

LOUIS LAINE Nu-i nimeni.

MARTHE

(*trece în spatele lui, îl strânge – din spate – în braţe şi se lipeşte de el*)

Eşti sigur că nu-i nimeni?

LOUIS LAINE

Ba da, e cineva care-şi închipuie că e mai tare decât mine!

MARTHE Şi nu-i adevărat că sunt mai tare ca tine?

LOUIS LAINE Este. Şi chiar atât de adevărat încât ziua asta…

MARTHE Spune mai departe: încât ziua asta…

LOUIS LAINE Nu se va încheia…

MARTHE Nu se va încheia?…

LOUIS LAINE

…Înainte ca eu să fiu plecat. S-a zis cu Louis Laine. Unde-i Louis Laine? Nici picior de Louis Laine…

MARTHE

Ai jurat cuiva asta azi-noapte? LOUIS LAINE

Da. Am jurat asta cuiva azi-noapte. Trebuie să te ţii de cuvânt, nu?

MARTHE

Şi omul nu mai are voie nici măcar să-şi ia rămas bun de la tine?

LOUIS LAINE

Ce fel de rămas bun este ăsta să te vâri cu trupul în trupul omului?

MARTHE

Dar inima mea nu ţi-am dăruit-o din plin? Şi inima mea scrâşneşte din dinţi! Da, da, te aud cum scrâşneşti din dinţi.

LOUIS LAINE

Şi eu ţi-am dăruit inima mea. Adică n-am dăruit-o.

MARTHE
Ţi-a fost luată?
LOUIS LAINE
Luată.
MARTHE
Cine ţi-a] uat-o?
LOUIS LAINE
Duşmana mea.
MARTHE
În clipa asta, nu o duşmană te ţine în braţe. LOUIS LAINE
Nu are nimeni dreptul să ia o inimă. De altfel, o auzeam scoţând în mine ţipete de spaimă, în timp ce se simţea prinsă.
MARTHE
Ţi-o dau înapoi. (*îşi desface braţele şi-l liberează din strânsoarea lor*.)
LOUIS LAINE.
Mulţumesc.
(*Se aşază pe leagăn*.)
MARTHE
M-am tot întrebat ce ţi-a venit să faci leagănul ăsta...
LOUIS LAINE
Îmi place să simt că nu mă sprijin, că nu sunt legat de nimic. Îmi place să mă aflu stăpânul propriei mele greutăţi.
MARTHE (*se aşază lângă el*)
Dar dacă mă aşez; lângă tine, greutăţile noastre nu mai fac decât una singură. Când suntem împreună, noi doi, numai noi doi, greutăţile noastre se contopesc.
LOUIS LAINE
Greutatea mea, cred c-o cunoşti...
327
MARTHE Ştii, Louis, nu trebuie să mă laşi...
(*Tăcere*.) LOUIS LAINE Noaptea, mai merge...
MARTHE
Ce mai e şi asta: „noaptea mai merge”? LOUIS LAINE
Da, mai merge. Nu-ţi mai văd ochii. Nu te uiţi la mine. Şi atunci nu-mi mai e frică: merge...
MARTHE De ochii mei ţi-e frică?

LOUIS LAINE

Da, merge. Şi, Doamne! câte lucruri îţi spun atunci! Nici prin gând nu-ţi trece câte lucruri pot găsi să-ţi spun când nu te mai uiţi la mine.

MARTHE

Şi tu îţi închipui că eu nu ascult? LOUIS LAINE

Nu, nu asculţi. Dacă ai asculta, nu ţi-aş mai spune nimic. Nu, nu asculţi tot ce-ţi spun atunci. Cum să te fac să-nţelegi? Lucrurile pe care ţi le spun nu le asculţi, le dormi.

Da, le dormi!

În braţele mele…

MARTHE

Şi e frumos ce-mi spui? O poveste minunată, plină de dragoste?

LOUIS LAINE

Nu, nu e frumos. „O poveste minunată, plină de dragoste”? Nu, e ceva trist. Nici măcar trist, ci fără rost; ceva care te poate face să plângi cu lacrimi fierbinţi.

Tu ştii că eu am să mor?

MARTHE

Îl auziţi ce spune, pe caraghiosul ăsta de Louis Laine? Că are să moară! Dar atunci, nătărăule de Louis Laine, fiindcă Louis Laine ţi-e numele, eu la ce mai sunt bună? Pentru ce-ar mai face umbră pământului Marthe asta a ta?

LOUIS LAINE

Marthe asta a mea nu a fost totuşi în stare să mă împiedice să mă întorc în ţara asta în care m-am născut, de care ei îi era atât de frică.

MARTHE

Iar tu, n-ai putut nici tu să mă împiedici să mă întorc cu tine aici; eu, când apuc, ţin cu dinţii! Ah, nu ştiai cu ce te legi la cap, băieţaşule, când ai venit acolo să mă iei! Eu ţin cu dinţii. Piele roşie ce eşti, m-am dumirit din prima clipă cum stau lucrurile. Dar mie aşa-mi este firea, aşa poate şi rostul: să nu las pe nimeni să fugă. Cu mine nu merg tertipurile. Mie mi-a fost dat să stau lângă tine ca să nu te las să mori, cum bine spui. Cum să mori? Totuşi, nici nu ştii câtă dreptate ai: într-adevăr ai muri.

LOUIS LAINE

Păianjenul. Păianjenul care şi-a înnodat firul în jurul încheieturii mâinii mele ca să mă înveţe să-mi fac rugăciunile! Nu-mi place de loc să fiu soţul păianjenului. Căsătoria muştei cu păianjenul. Masculul doamnei!

MARTHE

Nu e vorba de ce-ţi place sau de ce nu-ţi place ţie. Şi nu numai la încheietura mâinii am legat firul. Un fir care din inimă porneşte.

LOUIS LAINE

Pentru tine, un singur lucru are importanţă: ca să fii cea mai tare.

MARTHE Aşa e. Da, asta e totul: eu să fiu cea mai tare.

LOUIS LAINE Fie! Tu eşti cea mai tare. MARTHE

Da, dar vezi tu, pe mine, în locul tău, m-ar necăji să mă ştiu cea mai slabă.

LOUIS LAINE Apa să fie chiar atât de slabă?

MARTHE Ce mai e şi povestea asta cu apa?

LOUIS LAINE

Apa alunecă printre degete şi fuge… MARTHE

Da, dar până la urmă, pământul o prinde întotdeauna ca să facă din ea noroi.

Să fugi! Unde să fugi? Să te duci, să te ascunzi! Sălbatic ce eşti! Dar degeaba încerci să te porţi ca şi cum n-aş fi izbutit să te găsesc şi să pun mina pe tine o dată pentru totdeauna. Ca şi cum ai putea vreodată să te descotoroseşti de gustul ăsta pe care ţi l-am băgat în sânge: gustul adevărului.

LOUIS LAINE

Eşti chiar atât de sigură că aici unde mă aflu acum este ţinutul adevărului?

MARTHE

Eu sunt adevărul. Uită-te la mine.

Trezeşte-te! Fii om!

Eu cum sunt femeie? De ce n-ai izbuti şi tu să fii om?

Oare adevărul nu are şi el, cât de cât, un gust al lui pe care să i-l prinzi?

Să fugi? Degeaba fugi! Vagabona fricos!

Izbânda, strădania de a ajunge la ceva, nu-i totuşi o frumoasă născocire a minţii omului?

Gustul trebuinţii! Să nu fi izbutit eu chiar de loc să te învăţ ce-i gustul, plăcerea lucrurilor care trebuie neapărat făcute?

LOUIS LAINE Eu sunt vânatul zeilor.

MARTHE

Ce fel de vânat? Un iepure? E plăcut să te ştii iepure?

LOUIS LAINE

Sunt un vultur cu aripile frânte care încearcă să scape de trimişii grădinilor zoologice.

MARTHE

Nici vultur, nici iepure. Tipar.

Ştii ce fac tipării? Aşa se spune cel puţin: în fiecare vară vin până aici în America să se împere-cheze. Aşa le-a fost dat lor. Ţie, s-ar zice că ţi-a fost dat tocmai dimpotrivă.

LOUIS LAINB

S-a isprăvit; nu ne mai rămâne decât să ne despărţim.

MARTHE

Nu orice despărţire se face de unul singur. LOUIS LAINE

Atunci să fie adevărat? Să fi fost totuşi prins în laţ?

MARTHE

Ai fost prins, afurisit tipar, sau vultur cu aripile frânte, cum te socoteşti tu. Ţi s-a găsit şi o colivie! Cu neputinţă să-ţi mai iei zborul.

LOUIS LAINE Ce colivie?

MARTHE Pune mâna pe pântecul meu…

(*îi ia mâna şi i-o pune pe pântecul ei*.) Ce simţi?

LOUIS LAINE

Simt bătând o inimă…

MARTHE Tu însuţi baţi…

(*Intră Lechy Elbernon*.)

LECHY ELBERNON

Bineînţeles! Bănuiam eu! De asta era el atât de grăbit să plece de la masă.

LOUIS LAINE Iertare… îmi cer iertare.

LECHY ELBERNON

(*vorbeşte repede, aproape fără punctuaţie*) Vezi, Marthe, nu poate sta o clipă fără dumneata! Dar nu e bine să-l acaparezi, Marthe! Pretindea că e îngrijorat de starea dumitale, Marthe. Şi e drept că nu prea arăţi bine, Marthe.

Cât despre masa noastră! Să ştii că n-a fost deloc veselă. Domnul ăsta al dumitale, ce să spun, a avut tot timpul o mutră atât de acră, cum n-am mai văzut vreodată alta. Trebuie să-i fi făcut cu siguranţă o scenă şi nouă ne-a fost dat să plătim oalele sparte. Iar prea stimatul *incorporated* este campion în arta de a nu scoate o vorbă în timpul mesei. Dacă vrei aj-ja ceva, apoi te poţi bizui fără grijă pe el.

(*Râde scurt.*)

Ceartă de îndrăgostiţi? Fetiţa a plâns un pic? Un picuşor?

MARTHE Nimic nu-i scapă.

LECHY ELBERNON (*o cercetează cu privirea din cap pină-n picioare*)

Ei da, ei da, dar în definitiv cu un strop de fond roşu pe obraz, nu s-ar mai observa nimic.

Fiecare îşi are zilele lui proaste. De câtă vreme sunteţi căsătoriţi?

MARTHE Socotesc că vi s-a spus…

LECHY ELBERNON

Şase luni? Da, şase luni. Ei, şase luni nu-i mult. Totuşi, e de-ajuns…

(*Râde.*)

Îmi vine să-ţi spun ceva şi nu mă pot opri s-o spun…

Uite, prostul, ce privire îmi aruncă; îi e frică, băieţaşului meu drag!

Să-i spun sau să nu-i spun, copilaşule scump?

LOUIS LAINE

Spune-i! Spune-i! Fă cum vrei! LECHY ELBERNON Akkeri ekkeri ukeri an! Află că azi-noapte s-a culcat cu mine.

MARTHE E adevărat?

LOUIS LAINE Akkeri ekkeri ukeri an.

MARTHE E adevărat?

LECHY ELBERNON (*pune palma peste gura lui Louis Laine*)

Nu-i răspunde, Louis. Trebuia ca adevărul să ţâşnească. Oricum! Cinstea rămâne cinste!

Se cădea ca totul să fie limpede între voi; cinstea înainte de toate.

A venit momentul să vă despărţiţi. Tot ce aştepta ea de la tine a avut.

Uită-te la ea; mă prind pe ochii mei că trebuie să aibă în răcitor un boţ de unt de cinci parale.

Aşadar?...

Aşadar sunteţi chit. „Bună seara, rămâi cu bine, bună seara cu toată cinstirea şi pe-aci mi-e drumul”.

Las-o să plângă. Femeile pentru asta sunt făcute.

Sunt sigură că azi-dimineaţă nu ai avut nimic mai grabnic de făcut decât să-i îndrugi tot soiul de jurăminte, motan prefăcut ce eşti! Nimic nu-l face pe un bărbat să aibă aerul mai nevinovat faţă de nevastă-sa decât faptul de-a fi înşelat-o!

Bună ziua, Dulce-Amară! Vezi, ştiu şi cum îţi spune...

Îmi povesteşte totul şi îmi descrie amănunţit tot ce a descoperit în afurisitul ăsta de ţinut, de o palmă de loc, care eşti tu. Să te strâmbi de râs, nu alta...

Nu-ţi fie ruşine, băieţaşule. Spune-i adevărul. Mărturiseşte-i că mă iubeşti de vreme ce-i adevărat. Să ştie şi ea.

Măcar ca să vezi ce mutră o să facă.

(*Declamă*.) „Fiindcă astfel este cruda iubire!”

(*Vorbit*.) La început o crezi drăguţă, drăgălaşă, iubirea.

(*Declamând*:)

335

„Dar barbară şi neruşinată e şi nu poţi decât să i te supui”.

(*Vorbit*.)

Aveam un succes nebun când rosteam versul ăsta spectatorilor de la Sioux Folio 1

(*Marthei*.)

Haide, lasă, trebuie să fii înţeleaptă, *honey1*. De vreme ce eu sunt acum cea iubită de el, n-ai ce să mai faci: asta e.

MARTHE Sunt înţeleaptă.

LECHY ELBERNON (*bate din picior*)

Plângi! Plângi! Plângi! Nu-ţi opri lacrimile!

Plângi apă fierbinte!

Ştii, Louis, eu n-o găsesc atât de urâtă cum îmi spuneai tu. Sigur, cam decolorată, dar e totuşi de soi.

Faţa asta cam rotundă ca a femeilor din Siria...

MARTHE

Iată-ne pe amândouă aici, una lângă alta. Uite-te la ea şi uite-te

la mine

Şi bucură-te de schimbul pe care l-ai făcut.

LECHY ELBERNON „Cuib de linişte...”

LOUIS LAINE Taci!

1 *Dulceo* (engl.).

LECHY ELBERNON

Cuib de linişte!

Uneori i se întâmplă să visele cu glas tare. Şi ştii cum îţi spune atunci?

„Cuib de linişte”...

Mie, nimănui nu i-ar fi trecut prin minte să-mi spună cuib de linişte!

LOUIS LAINE (*Marthei*)

Ei bine, da, e adevărat. M-am săturat până-n gât de *cuibul de linişte*.

Numai ea, ea şi numai ea, nu alta, putea să mă vindece de *cuibul de linişte*, să mă spele de el!

Cineva primejdios, care are gheare şi care îţi râde în nas şi care muşcă!

Trebuia sau eu s-o pun cu botul pe labe, pe pisica asta turbată, sau ea să-mi vină de hac.

(*Tăcere*.) MARTHE

Marthe-Marie! Ştiu pe cineva care, nu de mult, îmi spunea Marthe-Marie.

LOUIS LAINE

Marthe-Marie... Pentru mine ai să rămâi întotdeauna Marthe-Marie...

LECHY ELBERNON

Ea nu mai are nevoie de tine. Acum s-a zis. N-avea nicio grijă. A ştiut ea cum să procedeze ca să ia de la tine tot ce-i putea fi de folos.

LOUIS LAINE

Marthe, prietena mea... Ce ciudat mi se pare dintr-odată să ne despărţim...

337

24»

MARTH E

Cine te sileşte să te desparţi? LOUIS LAINE

Cum să nu-ţi pară ciudat să te desparţi, când doi sunt unul singur…

LECHY ELBERNON Ea nu mai are nevoie de tine.

MARTHE E adevărat că nu mai ai nevoie de mine?

LOUIS LAINE Mi-ai luat inima… Păstreaz-o!

MARTHE

Ridică fruntea. Uite-te la mine… (*Un timp*.)

Ai furat de când erai copil.

Fiindcă, de pe atunci, îţi jucai jocul tău şi aveai nevoie de bani.

Şi rătăceai de colo-co Jo ca toate sufletele blestemate şi dacă găseai undeva unde să te pripăşeşti, nu zăboveai mult, fiindcă venea ceva sau cineva şi te smulgea de acolo, un duh sălbatic.

Şi ai venit şi la noi şi m-ai luat cu tine, pe mine care nu mă depărtasem niciodată de casă şi nu făcusem un pas dincolo de Răscrucea-celor-cinci-drumuri, unde se-nalţă o troiţă.

Şi am străbătut împreună

Ceva… ceva ce era ca un vis.

Apoi am ajuns aici. Aici unde se afla femeia asta care te aştepta şi omul ei care, după cât s-ar părea, mă aştepta pe mine.

E adevărat că nu mai ai nevoie de mine?

— LECHY ELBERNON

Vrei adevărul? Află atunci că lucrul de care are cea mai mare nevoie este de ne-tine.

MARTHE

Învinovăţeşte-mă: ce am făcut? Fiindcă şi de-o slujnică dacă ai hotărât să te lipseşti, îi spui cu ce s-a făcut vinovată.

LOUIS LAINE

Spune-i tu.

LECHY ELBERNON Onoarea, raţiunea.

MARTHE

Onoarea, raţiunea?

LECHY ELBERNON

Onoarea, raţiunea.

Nu cumva ai vrea să trăiască de pe urma ta?

Şi tu, cum ai putea trăi de pe urma lui?

MARTHE

Dacă ai crede în mine!…

Ah, am destulă putere şi pentru tine şi pentru mine; nimic nu mă sperie, de nimic nu-mi este frică!

De vină e doar teama pe care o aveai de mine.

Dar de mine nici vitelor, nici sălbăticiunilor nu le era teamă. „Mândro! Mândro!"

Te-am luat în braţe şi mi-am înnodat mâinile pe grumajii tăi; trebuia s-o fac, cine altul putea să te împiedice să mori?

Ştii bine asta!

Ia seama, nu deznoda aceste mâini de mine împreunate pe grumajii tăi, mâna dreaptă înnodată de mâna stângă.

Jurământul lor! Adu-ţi aminte ce şi-au jurat una alteia mâinile mele înverigate!

Ah! ce mă sileşti să spun! Bietele mele mâini! Cel-de-Sus ne-a unit…

Şi iată cine e judecătorul pe care l-ai ales ca să ne despartă.

Pentru aşa ceva ţi-ai întors faţa de la mine? Aşa ceva mi-a luat locul ca să te împiedice să mori?

LECHY ELBERNON

Auzi, băieţaşule, ce spune? Să stăm deci o clipă şi să judecăm drept. Pretinde că are destulă putere şi pentru tine şi pentru ea. Foarte frumos.

Dar atunci înseamnă că şi mai multă putere va avea pentru ea singură.

(*Se întoarce spre Marthe*.)

Nu-i cinstit, fiindcă cuiva i-a plăcut cândva să se culce cu tine, să vrei să-l păstrezi cu totul şi pentru totdeauna.

(*Se-ntoarce spre Louis Lainc*.) Şi bagă de seamă ce ochi are! Nu mi-ar plăcea să mă iubesc cu astfel de ochi care te sfredelesc zi şi noapte.

Femeii nu-i place să fie privită în întregime goală; bărbatului la fel.

O femeie care este o ţărişoară, o afurisită de ţărişoară de câteva palme de loc, cu un ţăruş în mijloc, de care să fie priponit domnul soţ. Înţelegi? Doi metri jumătate de libertate în jurul ţăruşului pentru acest domn soţ!

Afurisit petec de ţărişoară!

Dar universul? Adevăratul univers? Şi America noastră? Pentru

cine a fost făcută oare America asta?

Noroc că m-am aflat eu în calea voastră.

Nu de florile mărului ai venit să afli ce-i America până în patul gazdei şi apoi în braţele celui ce-ţi dă banii din care trăieşti.

America! Ceva uriaş! Şi care se întinde până la Oceanul Pacific.

(*Trece prin spatele lui*; *Louis Laine pare să vadă tot ce descrie ea*.)

Îţi aduci aminte? Ţi-am povestit:

Mai demult, am trăit o întreagă viaţă, o vară întreagă, la nord, în pădure.

Cu tine.

Cu unu' întocmai ca tine.

Pescuiam, vânam, eram singuri, numai noi doi…

Îţi aminteşti de vântul acela de la miazănoapte, un vânt parcă păgân care sufla pe sub uşă, un vânt al zeilor… Stai! cum era?

(*Declamă*.)

„… *târându-se până în vârful crengii ce se-ndoaie*…” Şi pe urmă? Cum mai era? A, da:

(*Declamă*.)

„*Cu capul în jos, vedeai sub tine vârfurile copacilor răsărind din ceaţă în fundul abisului şi bufniţa gălbuie zburând la lumina lunii*.

Gândeşte-te la fluviile cu ape clar-obscure în care se zăresc uriaşii peşti alb-cenuşii

Somnul şi muskalongul/”.

(*Ridică din umeri*.)

Somnul şi muskalongul!

(*izbucneşte în râs*. *Trece repede în faţa lui şi se întoarce spre el*.)

Iubeşte-mă fiindcă eu sunt libertatea şi ia seama, băieţaşule, să nu te volatilizezi înainte ca eu să ţi-o fi îngăduit.

LOUIS LAINE Tu ce ai de spus, Marthe-Marie?

MARTHE Eu n-am nimic de spus: ascult.

LOUIS LAINE Asculţi? Şi ce auzi?

MARTHE Inima ta bătând sub a mea.

LECHY ELBERNON Înmormântare clasa-ntâia!

LOUIS LAINE Mă laşi să plec fără să-mi spui o vorbă?

MARTHE

Sunt săracă, sunt proastă, sunt urâtă, sunt geloasă.

LECHY ELBERNON Akkeri, ekkeri ukeri an…

(*Ridică mâna cu un fel de solemnitate.*)

...buck!

(*Lasă să-i cadă mâna pe umărul Marthei.*)

MARTHE Schimbul s-a împlinit.

LECHY ELBERNON

(*lui Louis Laine*) Spune-i că mă iubeşti...

(*Louis Laine se întoarce spre Marthe şi deschide gura. Dar în aceeaşi clipă, Marthe îţi smulge vălul de la gât, îi acopere cu el faţa şi-l sărută pe gură prin ţesătura de mătase. Apoi iese din scenă. Lechy Elbernon îşi smulge violent boneta de pe cap şi se întoarce, cât este de înaltă, cu faţa spre public, cu o înfăţişare cumplită, întruchipare a însuşi geniului tragic. Tăcere.*)

LECHY ELBERNON (*declamă cu glas scăzut*)

„*O, tu, urs, o, tu, sticlele, o, tu, lup! lata, nu pot să mă înalţ mai sus! O, vărule Rac-coon! O, veveriţă cu ghearele înfipte în scoarţa aspră!*

Priveşte-mă, bunicule ren fiindcă am să-mi dau sufletul aici!”

LOUIS LAINE Ah, asta e din *Copilul cu sprâncenele de piatră*!

LECHY ELBERNON (*continuă să declame*)

„*Ziua întreagă m-am străduit din răsputeri să urc, plină de spaime.*

*Trecând peste trunchiuri putrede de copaci, căţă*rându-*mă printre stânci prăbuşite*

Dar acum nu mai pot înainta!”

343

LOtâlS LAINE

(*imitând un glas care vine de la mare depărtare, de undeva de jos*)

Wow!

LECHY ELBERNON

Haha! Waha! Ani!

Sunt pe urmele mele! Aud glasul fratelui meu!

Fie-ţi milă de mine, munte!

Fie-ţi milă de nenorocita de mine! îndură-te de pruncul pe care-l port în pântec. Ziua întreagă ai simţit tălpile goale ale femeii care încerca să se urce, să scape.

O, munte, ascunde-mă, să nu mai fiu găsită.

O, stăpâne! de cym soseşte dulcea şi calda vară

Femeile ies la muncile câmpului, prăşind fasolea şi măturică. *Şi de câte ori ridicam privirea*

CU ţinea ziua albastră, te vedeam aici unde te afli

Stând nemişcat ca o divinitate, privind ţinutul şi seninătatea anotimpului.

Şi m-am îndrăgostit de tine.

Într-o zi ai venit spre mine, m-ai cunoscut şi iată acum port sub veşmânt un prunc.

Fie-ţi milă de mine, munte!

Nu mai pot urca mai departe şi iată mă culc pe tine, pe stratul gros şi moale al frunzelor...

Haha! *Waha*! *Ani*! *Wahaha*!

Iată, mă cuprind durerile morţii.

Dă-mi puteri să-l aduc pe lume înainte de ultima mea suflare! *îndură-te de el dacă-i băiat şi ai grijă ca nimeni să nu-i facă vreun răii*".

(*Se uită fix la Louis Laine*.)

Ia seama, să nu-mi vină şi mie rândul şi să mă părăseşti şi pe mine!

LOUIS LAINE Cum să te părăsesc?

LECHY ELBERNON

Aici la noi, pe plantaţie, e un bătrân negru smintit; îl ştii; nu pricep ce i-ai făcut, nu te poate suferi; poate te pizmuieşte; să fii cu grijă, are ochii pe tine...

Iubeşte-mă, Louis!

LOUIS LAINE

Te iubesc...

LECHY ELBERNON Iubeşte-mă! Sunt atât de tristă... Tu eşti tânăr şi eu sunt bătrână cât lumea... Sărută-mă fiindcă eu sunt libertatea şi iată-te ieşit din casă.

Dar bagă de seamă: nu care cumva să umbli cu şiretlicuri.

Fiindcă eu sunt mai isteaţă decât tine; să nu încerci să-mi scapi...

(*îi cuprinde gâtul cu amândouă mâinile, râzând*)

De frică, aşa cum fac nebunele furnici de sex bărbătesc...

LOUIS LAINE

Nu-ţi fie teamă!

Ştiu că am să mor curând.

„Zi în care vezi limpede şi care la fel ţine până îşi află

împlinirea”…

(*Rostind această frază face aceeaşi mişcare ca la începutul piesei.*)

Lasă-mă să-mi îndestulez ochii cu ziua asta care-i pe sfârşite. Te salut, frumoasă lumină…

Mie nu-mi va fi dat să iau parte la îndeletnicirile oamenilor.

Salut, văzduh!

Salut, la ceasul asfinţirii tale, soare, taină a bucuriei!

Ziua se încheie şi dinspre toate zările marea

Se reîntoarce spre ţărmuri şi-şi va împlini creşterea în înnoptarea în care se porneşte şi răcorosul vânt din larg.

Noaptea, şi ea este bună.

Şi bună a fost şi noaptea trecută în care m-ai învăţat să dormim împreună! Bună noapte mi-ai prilejuit, Sanctuar!

(*Se apropie de Lechy Elbernon şi-i ridică braţele îndemnând-o să tragă adânc în piept toată nesfârşita întindere, marea, cerul pe care stelele au început să se ivească.*)

Trage, trage adânc în piept ziua asta care a fost a mea, zi unică, zi a insectei de o zi.

Trage-o adânc în piept pentru ca, la noapte, s-o regăsesc pe buzele tale.

ACTUL III

L

Noaptea. Un felinar atârnat undeva sus. La lumina lui, Marthe reciteşte cu glas tare scrisoarea pe care abia a scris-o.

MARTHE

„Scumpii mei părinţi.

Mă grăbesc să vă scriu; ştiţi, factorul nu trece în toate zilele prin pustietatea de aici. Vă cer iertare că v-am lăsat atâta vreme fără veşti de la mine. Toate sunt bune. Să nu fiţi îngrijoraţi. Prieteni buni ne-au luat aici sub oblăduirea lor. Locul unde ne aflăm este un «sanctuar», aşa i se spune aici: «sanctuar». Am să vă explic eu altă dată, de ce. N-o să mă credeţi dacă o să vă spun că Louis a izbutit să fie un om chibzuit. I-a venit o idee cu care va câştiga bani. Aici ideile se cumpără. Fireşte, dacă sunt bune. Stăpâna acestui loc este o mare actriţă, care are grijă de noi amândoi. Nu ne uitaţi. Rugaţi-vă pentru noi.

Vă îmbrăţişez. Marthe”.

(*închide scrisoarea, ascultă o clipă freamătul nopţii, apoi ia de lângă ea o altă scrisoare şi o citeşte*.)

„Sfinţia-ta.

Aici nu avem preot. Aşa că nu am cui să mă spovedesc. Avem doar un fel de teolog de baltă care-şi înalţă glasul din stuf şi rosteşte dogme. Cam cum mi-a povestit Sfinţia-ta că fac congregaţiile catolice la Roma. Din când în când, scoate un orăcăit răguşit şi atunci broaştele nu mai contenesc cu comentariile.

De spovedit, eu totuşi găsesc câte un mijloc de-a mă spovedi. Ascultă-mă, părinte, cu răbdare. Citesc cu glas tare ca să fiu înţeleasă mai bine.

Cerul înstelat ca un altar cu toate lumânările aprinse nu-i şi el un loc de spovedanie, un confesional, cum se spune la noi? Şi dacă nu este, ce anume înseamnă atunci un confesional? îţi aduci aminte că, mai demult, am dat Sfinţiei-tale să citească şi să-mi spună ce părere are despre ea o carte care pe mine mă zguduise. Sfinţia-ta a găsit-o caraghioasă. Femeia aceea deznădăjduită care rătăcea pe ţărmul oceanului strigând: Dreptate! Dreptate! Dreptate! Ar fi făcut mai bine să strige: Iertare! Iertare! Şi chiar frângându-şi mâinile. Am să întreb pe doamna la care ne aflăm şi care este actriţă, cum trebuie să faci ca să-ţi frângi mâinile. Mai zilele trecute, se costumase în fluture. Fluture de noapte.

Aici nu se vede cruce pe cer şi-i ducem lipsa. În schimb, avem pe sfântul Iacob. Tot timpul a mers înaintea noastră pe ocean. De la noi, de la Ouessant, până la Terra Nova. Şi acum, în fiecare noapte se întoarce parcă anume pentru mine şi la aceleaşi ceasuri, ca un poştaş care ar veni să ia veşti. După ce a ocolit lumea, duce veştile adresanţilor. Caută-l mâine seară printre crengile sal-câmului uriaş din grădina bisericuţii. Va avea ceva pentru Sfinţia-ta. Recomandat.

Cuvioase părinte, iartă-mă de păcat. Fiindcă am păcătuit.

Nu, n-am păcătuit, dar dă-mi totuşi dezlegarea. O dezlegare de păcat nu-i niciodată de prisos. Mai curând sau mai târziu, ajunge întotdeauna la cine trebuie. Adică la cel care a cerut-o sau, poate, nici măcar n-a cerut-o. Poate altcineva va fi cerut-o pentru el.

Şi apoi, să fie chiar atât de sigur că n-am păcătuit? Aşa că mai bine ar fi să-mi dea Sfinţia-ta o dezlegare pentru două sau trei păcate. O dezlegare în alb – cum s-ar spune. Nu-ţi fie teamă, părinte. Îşi va găsi

uşor întrebuinţarea această dezlegare.

Fireşte, nu nădăjduiam să-l îmblânzesc eu pe sălbaticul meu. A reuşit cineva oare să îmblânzească o dihanie sălbatică? Se preface că-i îmblânzită şi odată fuge. Dar ce puteam face? De atâta vreme mi se părea că vine în urma mea.

Ca să te dărui unui bărbat – preoţii nu ştiu asta – n-ai întotdeauna vreme să stai şi să chibzuieşti. Ştii că trebuie să închizi ochii.

De atâta vreme îl auzeam parcă venind în urma mea. Şi într-o bună zi a venit de-adevăratelea în spatele meu. Stătea şi se uita la mine şi mi-a cerut să-i dau o felie de pâine unsă cu unt. Îi era foame. Şi eu tocmai ungeam cu unt pentru copii o felie mare de pâine neagră. I-am dat-o lui s-o mănânce. Dacă ai şti, părinte, cum a muşcat din ea!

De bună seamă, nu mă prea aşteptam eu la altceva. Pleacă, a şi plecat. În chiar clipa în care citesc această scrisoare, îl aud plecând. O, cuvioase părinte, era un nevinovat înainte de a mă fi cunoscut. Eu l-am învăţat să afle ce e păcatul. Trebuia.

Închipuie-ţi, părinte, că cel dintâi lucru pe care l-a făcut când am sosit aici a fost să construiască un cântar. O balanţă ca să ne cântărim, mai întâi separat, apoi împreună. Ştiu că e de necrezut. Un cântar ca o pendulă, ca limba unei pendule. Noi înşine suntem limba pendulei. Un doi, un doi…

Poate să facă orice va vrea: eu sunt tot cu el şi el cu mine. Înţelegi, părinte, ce vreau să spun? Noi doi fiinţăm împreună, fără mine el nu cântăreşte nimic. Un doi, un doi…

Iertare fiindcă am păcătuit împreună, adică şi eu şi el, amândoi…”

(*Intră Lechy Elbernon în costum de fluture*: *Acherontia Atropos*.)

Dumneata?

MARTHE

LECHY ELBERNON

De ce nu?

O asemenea noaptecu lună şi să nu mă bucur de ea? Te simţi mai uşurată pe o noapte ca asta. Paa-arcă pluteşti! Paa-arcă te scufunzi şi te îneci într-u-u-un fel de ţuică luminoasă.

Beată! Beată moartă!

Ar fi fost o neghiobie să stau în pat.

Cred că felinarul ăsta al dumitale m-a atras.

Sunt sigură, de altfel, că vei mai avea în seara asta şi alţi vizitatori.

Mi-am pus frumosul meu costum de fluture ca să viu să te vizitez. Mi-a fost făcut pentru piesa *Nebuniile*. Mă costumează sufleteşte.

Fluture de noapte cu sumedenia asta de ochi imenşi de jur-împrejurul trupului, ca să te dezlege de greutatea pământească!

Miss Acherontia Atropos!

(*îşi desfăşoară aripile şi se roteşte în jurul Marthei, ca un fluture.*)

Ai să mă crezi sau nu, dar e de-ajuns să mă uit la tine şi simt colcăindu-mi în piept un suflet.

MARTHE Unde l-ai lăsat pe Louis?

LECHY ELBERNON

Nu ştiu… N-are importanţă… Un singur lucru este important: să te bucuri de zăpăcita asta de lună care se lăfăie acolo sus…

(*Ridică încet arătătorul spre cer, pe nerăsuflate, coborând vocea.*)

…şi să nu exagerezi otrava alicei de] plumb care ţi s-a vârât în suflet; dacă ţi-ai prinde mintea cu ea, te-ar doborî la pământ.

MARTHE De ce-ai venit să-ţi baţi joc de mine?

LECHY ELBERNON (*cântat pe trei note*)

Să-mi bat joc de tine?

Să te consolez, ca să te consolez am venit.

Da, ca să te consolez!

Eu, fetiţo, cunosc viaţa mai bine ca tine. Am fost modistă cândva. Dar clientele nu plăteau; ei da, se făceau că uită şi m-ar fi lăsat să mor de foame.

Femei care dispuneau de o sută, de două sute de mii de dolari! Ce ruşine!

Nu te chinui fără rost. S-a făcut un schimb.

Ştii, sufletele au şi ele valoarea lor de schimb. Ca şi trupurile. Sufletele dau mai mult preţ trupurilor, după cum trupurile dau mai mult preţ sufletelor.

25 – Teatru

Aşa cum galbenul unei rochii cere neapărat albastru. Uite, eu sunt sigură că numai tu m-ai făcut să par irezistibilă lui Louis.

Totuşi, cum a putut el să te lase, porumbiţă albă, pe tine, Marthe,

valoare sigură.

Pentru mine care, orice s-ar spune, sunt o propoziţie dificilă: Lechy Elbernon, Miss Acherontia Atropos.

E urât din partea lui, urât!

De ce nu te omori dacă eşti o femeie binecrescută? Toată lumea ar fi mulţumită.

MARTHE Cred că eşti beată…

LECHY ELBERNON

E adevărat, sunt un pic beată. Fă şi tu ca mine. O înghiţitură zdravănă de lapte negru şi ajungi departe.

Ah, şi după toate-toate, şi blestemata asta de lună, lua-o-ar nouăzeci şi nouă de mii de draci! M-a întors pe dos. Superb, nu?

E plină ceaşca. Puţin cam ciobită într-o parte-o vezi? acolo sus, deasupra cimitirului elefanţilor – Pe o vreme ca asta nu-i nimerit să-ţi tai părul-Fiindcă, aşa cum spun bătrânii la ţară, creşte la loc perie, des ca iarba şi ţepos ca perii de porc.

MARTHE

Frumos! Din ce în ce mai frumos! S-ar zice că eşti beată de-a binelea!

LECHY ELBERNON Nu sunt beată! Miroase-mă!

(*Se apropie şi-i suflă în faţă.*)

Ştii că dacă aş vrea, aş putea uşor să-l las în sapă de lemn pe*Încorpor ated*? Da, da!

Pare o glumă, dar aşa e.

Bungalowul de scânduri în care stăm noi e ca o cutie de chibrituri.

N-aş avea decât să-i dau foc. (*Declamă.*)

„Şi antrepozitul mamut va pocni ca o lulea plină cu rom!”

(*Vorbit.*)

(Iartă-mă. E un vers dintr-un rol pe care tocmai îl învăţ.)

Atâţia dolari pe lună! Ai să vezi, dacă te măriţi cu el, n-o să fie aşa de plăcut cum poate îţi închipui: e zgârcit ca Iuda.

MARTHE Nu-nţeleg ce vrei să spui.

LECHY ELBERNON

Zgârcit, zgârcit ca Iuda, ai să vezi. Şi niciodată nu-i rost să dai de-o leţcaie în buzunarele hainelor lui.

MARTHE

Dar nici prin gând nu-mi trece să-l iau de bărbat. Nu sunt văduvă.

LECHY ELBERNON

E drept, nu eşti văduvă. Cu atât mai puţin văduvă cu cât nici măritată nu ai fost, Nu, nu, Marthe asta, de loc n-a fost măritată.

O să vină numaidecât să te vadă.

MARTHE Nu mai am nicio poftă să-l văd.

LECHY ELBERNON O să vină şi Louis.

MARTHE

Şi Louis?

LECHY ELBERNON

Ei da, Louis al nostru o să vină şi el să te vadă. E şi firesc, pe o noapte ca asta! Toţi fluturii vor să-şi primenească sufletul. Nici gând să-i poţi împiedica. Toate inimioarele gingaşe – mânca-le-ar mama. Îţi ies pe gură…

MARTHE Şi *Louis al nostru*? Ce bucurie!

LECHY ELBERNON Şi Thomas Pollock…

MARTHE Thomas Pollock e şi el un fluture?

LECHY ELBERNON

Un fluture cu aburi. Păcat că şi-a pierdut burlanul!

(*Sărind într-un picior, împinge jobenul lui Thomas Pollock, rămas acolo unde a căzut în primul act.*) Nu-ţi fie teamă. O să-i crească la loc un altul, prin care o să scoată valuri de fum. (*Se opreşte cu braţele întinse în faţa Marthei, privind-o parcă cuprinsă de extaz*), Micuţa mea glastră cu viorele albe!

MARTHE

Nu sunt micuţa dumitale glastră! LECHY ELBERNON (*tăindu-i vorba*)

Aşa îţi spunea Louis. De la el o ştiu. Sunt sigură că o să-l înveţi şi pe Thomas Pollock să-şi afunde nasul în viorelele albe. E un prost.

Prost dar plin de bunăvoinţă.

MARTHE

Ce-mi pasă mie cum e? N-am ce face cu el. LECHY ELBERNON

Dar el are cu tine. Văd colo pe masă – pe altar ar trebui să spun – pachetul cu bani oferit privirii cerului, cu o cărămidă pe el. Banii sunt lucru sfânt, prostuţa mea dulce, un fel de legătură sacră, dulcea mea prostuţa, mai sacră decât a fost vreodată legătura dintre tine şi Louis.

MARTHE

Ai şi dumneata o parte în business. LECHY ELBERNON

Văd că nu-l înţelegi deloc pe Thomas Pollock. E un om simplu cu inimă bună. E drept că îi plac banii. Ce-i rău în asta? Banii sunt unealta lui, *job-ul* lui. Îi plac banii cum unui zidar îi e dragă mistria. Încolo, bietul de el, nu cere altceva de făcut în viaţă decât să se devoteze cuiva.

Bineînţeles, în primul rând vine firma, statutul social, cum s-ar spune, Thomas Pollock *incorporated*.

Pe urmă vine „Sanctuarul".

? 55

Poate şi eu, dacă aş fi făcut ceva pentru asta. Tu sigur, dulceo; o vorbă numai să-i spui…

MARTHE De ce aş spune-o?

LECHY ELBERNON

Eşti tocmai femeia care-i trebuie. Crede-mă: Providenţa te-a adus aici.

Cât despre celălalt, despre pielea ta roşie, pentru el eşti tocmai

Cea care nu-i trebuie.

MARTHE

Şi, nu-i aşa, dumneata eşti cea care-i trebuie? LECHY ELBERNON

Poate, poate!

Ştii, sunt atâtea femei în mine… De ce n-ar fi şi una pentru el?

MARTHE Care anume?

LECHY ELBERNON

Care anume? Poate chiar tu. Crezi că nu te-am studiat cu de-amănuntul?

MARTHE Ai şti să fii Marthe mai mult ca mine?

LECHY ELBERNON

Nu mai mult. Mai bine. Cu distanţarea cuvenită E meseria mea. Băiatului ăstuia trebuia să-i oferi ceea ce-şi dorea. El te iubeşte, după cum bine ştii…

MARTHE (*visătoare*) Este totuşi un lucru pe care n-ai să-l ştii niciodată.

Ce anume?

LECHY ELBERNON

MARTHE

Cum zdrăngăne o cratiţă într-o anumită zi de iunie, când baţi cu

o piatră în ea.

LECHY ELBERNON

Păstrează cratiţa pentru tine. E drept, cratiţa asta a ta, eu n-am cum să i-o dau. Dar pot să i-o iau. Mult mai bine ca tine, ca să-i dau nostalgia ei, mustrarea de cuget, prezenţa în trecut fără concurenţa prezentului.

MARTHE Eu îmi păstrez cratiţa mea.

LECHY ELBERNON Adevărul e că n-ai nicidecum nevoie de el.

MARTHE El are de mine.

LECHY ELBERNON (*se aşază în leagăn*)

Ştiu. Dar lui tocmai asta nu-i place: să aibă nevoie de tine.

MARTHE îi place sau nu, nevoie tot are.

LECHY ELBERNON Eu însă am nevoie de el. MARTHE

Bietul băiat! Păianjenul… Ştii, îmi spunea şi păianjenul. Fără răutate… se gândea la păianjenul din septembrie care stă în inima unui soare de rouă trandafirie şi verde. Şi acum…

LECHY ELBERNON (*desfăcându-şi aripile*) Acherontia Atropos…

MARTHE

Acherontia Atropos! Miss Acherontia Atropos are nevoie de el.

LECHY ELBERNONJ

Un om în stare pură, născândă, neîncepută – dacă se poate spune astfel – este interesant. Aşa ceva nu se întâlneşte în fiecare zi.

Iar tu, tu nu eşti un păianjen, ci un-înger. Louis Laine s-a trezit în braţe cu un înger, aşa din senin. El, unbăietan care habar n-are de nimic. E firesc să-i fie frică de acest înger, să nu ştie ce să facă cu el. Eu, desigur, nu pot fi un înger, nu-i cu putinţă.

MARTHE

Eu nu sunt un înger şi nici el nu e un copil. Louis e asemenea meleagurilor acestora pe care ne aflăm aci, ceva din vremuri vechi, foarte vechi, un băştinaş, cum se spune, care s-a păstrat ca în acele vremi.

LECHY ELBERNON

Ai dreptate. Are nevoie de un profesor de realitate.

MARTHE N-am făcut tot ce trebuia pentru asta?

LECHY ELBERNON

Un înger, nici el nu se pricepe la nimic. MARTHE

Şi o actriţă e mai pricepută? Realitatea *e job-ul*

ei?

LECHY ELBERNON

Marthe, scumpa mea, ia seama, nu mă mânia! E primejdios!...

Ştii foarte bine că tu n-ai nevoie de el.

Tot ce puteai scoate tu de la el, gata! ţi-a dat. Până şi copilul pe care ţi l-a pus în pântec. Ţi l-a pus, da sau nu? Atunci ce mai vrei? Gata!

Eu însă am nevoie de el. De ce mi l-ai adus? Cu atât mai rău pentru tine.

Mie îmi este hărăzit să-i dezvălui adevăratul lui nume, pe care nu-l cunoştea, după cum lui i-a fost scris să mi-l descopere pe-al meu.

Crezi oare că nu sunt sătulă de toate femeile care au ieşit din mine, de tot acel vârtej de fluturi fără consistenţă?

Crezi că n-am fost zguduită să simt trezindu-se în mine o necunoscută, străina aceasta, adevărată intrusă, care, dintr-odată, a dovedit că se numeşte Lechy Elbernon?

Iar, pentru el, ca să înveţe ce-i viaţa, ce mijloc mal potrivit, mai viu, decât să mi-o dăruie?

MARTHE Şi mie, nimic nu-mi va fi dăruit?

LECHY ELBERNON (*punându-i degetul pe pintec*)

Ba da. Ştii bine: a dat ceva cuiva care i-a luat acel ceva ca să-ţi rămână şi să-ţi folosească numai ţie.

MARTHE

Stau şi ascult o minte rătăcită care vorbeşte fără şir la lumina lunii.

LECHY ELBERNON

Bine.

Află însă că, dacă cumva îi trece prin gând s-o şteargă în noaptea asta – un cal gata înşeuat aşteaptă în grajd – mari primejdii îl pândesc.

Negrul acela fugar, negrul acela nebun, poate gelos, are ochii pe el.

Chiar eu port mereu un revolver: trebuie să ai în orice clipă cu ce să te aperi.

Vorbeşte-i. Fiţi amândoi de înţeles. Dacă nu găseşti mijlocul să-l împiedici s-o pornească hai-hui, mari primejdii îl pasc.

Mari, foarte mari.

Noapte bună.

(*Lechy Elbernon iese. Louis Laine a şi intrat.*)

MARTHE Ce mai cauţi aici?

LOUIS LAINE

Ce mai caut aici? Dar banii aceia ce caută acolo pe masă, ai putea fi bună să-mi spui?

MARTHE

Ai dreptate. Banii aceia nu pot fi lăsaţi acolo, aşa, fără să facă nimic. E un lucru cumplit, nu-i aşa, ca nişte bani să stea undeva fără să facă nimic. Ia-i.

LOUIS LAINE

Bineînţeles, nici prin minte nu-ţi trece că aş putea să fi venit şi pentru altceva decât pentru acei bani?

MARTHE Nu mă gândesc la nimic...

(*O tăcere.*)

LOUIS LAINE Marthe... Nu spui nimic?

MARTHE Ascult.

LOUIS LAINE

Vezi scândura asta spânzurată acolo, nu se ştie cum;

Cu frânghii?

E ca o rămăşiţă dintr-o corabie sfărâmată de furtună; împhipuie-ţi că o astfel de rămăşiţă s-ar afla şi în noi şi că noi înşine suntem nişte naufragiaţi pe marea luminii de lună.

Nu mai ai mult răgaz să mă vezi. Putem sta de vorbă. Gântarul ăsta de suflete... Hai să ne aşezăm pe Ael.

(*Se îndreaptă spre leagăn.*)

36J

Nu, nu aşa. Altminteri. Aşa cum ne plăcea uouă. E mai bine. Nu te vezi şi când nu te vezi, eşti mai liber.

(*Se aşază în sens contrar, el cu faţa la public.*) Bună seara, Marthe.

MARTHE Bună seara, Louis.

LOUIS LATNE S-a sfârşit cu toate încrâncenările?

MARTHE S-a sfârşit.

LOUIS LAINE

Ştii, Marthe, eu nu-ţi port pică pentru Thomas Pollock. Ai făcut bine că m-ai părăsit pentru el, fără zbucium de prisos.

Nu se putea altfel. Deşi, pentru mine nu-i deloc uşor. N-aş fi

crezut…

MARTHE Nu eu te-am părăsit.

LOUIS LAINE Nu se putea altfel.

(*Brusc şi violent.*)

Dacă ai putea şti cum doream să te părăsesc! Să nu te mai văd niciodată, niciodată! Trebuia!

(*Schimbare de ton.*) Te iubesc, Marthe!

MARTED Pune mina aici, sub sân. Ce face inima mea?

LOUIS LAINE Bate.

MARTHE

Bate. Şi închipuie-ţi că, dedesubtul ei, mai bate încă una.

LOUIS LAINE O aud cum bate.

Copilul ăsta al nostru, va trebui să-l aperi cât vei putea mai bine…

(*îşi lipeşte obrazul de al ei*)

…dulce-amară, când eu nu voi mai fi aici. Eu, tatăl, care nimic altceva mai bun nu a fost în stare să facă pentru el decât să-l părăsească. Duhurile mă cheamă.

MARTHE Voi şti să-l apăr.

LOUIS LAINE Nu încerci să mă opreşti?

MARTHE Am încercat. Nu sunt mai tare ca duhurile.

LOUIS LAINE Şi de ce n-ai pleca cu mine?

MARTHE Nu.

LOUIS LAINE

LOUIS LAINE De ce nu?

MARTHE Ce te-ai face dac-aş spune da?

LOUIS LAINE Eu ţi-am propus să vii. MARTHE

Dragul, dragul meu, crezi oare că n-am înţeles că, din chiar clipa în care m-ai făcut femeia ta, nu mai aveai decât un gând: să pleci?

LOUIS LAINE Te iubeam, Marthe.

MARTHE

Bineînţeles că mă iubeai. O! cum ardeai de nerăbdare s-o porneşti!

LOUIS LAINE

Aşadar, acum tu eşti aceea care mă laşi? MARTHE

Fie, mă învoiesc: acum eu sunt aceea care te las.

(*îi ia mina.*) LOUIS LAINE N-aş avea decât să rămân, nu-i aşa?

MARTHE

(*strângându-l mai tare de mină*) Da, n-ai avea decât să rămâi...

Nu pot. Banii aceia de pe masă i-am primit aşa cum i-am primit tocmai ca să nu-i mai pot da înapoi.

Pleacă atunci.

MARTHE

LOUIS LAINE

Şi rămâne în tine, cu tine, un alt Louis Laine, care mi-a luat locul. Cu atât mai rău pentru Number One1!

MARTHE Fie...

(*Se depărtează de el.*)

LOUIS LAINE Cât despre Thomas Pollock...

MARTHE Ce-i cu Thomas Pollock?

LOUIS LAINE Thomas Pollock...

Te poţi încrede în el. E un om cu inima dintr-o bucată, un om sigur...

Şi cu siguranţă că o să vegheze asupra voastră.

Eu... păcat! dar am o întâlnire...

Marthe-Marie, ai să mă crezi dacă am să-ţi spun că niciodată n-am simţit mai bine decât cu această femeie ce fericit aş fi putut fi cu tine?

Numărul unu (engl.).

MARTHE

Foloseşte şi ruşinea la ceva. LOUIS LAINE

Împiedică ruşinea două inimi care se află împreună, aşa cum suntem noi acum, să stea de vorbă? Trebuie într-adevăr să plec?

MARTHE

Rămâi...

LOUIS LAINE

Îţi aminteşti de bătrânul castel dărăpănat din Alpi, în care ne-am cunoscut?

Amândoi în acelaşi pat?

Şi jos, departe, la picioarele stâncii, izvorul vijelios de munte, care povestea întâmplările zilei.

Tu adormită... Tu mă dormeai. Nu-i aşa că cineva poate dormi pe altcineva? Eu simţeam aşa de limpede că tu mă dormeai.

MARTHE Era aceeaşi lumină de lună ca acum...

LOUIS LAINE

Nu, nu era aceeaşi lumină de lună. Era ceva întretăiat.

Răbufnirile acelea bruşte de lumină prin fereastră ca nişte lovituri de bici, apoi noaptea neagră şi din nou privirea de ochi ieşiţi din orbite şi luna sus, pe cerul sfâşiat în bucăţi, galopând pe calul ei galben.

Şi eu, pe pat, zbătându-mă să scap de făptura care sta întinsă, liniştită ca un copil ce dormea, *ce mă* dormea.

Nu-i place vulturului să fie prins.

MARTHE Ai izbutit să te liberezi.

LOUIS LAINE E sigur că am izbutit.

MARTHE Nu, nu e deloc sigur.

LOUIS LAINE

Duhurile au venit să mă ia.

Sălăşluieşte un duh şi în mine, în străfundul meu; şi mereu mă îmboldeşte cu un vârf de sabie, parcă.

Ştii tu, sunt lucruri pe care nu vrei să le faci, pe care eşti absolut hotărât să nu le faci…

Şi deodată, se înfăţişează prilejul, toate prilejurile laolaltă şi o uşurinţă neîngăduită, necuviincioasă, de a le face, căreia nu i te poţi împotrivi.

Ar fi un păcat să nu foloseşti acel prilej.

MARTHE

Înseamnă că eşti dincolo de păcat? LOUIS LAINE

Da.

Şi acolo, de acea parte, să fii sigură că ai să mă găseşti întotdeauna.

MARTHE

Ar fi bun păcatul dacă n-ar fi gustul acela de săpun.

LOUIS LAINE *Gustul de săpun*. Îţi mai aduci aminte?

MARTHE

Aş fi mai bucuroasă să nu-mi mai amintesc. LOUIS LAINE

Asta era când am fost bolnav şi tu mă îngrijeai. Aveam febră… Şi am vrut să ies din casă…

Doi oameni duceau pe umeri o bucată de lemn… cred că era uşa… Uşa, ca să poată ieşi…

Şi celălalt, arătarea aceea cu cap de ren în dosul gardului, care se

apucase să grăpeze zăpada.

Ţinuturi, ţinuturi întregi, mereu alte ţinuturi. Atâtea ţinuturi erau de străbătut şi nu se mai sfârşeau şi se înfăţişau când pe spate, când de-andoa-selea.

Şi dincolo de ele, apa aceea neagră, mlaştini întinzându-se cât vedeai cu ochii.

Dintr-odată m-am dumirit: ajunsesem la mine, în Far-West. Acolo se duc indienii din sate, o dată pe an, să caute sufletele părinţilor lor morţi. Şi umplând văzduhul cu vaiere, se reîntorc cu coşuri încărcate cu broaşte ţestoase…

Pe urmă am văzut pe Sachem ieşindu-mi în întâmpinare; Sachem-ul era străbunicul meu din tribul Dihorilor.

Mi-a întins ceva ca să mănânc.

Am înfipt cu lăcomie dinţii în acel ceva ce avea gust de săpun.

MARTHE Nu ai izbutit niciodată să scapi de acel gust.

LOUIS LAINE Ar trebui să mă scuturi foarte tare.

MARTHE (*sare jos de pe leagăn şi-l scutură cu putere*)

Bine, fie, am să te scutur şi să te scutur şi iar să te scutur dacă numai de atât e nevoie ca să te descotorosesc de calupul de săpun!

Visătorule, visătorule, visătorule de vise! N-am să izbutesc oare niciodată să te descotorosesc de calupul tău de săpun şi de afurisitul tău de străbunic din tribul Dihorilor?

N-am să izbutesc niciodată să te smulg din scârnăvia asta de leagăn şi să te pun în picioare, cu amândouă tălpile cu nădejde sprijinite pe pământ?

(*îl smulge de pe leagăn*.)

Şi să te fac să-ţi dai seamă că mâna ta stingă e la stânga?

(*îi apucă în cruce mâna lui stingă cu dreapta ei şi mâna lui dreaptă cu stânga*.)

Şi mâna ta dreaptă la dreapta şi că ai două braţe, în stânga şi în dreapta, ca să te foloseşti de ele?

(*Dintr-odată foarte mânioasă dar tot mai mult pe glumă*.)

Nepricopsitule, de nimica bun!

N-am să izbutesc niciodată să fac să ţâşnească din pământ, de sub tălpile tale, şi să se înalţe în tine, un om.

Un om adevărat ţinând în fiecare mână acel cuvânt pe care mâna dreaptă să nu înceteze o clipă să-l jure mâinii stângi?

(*îi zvârle înapoi braţele cu un rts vecin cu hohotul de plâns.*)

LOUIS LAINE Ce aştepţi tu de la mine?

26»

MARTHE

Banii ăştia de pe masă să-i iei şi să-i dai înapoi spânzuratului scăpat din ştreang care aşteaptă în bungalow-ul lui.

LOUIS LAINE Nu pot să-i dau înapoi: e o cărămidă pe ei.

MARTHE Louis!

LOUIS LAINE Spuae…

MARTHE

Nu pleca! Nu mă lăsa cu mustrarea asta de cuget. LOUIS LAINE

Tocmai asta vreau să-ţi şi las: o mustrare de cuget.

MARTHE

Ascultă. Ştiu, în grajd e un cal gata înşeuat care te aşteaptă.

Dar pe drum te aşteaptă şi cineva care te pândeşte şi-şi încordează auzul…

LOUIS LAINE

Vrei să spui: negrul acela? MARTHE

Vreau să spun negrul acela. Care stă cu puşca-n mână…

LOUIS LAINE Rămâi cu bine, Marthe. Duhurile mă cheamă.

MARTHE Nimic altceva n-ai să-mi mai spui?

LOUIS LAINE Ba da: mai am încă ceva să-ţi spun.

MARTHE Ce anume?

LOUIS LAINE

(*smulgând violent şi triumfător vălul de pe umerii Marthei*)

Ural

(*Louis Laine a ieşit în fugă. După o clipă, intră Thomas Pollock. Tăcere.*)

MARTHE Frumoasă, noapte, domnule.

THOMAS POLLOCK Da. Soţul dumitale nu-i aici?

(*Marthe face semn cu capul că nu.*) îmi dai voie să stau o clipă cu dumneata? Aş vrea să-ţi vorbesc…

MARTHE Să-ţi dau voie? Nu eşti dumneata stăpânul aici?

THOMAS POLLOCK

Nu-mi vorbi astfel. Şi, mai întâi, iartă-mă. Pentru azi-dimineaţă. Nu m-am purtat ca un gentleman.

(*Tăcere*)

Ştii, eu am o fiică. Trebuie să aibă cam aceeaşi vârstă ca dumneata.

(*Tăcere.*) MARTHE

Cum o cheamă?

THOMAS POLLOCK

Cred că Laura; sau poate Elmira. Elmira e un nume de femeie? E la Universitate. Sunt trei ani buni de când n-am mai văzut-o.

Divorţ; *see*? Cred că mama ei se află la Cleveland. S-a remăritat cu un pastor.

Da, fiica mea are aceeaşi vârstă ca dumneata.

Eu nu ştiu ce vârstă oi avea. N-am timp să mă întorc, să privesc înapoi, *see*?

Păcat...

MARTHE

THOMAS POLLOCK

O bună bucată de drum. De afurisit drum, Bitter-sweet1! Şi toţi micii T.P.N.2 care merg, unul după altul, în monom, în aceeaşi direcţie, crezi că este plăcut să-i priveşti?

MARTHE

Nu.

THOMAS POLLOCK

Am aflat azi că bătrânul Mike a murit. Ei da: vechiul meu asociat. Gâte *business-uri* n-am făcut împreună!

1 *Dulce-amaro* (engl.).

a Thomas-Pollock-Nageoire.

Câte lucruri poţi uneori să-ţi aminteşti! Sudul, aşa cum era înainte de război! Ce vremuri frumoase!

Well!

Am făcut de toate, am colindat peste tot, ştiu tot!

Şi totul a trecut şi parcă aş fi visat.

Dar pot să-ţi mărturisesc, *sister1*.

Că anul ăsta mi-a mers prost, foarte prost; am văzut stele verzi cu Frânghiile; am încercat eu să arunc praf în ochi dar nu ştiu cum se va sfârşi povestea.

Nu prea înţeleg de ce îţi spun toate astea...

El... te-a părăsit, nu-i aşa?

MARTHE

Da.

THOMAS POLLOCK Şi ce-ai să faci acum?

MARTHE M-ai mai întrebat asta şi azi-dimineaţă.

THOMAS POLLOCK

Iartă-mă. Nu trebuie să-mi iei vorbele în nume de rău.

Adevărul e că nu am nimic să-ţi spun dar nu mă simt vesel… *heavy hearted2*.

Aş vrea să-mi vorbeşti cu blândeţe.

Îngăduie-mi să stau un pic cu dumneata, Bitt-ersweet.

Ce otravă te încrâncenează, Bittersweet?

1 *Surioară* (engl.).

2 *Cu inima grea* (engl.)

Cu dumneata se petrece ceva asemănător unei femei care intră într-o cameră în dezordine.

Din primul moment şi dintr-o singură privire îşi dă seama de ordinea care lipseşte.

E adevărat:

Eu am dat bani bărbatului dumitale ca să te lase aici.

MARTHE

Nu-l poţi învinui cu nimic, bietul băiat. A făcut şi el ce-a putut.

THOMAS POLLOCK

Îi spusesem doar atât: să plece fiindcă mă stânjenea.

MARTHE Şi a plecat. Gata!

THOMAS POLLOCK

L-am întâlnit acum o clipă: alerga ca un nebun. MARTHE

Are o întâlnire, dragul de el, o întâlniregrabnică: cineva îi aşteaptă în chiar noaptea asta.

THOMAS POLLOCK

Să colinzi prin pădure noaptea nu-i fără primejdie în timpurile astea. Războiul nu s-a încheiat de mult. Poţi să te întâlneşti cu tot felul de oameni înrăiţi.

MARTHE A plecat. Şi asta contează, nu?

THOMAS POLLOCK Am să te ajut să te întorci în Franţa.

MARTHE Îţi mulţumesc.

THOMAS POLLOCK Nu e neapărat necesar să te întorci.

MARTHE Îţi mulţumesc.

THOMAS POLLOCK Ştii în ce măsură eu *care-l* de dumneata.

MARTHE

Ce fericire 1

Pot, deci, să rămân aici, eu şi copilul pe care dinainte ţi l-a făcut!

THOMAS POLLOCK Nu-mi vorbi pe acest ton care să doară.

MARTHE

Pe ce alt ton aş putea vorbi?

De ce ai făcut asta? De ce ai venit să te amesteci între noi, despărţind bărbatul de nevasta lui?

Era totuşi, totuşi, bărbatul meu.

Ce rău îţi făcusem?

Nu aveai din toate îndeajuns ca să nu mai trebuiască să jinduieşti şi partea săracului? De ce ai venit să-l ispiteşti ca pe un sălbatic căruia îi sticlesc ochii când îi arăţi un clondir cu apă de foc?

Nu puteai să-l laşi să trăiască mai departe, ca i înainte?

1 *Mă îngrijesc* (engl.) –

375

THOMAS POLLOCK

Încearcă să mă asculţi o clipă cu răbdare. Dacă am săvârşit vreo greşeală, am s-o ispăşesc.

Dar, spune-mi, unde mai e rostul vieţii

Dacă un om matur, încercat

Un om de nădejde, care ştie ce face.

Gare-i chibzuit şi nu se lasă dus de porniri uşuratice, nu caută

Să dobândească un lucru care i se pare că merită să fie dobândit?

Şi am eu o vină că sunt mai avut şi mai înţelept ca el?

M-am purtat cinstit cu omul dumitale, nu m-am folosit nici de viclenie, nici de silnicie şi n-am vrut să-i fac vreun rău. I-am oferit bani şi el s-a învoit cu mine.

Fiindcă îi produceam o daună, avea drept la o despăgubire. *See*? Lui, nu dumitale, i-am oferit bani şi procedând astfel, nu m-am purtat necinstit.

Să nu-mi spui că te-am cumpărat totuşi.

De vreme ce el te părăsea şi pleca, nu-i trebuiau bani? De unde, de la cine să-i ia?

Iată ce aveam de spus.

MARTHE

Încurcătura este că nu a luat banii. Uite-i, sunt acolo pe masă, şi cărămida-i tot deasupra lor; nimeni nu s-a atins de ei. Rămâi mai departe datornicul lui.

THOMAS POLLOCK Asta nu-mi place.

MARTHE Nici mie.

Înseamnă că şi eu îi voi datora ceva. Amândoi îi vom datora ceva.

THOMAS POLLOCK

Atâta vreme cât va mai fi în viaţă? MARTHE

Şi după.

Ştie el bine că de Marthe asta nu te scapi chiar aşa cum vrei. Tot eu voi avea ultimul cuvânt.

THOMAS POLLOCK

Lechy a făcut în aşa fel ca să aibă penultimul. MARTHE

Lechy? Pot să te întreb ce face ilustra dumitale prietenă?

THOMAS POLLOCK

Era vorba să treacă să te vadă astă-seară. MARTHE

A şi trecut. A venit să-mi arate frumosul ei costum de Acherontia Atropos. Miss Acherontia Atro-pos.

Mi-a şi recitat rolul ei:

„Şi antrepozitul mamut...”

THOMAS POLLOCK

Da ştiu:

„Şi antrepozitul mamut

Să pocnească întocmai ca o lulea plină cu rom...”

MARTHE

Nu numai un antrepozit mamut este în primejdie să cadă pradă focului.

THOMAS POLLOCK

Ce vrei să spui?

MARTHE

Lechy a dumitale mi s-a părut plină de idei uluitoare astă seară.

Datorită „laptelui negru”, cum se spune aici.

Casa este toată, de la temelie la streaşină, de lemn, numai de lemn.

Luna asta te face să-ţi pierzi minţile cu lumina ei.

Lemnul din care se fac casele aici este răşinos.

Mă întreb ce s-ar întâmpla dacă ar lua foc? Vreau să spun: casa?

THOMAS POLLOCK

Ce s-ar întâmpla? Foarte simplu: aş fi ruinat. Dintr-odată. Şi afurisita de Lechy ştie foarte bine asta.

MARTHA Nu ai o casă de fier în bungalow?

THOMAS POLLOCK

E de necrezut, dar nu am casă de fier. MARTHE

Thomas Pollock, când îţi vei dărui un guvern şi o constituţie, socotesc că va trebui să te porţi altfel.

Până atunci şi dacă-mi îngădui să-ţi dau un sfat, aleargă şi pune-ţi averea în siguranţă şi asta fără să pierzi o clipă.

THOMAS POLLOCK Afurisită Lechy.

MARTHE

Ei da! Spune: afurisită Lechy şi asta o să ţină loc de pompieri!

(*Un timp*.) THOMAS POLLOCK (*măreţ şi cavaleresc*)

N-are decât să ardă casa: un incendiu este un spectacol grandios!

Eu nu mă deranjez când stau de vorbă cu o *ladyl*

Nădăjduiesc că Lechy a noastră o să aibă timp să-şi salveze lucrurile ei personale.

MARTHE Eu sunt aici şi rămân aici!

THOMAS POLLOCK

Ascultă-mă, Bittersweet, şi nu mă judeca după acest acces de imbecilitate.

Cred că pot spune că am avut întotdeauna destulă minte şi destul *push*, vreau să spun energie, şi m-am descurcat tolerabil de bine.

Da.

E drept că am avut şi un dram de noroc, chiar mai mult de un dram. Şi eram mândru de norocul meu mai mult ca de tot restul.

Aşa că nu mă pot plânge, nu?

Sunt un om serios şi ştiu cât preţuiesc lucrurile.

Tocmai de asta cumpăr dar nu păstrez nimic pentru mine şi revând totul.

Ce nu a trecut prin mâinile mele! Şi, dacă te-ar interesa, aş putea să-ţi arăt toate socotelile. MARTHB

Spune-mi: fiecare lucru valorează întocmai cât preţuieşte?

THOMAS POLLOCK

Niciodată.

MARTHE

Thomas Pollock!

Întocmai ca cineva care, cumpărând buluc de la familia unui mort un maldăr de boarfe, găseşte în el

Un lucru care singur face mai mult decât a plătit pentru tot.

Să ştii că şi dumneata ai dobândit mai mult decât îţi închipui şi cumpărătura asta ultimă nu va fi fost cea mai rea.

THOMAS POLLOCK Ce vrei să spui?

MARTHA

Thomas Pollock, sunt mai multe lucruri pe care le preţuiesc la dumneata.

În primul rând, faptul că, dacă ţi se pare că un anumit lucru merită să-l faci, nu stai la îndoială, şi-ţi dai toată osteneala ca să-l ai.

În al doilea rând, aşa cum singur o spui, cunoşti adevăratul preţ al lucrurilor, după cum ele preţuiesc mai puţin sau mai mult prin ele însele.

Nu cumperi şi nu te mulţumeşti cu aparenţele, şi negoţul îl faci cu lucruri reale.

Apoi, datorită dumitale, un lucru bun, oricare ar fi el, nu stă, deci nu există degeaba.

Ci foloseşte la ceva.

Eşti îndrăzneţ, harnic, răbdător, şiret, stăruitor, ştiind să foloseşti împrejurarea care trebuie folosită şi eşti şi credincios, Toate astea eu le preţuiesc.

Eşti sigur de dumneata, cutezător, ţii o socoteală amănunţită a tot ce faci, şi nu te bizui numai pe propria putere

Ci faci tot ce poţi fiindcă nu depinzi de împrejurări.

Şi eşti şi înţelept, ştii să-ţi stăpâneşti dorinţele şi chiar gândurile şi să le supui la tot ce trebuie.

De asta ai ajuns

(*desface larg braţele cât sunt ele de lungi*)

Bo… gât!

THOMAS POLLOCK

Sunt sărac. Nu-ţi bate joc de mine.

Sunt sărac printre toate lucrurile astea de vânzare

Care sunt ale mele ca şi cum n-ar fi, fiindcă nimic nu-mi rămâne

în mâini.

La ce sunt oare de folos? La nimic altceva decât la schimb. Să trec lucrurile dintr-o mână într-alta

Din mâna dreaptă în mâna stângă şi vice-versa.

MARTHE

Priveşte!

(*Lumină roşie şi fum printre copaci*.) THOMAS POLLOCK

That's alll1

(*Intră Lechy Elbernon*.)

LECHY ELBERNON Individule Thomas, te anunţ că-ţi arde casa!

THOMAS POLLOCK Am ochi ca să văd şi văd...

1 *Asta-i tot*! (engl.).

LBGHY ELBERNON

Ce importă!

Ce importă pentru un om ca tine o nenorocită de magherniţă care cade pradă flăcărilor?

Socotesc – hi, hi! că n-ai comis nebunia

Să aduci aici cu tine hârtiile tale de valoare.

Goddam! *1* Hârtia arde!

Cum a putut lua foc casa? Toţi servitorii au plecat. Nu rămăsesem decât eu.

Eram în grădină când, deodată, am văzut roşu în salon.

(*Declamă*.)

„Uşa e încuiată şi zăvorâtă;

Ferestrele-s închise, nu-i una deschisă şi obloanele sunt prinse pe dinăuntru cu cârlige şi dreve.

Dar iată, pe neaşteptate, ca un om în care ar fi izbucnit lugubra nebunie.

Iată printre crăpături şi prin golul uşilor şi ferestrelor strălucind în toată splendoarea lui

Înfricoşătorul soare dinăuntru...”

(*Vorbit*.)

Îţi aduci aminte, Thomas, ce frumos îmi dădeai replica la aceste versuri?

Ah, e minunat!

Dacă nu mai ai o leţcaie, am să-ţi găsesc o slujbuliţă pe Broadway, jupâne Corb.

THOMAS POLLOCK Lechy, cred că nu te simţi bine…

1 *Fir-ar să fie*! (engl.).

LECHY ELBERNON

Sunt beată, sunt beată, uraaa! şi nu mă pot ţine pe picioare. Uraaa!

Eu am pus foc casei tale, individule Thomas, şi averea ta se spulberă în fum şi iată că ai rămas fără nimic şi eu la fel. Dar ducă-se totul, cu atât mai bine!

Slujnice, daţi foc casei, e mai uşor de deretecat astfel. Să ardă mărfurile, să ardă recoltele, să ardă oraşele şi să ardă băncile!

Să ardă şi bisericile şi prăvăliile!

(*Se opreşte în faţa Marthei*.)

Şi antrepozitul mamut

Să pocnească întocmai ca o lulea plină cu rom!

Şi eu ard!

(*îi suflă în faţă suflarea ei fierbinte*; *se întoarce apoi spre Thomas Pollock şi îi zgâlţlie de umeri*.)

Şi tu, şi tu o să arzi, o să te sfârlogeşti şi ai să piei ca lâna sau ca aluatul din care mai nimic nu rămâne când îl pui pe plita încinsă.

THOMAS POLLOCK

Lechy, nu mai pot suporta profanitatea ta! LECHY ELBERNON (*declamă*.)

Totul arde şi flacăra trupurilor este legată de oasele noastre şi societăţile de asigurare sunt neputincioase.

Şi *flacăra nu piere nici după ce am murit şi dacă rămân din noi câteva oase, ca nişte pietre, flacăra tot se mai înverşunează, legată de ele*.

(*Pe iarba luminată de lună se vede umbra lungă a unui cal care aleargă ca un nebun încoace şi încolo*.)

27 – Teatru

Ce-i asta?

THOMAS POLLOCK

LECHY ELBERNON

Eu ştiu ce este.

Aleargă! Fugi! Prinde şi opreşte calul pe care călăreţul lui nu-l mai poate stăpâni.

(*Thomas Pollock aduce pe braţe trupul lui Louis haine, pe care-l*

aşază pe genunchii Marthei.)

LECHY ELBERNON

Ia-l şi păstrează-ţi-l acum!

Ia-l, ţi-l dau înapoi. Acum îţi aparţine în totul şi n-o să-ţi mai scape. Ia-l. Nu mai fi geloasă. Acum e numai al tău. Scoate-i maţele, scoate-i inima şi pune-le deoparte într-un vas. Încrucişează-i braţele pe piept, leagă-i capul de genunchi

Şi păstrează-l în camera ta într-una din amforele acelea în care cei vechi păstrau meiul.

Nu te-am răzbunat astfel din plin?

Ţine-l bine! Acum e iar al tău, satură-te de el, soarbe-i faţa cu buzele tale!

Femeia e plină de adâncimi

Şi soarta ei e să iubească şi să nu fie iubită, fiindcă bărbatul de fel nu iubeşte.

MARTHE (*lui Louis Laine*)

De ce ai plecat de lângă mine?

Dacă ai fi vrut tu, noi doi n-am fi fost oare în stare să găsim calea fără întoarcere a lumii noastre, a amândurora?

Nu ţi-am dat inima ca să te îndestulezi cu ea, adevărată hrană.

Ca un fruct în care dinţii se implântă adânc?

Lasă-mă să te privesc, ciudatul meu soţ.

Cine eşti tu? Ce spuneţi voi, răspundeţi-mi, buze reci.

Ce mai aştepţi de la mine?

Eşti fără viaţă şi la nimic nu-ţi mai pot sluji.

O, ce întrebare a rămas întipărită pe faţa ta galbenă şi ochii tăi de ce mă privesc cu atâta uimire şi parcă şi cu un soi de dojana?

Poate că există într-adevăr un anumit fel de a iubi şi eu n-am ştiut să te iubesc în acel fel.

Şi mă priveşti acum cu ochii ăştia pe care am învăţat să nu-i văd.

LECHY ELBERNON

Dar eu? Eu nu l-am iubit? Şi n-am şi eu a mă plânge de el?

Sechestrata aşteaptă

Ca cineva să descuie uşa şi s-o deschidă.

Nimeni nu a venit.

Şi singură am ieşit prin pustietăţi sălbatice şi sterpe.

Ducând cu mine

Un ulcior plin prin deşertul de sare.
Ulciorul s-a spart şi apa lacrimilor s-a răspândit peste mine
Ca un izvor pierdut despre care drumeţul spune:
„Trebuie să fie apă aici fiindcă iarba e verde!” Dar în loc de apă nu găseşte decât nămol
Şi beau eu însămi această apă şi sunt îmbătată de ea.
Râdeţi de mine fiindcă sunt beată şi nu pot să mai merg drept. Sunt pierdută şi nu mai ştiu unde mă aflu.
(*Face câţiva paşi clătinându-se.*) Râdeţi fiindcă nu mai merg drept?
27
Şi vreţi să înţelegeţi de ce?
Eu sunt un înger! Nu mai sunt legată de pământ; nimic nu mă mai ţine prizonieră.
Credeţi că e uşor de mers când nu mai ai nimic de ce să te sprijini?
Uitaţi-vă ce bine fac pe femeia beată!
(*Se duce şi se aşază pe leagăn, unde va rămâne până la sfârşitul piesei cu un braţ gol întins foarte sus pe frânghie şi legănându-se uşor.*)
MARTHE
Thomas Pollock, crezi oare că viaţa nu preţuieşte decât ca să fie irosită astfel?
THOMAS POLLOCK
(*mai mult cu tenacitate decât cu convingere*) Totul preţuieşte atât şi atât.
MARTHE Atâta hârtie?
THOMAS POLLOCK
Da, dar cu condiţia să ştii să te foloseşti de ea. MARTHE
Ia-ţi înapoi teancul de hârtie care a rămas acolo pe masă.
THOMAS POLLOCK Nu pot. E o cărămidă deasupra.
(*un timp.*) Bittersweet...
(*Un timp.*) Bittersweet...
(*Un timp.*) Nu vrei să-mi dai mina?
(*Mxrthe îi întinde mina fără să se uite la el.*) LBCHY ELBERNON
(*pe jumătate adormită*) Akkeri Ekkeri ukeri an!
(*Marthe îţi dă seama că b & smăluţa ei se află la gâtul lui Louis Laine, O desface şi-i acoperă cu ea faţa.*)